

Ramiz
MEHDİYEV

**MODERNLƏŞMƏ XƏTTİ
YENƏ DƏ
GÜNDƏLİKDƏDİR**

Redaktorlar:

Aslan Aslanov

Vaqif Musayev

Dağbəyi İsmayılov

Texniki redaktorlar:

Cəvani Ağayev

Samir Qurbanov

Korrektorlar:

Bətul Eyvazlı

Gülzaman Qurbanova

Ramiz Mehdiyev,

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin İcra Aparatının rəhbəri,
akademik

Modernləşmə xətti yenə də gündəlikdədir

Bakı, “Şərq-Qərb”, 2008, 224 s.

ISBN 978-9952-448-12-2

Yığılmağa verilmişdir: 11.05.2008

Çapa imzalanmışdır: 13.07.2008

Formatı: 60x90 $\frac{1}{16}$.

Fiziki çap vərəqi: 14 ç.v.

Tiraj: 500

Sifariş: 110

Kitab “Şərq-Qərb” mətbəəsində çap olunmuşdur.

Bakı, Aşıq Ələsgər küç., 17.

sharq-qarb@box.az

MÜNDƏRİCAT

Müəllifdən	7
Azərbaycanın yeni vəziyyəti.....	12
Yeni nəsli formalaşdırarkən.....	32
Məsuliyyət daşıyan nəsil	38
Son söz əvəzi: ideologiya, yoxsa ideya?.....	65

Müəllifdən

Bu məqaləni yazmaq ideyası birdən-birə yaranmamışdır. Mən dəfələrlə götür-qoy etdiyim məsələlər barədə fikirlərimi çoxdan söyləmək niyyətində idim. Açıqını deyim ki, mən yazı masası arxasına keçməyə sövq edən bir neçə ay bundan əvvəl “Bakinski raboçi” və “Azərbaycan” qəzetlərində dərc edilmiş, respublikanın ictimai dairələrində geniş marağa səbəb olmuş və sonradan ayrıca kitab şəklində çap edilmiş “İnkişaf strategiyasını müəyyənləşdirərkən: modernləşmə xətti” adlı məqaləm oldu. Mən yerli və xarici oxuculardan bu məqalə barədə dəfələrlə həm tərifli rəylər, həm də mənim baxışlarımdan fərqli fikirlər eşitmişəm. Təbii ki, bir məqalə toxunmaq istədiyim aktual məsələlərin hamısını əhatə edə bilməzdi. Buna görə də əvvəlki məqalədə toxunduğum bəzi tezislərə yenidən qayıtmağı və ölkənin modernləşmə xətti kontekstində yeni məqamları müəyyənləşdirməyi zəruri hesab etdim.

Hər bir cəmiyyətin daxilindəki qarşılıqlı münasibətlər, ilk növbədə, nəsillərin dialoqudur. Yəni bəziləri nəyisə göstərməyə və sübut etməyə çalışır, digərləri isə bütün bunlara çox cüzi həvəslə və müəyyən qədər şübhə ilə yanaşırlar. Bu həyati aksiom həmişə bəşəriyyətin daha rəasional gələcəyə doğru tarixi hərəkət prosesi ilə eyniləşdirilib və belə də olacaqdır. Bu aksiom əsrlər boyu xalqları və dövlətləri müşayiət edən, öz mahiyyətini dəyişməyən sosisiumun daxilindəki əlaqələr kompleksinin rəmzidir. Yəni əgər keçmişin tarixi kontekstində fərd yeni sosisiomədəni nümunələrin və bəzən də dinin təsirinə müqavimət göstərir, Avropada Reformasiya və Maarifçilik dövründə olduğu kimi, hər şeyi elmi cəhətdən izah etməyə çalışırdısa, yeni qlobal proseslər şəraitində o, sürətli dəyişikliklərin, yeniliklərin və innovasiyaların birləşdiricisinə çevrilir, arxaizmi şərtləndirən hər şeyin üstündən qələm çəkir. Bu gün insan sabahın formalaşmaqda olan mütərəqqi, səmərəli və çox vaxt öləri gündəliyinin əsas elementi kimi çıxış edir, çünki tarixi prosesin sürəti əhəmiyyətli dərəcədə artmışdır.

Bütün Yer kürəsini əhatə etmiş və hər yerə sirayət edən və hər şeyi canına çəkən integrasiya prosesləri sosial gerçəkliyi dəyişən və cəmiyyəti başqa şəkllə salan, kütləvi istehlak mədəniyyətini transformasiya edən yeni ünsiyyət və davranış formalarını, stereotipləri insanların şüuruna gizli şəkildə yeridir. Əvvəllər təbii və adət edilmiş sayılan hər şey indi, “qlobal kənd”, “elektron kottec”, “bazar stixiyasının hərc-mərcliyi” və “planetar xaosun təhdidləri” şəraitində köhnəlmiş və öz dövrünü başa vurmuş kimi görünür.

Lap yaxın dövrdə, təxminən 20 il əvvəl Sovet İttifaqının dağılması başa çatanda biz çətin təsəvvürümüzə gətirərdik ki, vur-tut on ildən sonra dünya bütünlüklə informasiya texnologiyaları vasitəsilə idarə ediləcəkdir. Şəffaf maliyyə sərhədləri dövründə bəşəriyyətin tərəqqisi, kapi-

talın hərəkəti üçün maneələrin olmaması, geosiyasi və geoiqtisadi şəraitin dəyişməsi inkişaf üçün yeni, lap yaxın vaxtlardakından əhəmiyyətli dərəcədə fərqlənən perspektivlər açmışdır. Bu perspektivlər həm də yeni nəslin dünyabaxışını formalaşdırmağa başlamışdır.

Gələcəkdə ən mühüm və məsul qərarları məhz “üçüncü dalğa” nəslə qəbul edəcək və dövlətimizin, cəmiyyətimizin taleyi bu qərarlardan asılı olacaqdır. Buna görə də Prezident İlham Əliyev XXI əsrin əvvəlində dövlət siyasətinin strategiyasını formalaşdırarkən sabah Azərbaycanın ictimai-siyasi və sosial-iqtisadi inkişafının əsas inteqratoruna çevriləcək nəsil haqqında düşünür. Çünki qarşıdakı işlərin və layihələrin uğuru bu nəslin sabit, təhlükəsiz və fərvan inkişafından asılıdır.

Siyasi elita həmişə dövlətin vəzifələrini proqnozlaşdıran da bunu hazırda cəmiyyətin ən fəal sosial qruplarından biri olan insanlarla bağlayır. Statistik məlumatlara görə, indi ölkəmizin 8 milyon 600 min nəfər əhalisinin 31 faizini gənclər təşkil edir. Onların arasında məktəblilər, tələbələr, orta biznes nümayəndələri, top-menecerlər və işlərində uğur qazanmış idarəçilər var. Tamamilə təbiidir ki, bu gənclərin arasında hələ öz həyat yolunu müəyyən etməyənlər də var. Lakin bütövlükdə, bu insanlar daim Azərbaycan dövlətinin sosial gerçəkliyinin mikro və makro mühitini formalaşdırır.

Azərbaycan xalqının keçdiyi tarixi proseslərdə gənclər həmişə mühüm element kimi çıxış etmişlər. 1988-1990-cı illərin xalq hərəkəti dövründə Azərbaycan gəncləri M.S.Qorbaçovun satqın siyasətinə qarşı çıxanların ön sıralarında olmuşlar. 1990-cı ilin yanvar ayında gənclərin on minlərlə nümayəndəsi Dağlıq Qarabağı dövlət səviyyəsində Azərbaycandan ayırmaq və onu Ermənistana

vermək cəhdlərinə, SSRİ rəhbərliyinin Azərbaycan xalqına münasibətdə həyata keçirdiyi ədalətsiz və qərəzli siyasətə etiraz əlaməti olaraq Bakının küçə və meydanlarına çıxmışdı. Xeyli hissəsi ermənilərdən ibarət olan sovet qoşunlarının M.Qorbaçovun əmri ilə həyata keçirdiyi cəza tədbirləri nəticəsində 137 nəfər görünməmiş qəddarlıqla qətlə yetirilmiş, yüzlərlə günahsız insan yaralanmışdı. Bunlar əsasən məktəblilər, tələbələr, müxtəlif peşə sahibləri olan gənclər idi.

Onlarca gənc hazırda torpaqlarının 20 faizi qonşu Ermənistan tərəfindən işğal edilmiş ölkəmizin ərazi bütövlüyünü müdafiə edərkən ilk Milli Qəhrəman adına layiq görülmüşdür. Minlərlə azərbaycanlı gənc Azərbaycan torpağının hər qarışı uğrunda qəhrəmanlıqla vuruşmuş, onu erməni təcavüzkarlarından müdafiə etmişdir. Onlar İkinci Dünya müharibəsi illərində nasizmə qarşı döyüşən babalarının qəhrəmanlığını yaddan çıxarmamışdılar. 1994-cü ilin oktyabr günlərində və 1995-ci ilin mart gecəsində məhz gənclər dövlət suverenliyini və əsası qorumaq üçün birinci olaraq ayağa qalxmış, bəzi xarici qüvvələrin təsiri altında dövlətimizi başqalarının əlində oyuncağa, itaətkar alətə çevirməyə ümid bəsləyənlərə qarşı çıxmışdılar.

Tarixi analogiyalar həmişə eyni olmasa da, onlarda çox vaxt nümunə götürməli ideal olur. Bu ideal hər dəfə dəyişməz bir həqiqəti ifadə etmişdir - Azərbaycan gəncləri həmişə dövlətçiliyin dayağı olmuşdur və olaraq qalır.

Mən bu məqalə vasitəsilə indi Azərbaycanın hər bir vətəndaşını və təbii ki, Azərbaycan gənclərini də narahat edən bəzi məsələlərə toxunmağa çalışacağam. Mən bu söhbətin məsuliyyətini dərindən dərk edirəm, çünki intellektual baxımdan hazırlıqlı insanlarla söhbət etməli olacağam. Üstəlik, əminəm ki, söhbət kütləvi informasiya

vasitələri səhifələrində getsə belə, açıq və səmimi danışmağın vaxtı çatmışdır. Başa düşmək vacibdir ki, biz məsul qərarlar və taleyüklü dəyişikliklər dövründə yaşayırıq. Buna görə də cəmiyyətin qarşısında duran mürəkkəb məsələlərin uğurlu həlli hər bir gəncin səmərəli dövlətçilik quruculuğu prosesinə necə və nə şəkildə cəlb edilməsindən asılı olacaqdır. Axı, biz özümüzü dünyada şiddətlənən “siyasi burulğanlardan” Çin səddi ilə ayıra bilmərik.

Azərbaycanın yeni vəziyyəti

“Bizim məqsədımız ölkəni möhkəmləndirmək, onun gücünü artırmaqdır, məqsədımız ondan ibarətdir ki, Azərbaycan xalqı daha yaxşı yaşasın, ölkənin qarşısında duran bütün məsələlər öz həllini tapsın, regionda mövqelərimiz güclənsin”.

İlham ƏLİYEV

Azərbaycanın müstəqilliyi real tarixi faktdır. Özünəməxsus zəngin dövlətçilik ənənələrinə malik olan xalqımız bütün çoxəsrlik tarixi boyunca mürəkkəb sınaqlardan keçərək, dövlət suverenliyinə doğru irəliləmişdir. 1991-ci ildə dünyanın ən iri fövqəldövlətinin dağılması nəticəsində qazanılmış müstəqillik Azərbaycan dövlətinin yetkin regional aktor kimi inkişaf etməsi üçün geniş imkanlar yaratmışdır. Lakin ölkənin əsaslı şəkildə və heç də birmənalı olmayan yenidən qurulması yolundakı çətinlikləri aradan qaldırmaq, demokratiya və bazar kimi baza dəyərləri xeyrinə etdiyimiz seçim çərçivəsində dəyişikliklərin sürətini və dərinliyini müstəqil şəkildə müəyyən etməyi öyrənmək üçün xeyli vaxt və qüvvə sərf etmək lazım gəldi. Səmərəli inkişafa və dünyada layiqli yer tutmağa iddia edən müasir cəmiyyət və dövlət bu dəyərlər təmin edilmədən mövcud ola bilməz.

Biz, eyni zamanda, ölkənin iqtisadi və siyasi inkişafının mümkünlüyünü təmin edən dərin və bəzən birmənalı olmayan islahat transformasiyalarını başlamalı və həyata

keçirməli olduq. Yeni siyasi və iqtisadi struktura doğru yoldakı hər bir hərəkət çox gərgin zəhmət və həyata keçirilən təşəbbüslərin uğurla nəticələnməsinə olan qəti inam sayəsində təmin edilirdi. Bununla yanaşı, əvvəlki siyasi sistemdən miras qalmış bütün siyasi və iqtisadi nizamsızlığı aradan qaldırmaq lazım idi. Transformasiyanın mürəkkəbliyi onda idi ki, 1991-ci ilin axırlarından 1993-cü ilin ortalarına qədər, Azərbaycanın formal baxımdan müstəqil dövlət olduğu vaxtda global sosial gerçəkliyin ən mühüm amilləri nəzərə alınmamışdı. Məsələ bundadır ki, XXI əsrin astanasında transformasiya proseslərində aparıcı rol “insan amilinə” - sosial baxımdan fəal şəxslərə, onların iradələri və mentalitetləri ilə bağlı olan keyfiyyətlərinə və potensiallarına məxsus idi. Demokratik transformasiyanın sosial aktorlarının formalaşması isə həmin illərdə hakimiyyət sükani arxasında olanları hər şeydən az maraqlandırır. Onlar yeni dövlət quruculuğu proseslərinin nə qədər mürəkkəb və dərin olmasını dərk etmirdilər. Onlar qarşıdakı siyasi və iqtisadi islahatların mahiyyətini və mexanizmini cəmiyyətə izah etməklə də məşğul olmur, ölkə vətəndaşlarının demokratik maarifləndirilməsi onları narahat etmirdi, təşkilatlar yaratmaqla kütləvi sosial qruplar arasında əlaqələrin möhkəmlənməsinin qeydinə qalmırdılar ki, həmin qruplar bu təşkilatlar çərçivəsində demokratik dəyərlər əsasında öz mənafeələrini dərk edə və qoruya bilsinlər.

Əslində, müstəqilliyin ilk illərində ölkədə demokratik liderlərin yol verdiyi siyasi səhvlərdən daha çox, ümumiyyətlə, bu cür liderliyin olmadığını desək, daha düzgün olardı. Kommunist hakimiyyətinin və sosializm rejiminin iflasından irəli gələn taleyüklü tarixi dönüş anında ölkədə demokratik yenidənqurma işlərinə başçılıq etməyə qadir olan real və hətta potensial mütəşəkkil siyasi

qüvvələr yox idi. Bunun da səbəbi, ilk növbədə, bütün dövlət həyatının Mərkəzin ciddi nəzarətində olduğu SSRİ-də totalitar sistemin tarixən uzun müddət mövcud olması ilə bağlı idi. O dövrdə müttəfiq respublikalarda həyat quruculuğuna, iqtisadi və sosial-siyasi proseslərin idarə edilməsinə yalnız Moskvadan təkan verilirdi. Buna görə də 70 illik kommunist rejimi dövründə insanlar müstəqil ictimai-siyasi fəallıq imkanlarından tamamilə məhrum edilmişdilər. Dövlət idarəçiliyinin bu sadə həqiqətləri müstəqilliyin ilk illərində nəzərə alınmamışdı. Lakin tanınmış fransız iqtisadçısı Jak Leon Ryuefin vaxtilə dediyi kimi, “hər bir mərhələdə hökumətin əsas vəzifəsi keçmişin müasir dövrdə saxlamaq mümkün olan payını və müasir dövrün gələcəyə miras qoya biləcəyi payı düzgün qiymətləndirməkdir”.

Sovet sistemindən və 1992-1993-cü illərdə hakimiyyətdə olanlardan məyuslaşmış Azərbaycan cəmiyyəti başa düşürdü ki, ölkə rəhbərliyinə müstəqil Azərbaycan dövləti quruculuğunun mürəkkəb məsələlərini həll etməyi bacaran yeni qüvvələr gəlməlidir. Çünki “cəmiyyət yalnız əməli işdə sübut olunmuş məziyyətləri qəbul edir və onlara hörmət edir. Hər kəs özünün həqiqi qiymətini bilmək istəyirsə, bunu yalnız xalqdan öyrənə bilər və deməli, özünü xalqın mühakiməsinə verməlidir” (Helvetsi).

1993-cü ilin ortalarında Heydər Əliyev başda olmaqla siyasi elita qrupu siyasi həyatın ön səhnəsinə çıxdı. Bu elitanın əsas funksiyası ölkəni siyasi və iqtisadi tənəzzüldən, milli sosiostrukturun qiymətdən düşməsi, siyasi hərc-mərclik, xarici siyasətdə tarazsızlıq və “boş piştaxtalar” vəziyyətindən çıxarmaqdan ibarət idi. Prezident Heydər Əliyev sonrakı bir neçə ildə olduqca mürəkkəb şəraitdə işləyərək sabit fəaliyyət göstərən sosial-iqtisadi və ictimai-siyasi struktur yaradılmasına dair radikal tədbirlər

kompleksini həyata keçirmək, ölkənin anarxiyaya doğru sürüklənməsinin qarşısını almaq üçün qətiyyətli hərəkət etməli olmuşdur. Prezident Heydər Əliyevin apardığı siyasət, həyata keçirdiyi siyasi və iqtisadi islahatlar əvvəlki bir neçə ildə (1988-1993-cü illər) ölkədə real mövcud olmuş hakimiyyətsizliyin ağır sosial nəticələrini bu illərdə bir qədər yumşaltmağa imkan verdi. Bu gərgin fəaliyyət illəri ölkəyə həm siyasi həyatın sabitləşməsində, həm də iqtisadiyyatda ciddi uğurlar qazanmağa imkan verdi.

Həyata keçirilən islahatlar 1998-ci il üçün hiss edilən müsbət nəticələr verməyə başladı. Bu dövrdə artıq müstəqil Azərbaycan dövlətinin həqiqətən formalaşması faktını təsdiq etmək olardı. Bunu beynəlxalq təşkilatlar da, xarici dövlətlərin ölkəmizə gələn yüksək vəzifəli nümayəndələri də etiraf edirdilər. Prezident Heydər Əliyev müasir dövlət yaratmaqla bərabər, onun gələcək illərə hesablanmış inkişaf strategiyasını da müəyyən etmişdi. O, öz zamanəsini qabaqlamışdı və Azərbaycanın qarşısında duran strateji vəzifələri dəqiq göstərmişdi. Heydər Əliyev Azərbaycanı mühüm strateji meydan və dünya dövlətləri birliyinin sərfəli iqtisadi tərəfdaşı kimi görürdü.

2003-cü ildən etibarən ölkənin daxili inkişafının nəticələri təbii şəkildə regional və beynəlxalq səviyyədə milli mənafehlərin dəstəklənməsi üçün artan maliyyə-iqtisadi və siyasi imkanlara çevrilməyə başladı. Azərbaycan regional liderlik üçün möhkəm zəmin əldə etməyə başladı, ölkə beynəlxalq münasibətlərin əzmlı və etibarlı subyektinə çevrildi.

Heydər Əliyevin “neft strategiyasının” nəticələri ölkənin intensiv inkişafına və onun regional proseslərin əsas inteqratoruna çevrilməsinə imkan verdi. Azərbaycan nəinki Şərq və Qərbi birləşdirən mühüm nəqliyyat qovşağına

çevrildi, həm də iri transmilli layihələrin həyata keçirilməsi üçün mühüm geoiqtisadi və geosiyasi məkan kimi çıxış etməyə başladı. O, dünya birliyinə sübut etdi ki, ardıcıl tərəfdaşdır, onunla iş qurmaq olar və iş qurmağa dəyər.

Təbii ki, Azərbaycan daxili və xarici məsələlərdə əsas diqqəti iqtisadi xarakterli işlərə yetirməyə başladı. Çünki rəqabətin hökm sürdüyü dünya məkanında öz layiqli yerini tutmaq üçün əvvəlcə, sadəcə olaraq, ayaq üstə dayanmağı bacarmaq lazımdır. Buna görə də nəzərə almaq vacib idi ki, milli demokratik keçidin mahiyyətini və uğurunu məhz iqtisadi fərvanlıq müəyyənləşdirir. İlham Əliyevin prezidentliyinin birinci dövründə məhz bu postulat əsas tutuldu, iqtisadiyyat onun həyata keçirdiyi islahatların öncül istiqaməti oldu. Məsələyə bu cür yanaşma əsaslı idi, çünki dövlət müstəqilliyinin iqtisadi bazisini möhkəmlətmək, cəmiyyətin davamlı inkişafı üçün şərait yaratmaq zəruri idi. Eyni zamanda, yeni cəmiyyətin təkamül xarakteri daşıyan siyasi məsələləri də həll edirdi. Beynəlxalq təşkilatlar qarşısında götürülmüş öhdəliklər yerinə yetirilir və bunlar siyasi məkanı demokratikləşdirir, dövlətin iqtisadi strukturunu təkmilləşdirirdi.

Hazırda həyata keçirilən siyasi və iqtisadi islahatlar bir qədər başqa çalar alır. Bu, ölkənin inkişafında artıq yeni mərhələ olacaqdır. Deməli, iqtisadi islahatların ünvanı da yeni məna kəsb edir və onların məqsədi postsənaye cəmiyyətinin səciyyəvi cəhətlərini tam şəkildə mənimsəməkdən ibarətdir. Bununla bərabər, siyasi və iqtisadi islahatlar paralel şəkildə həyata keçiriləcək, çünki növbəti illər üçün əsas vəzifə Azərbaycan cəmiyyətinin demokratik konsolidasiyasıdır. Əslində bu istiqamətdə işlər artıq görülür. Prezident İlham Əliyev deyir: “İslahatlar paralel şəkildə həyata keçirilir, hüquqi dövlət qurulması, cəmiyyətin demokratikləşməsi məsələlərinə çox böyük əhəmiyyət verilir.

Güclü siyasi sistem yaradılması bizim bütün gələcək uğurlarımızın rəhnidir, çünki möhkəm demokratik təsisatları olmayan heç bir cəmiyyət inkişaf edə bilməz...

Bununla paralel olaraq, çox ciddi və əsaslı iqtisadi islahatlar həyata keçirilir. Bütün bunlar əhalinin maddi rifahının yüksəlməsinə, habelə iqtisadi potensialımızın möhkəmlənməsinə, bütövlükdə beynəlxalq aləmdə ölkəmizin mövqelərinin möhkəmlənməsinə öz təsirini göstərir”¹.

F.D.Ruzveltədən nə qədər çox sitat gətirməli olsaq da, onun “ehtiyac və azadlıq bir araya sığışmaz” kəlamı iqtisadi və siyasi inkişafın bir-birindən asılı olması ideyasını çox yaxşı ifadə edir. Biz bu ideyanın real təcəssümünü Prezident İlham Əliyevin fəaliyyət strategiyasında görürük. Eyni zamanda, M.Mandelbaum eyni məsələyə toxunaraq, “Foreign Affairs” jurnalında haqlı olaraq yazır: “İşlək demokratiyanın qurulması və xüsusən, azadlıq təsisatının yaradılması üçün vasitə həmişə sərbəst bazar iqtisadiyyatı olmuşdur. Bu cür iqtisadiyyatın fəaliyyətinin təmin edilməsi üçün zəruri təsisatlar, vərdişlər və dəyərlər siyasi sahədə demokratiyanı təşkil edənlərlə eynidir”.

2008-2013-cü illər güclü sənaye istehsalının yaradılması və sənayenin şaxələndirilməsi dövrüdür. İntensiv iqtisadi inkişaf imkan yaradır ki, sənaye potensialının artması bizim üçün ölkənin inkişafının mühüm prioritet istiqamətinə çevrilsin, sənayeləşmə prosesi yüksək sürətlə getsin. Bunun üçün zəruri valyuta ehtiyatları vardır. Sonrakı illərdə təzə iş yerləri açılacaq, postindustrial cəmiyyətə keçid üçün yeni zəmin yaradılacaqdır.

Eyni zamanda, iqtisadiyyatın aqrar sektoru yeni güclü təkan alacaqdır. Hazırda ölkə əhalinin kənd təsərrüfatı məhsullarının bütün növləri ilə təmin edilməsinə istiqad

¹“Azərbaycan” qəzeti, 25 may 2008-ci il.

mətlənir, bununla bərabər, ərzaq təhlükəsizliyi məsələsi də prioritet xarakter alır.

İqtisadiyyatla siyasətin səmərəli qarşılıqlı əlaqəsi son illərdə Azərbaycanın postsovet məkanında mühüm və ən intensiv inkişaf edən ölkəyə çevrilməsinə imkan yaratmışdır. Beynəlxalq təşkilatların məruzələrinə görə, Azərbaycan rəqabətə davamlılıq baxımından nəinki regionda liderdir, hətta postsovet məkanında rəqabətə davamlı əsas dövlətlər sırasındadır. Beynəlxalq Valyuta Fondunun məlumatına görə, qarşıdakı 6 ildə Azərbaycanda adambaşına gəlir dünyada ən yüksək sürətlə (252,6 faiz) artacaqdır. Belə ki, Azərbaycanda adambaşına ÜDM-in həcmi 2007-ci ildəki 3.663 ABŞ dollarından 2013-cü ildə 12.915 ABŞ dollarına çatacaqdır. Beləliklə, əgər 2003-cü ildə Azərbaycanda adambaşına milli gəlirin həcmi (888 ABŞ dolları) Ermənistandakı müvafiq göstəriciyə (873 ABŞ dolları) təxminən bərabər idisə, 2013-cü ildə Azərbaycan həmin göstərici üzrə qonşu dövləti 3 dəfədən çox qabaqlayacaqdır. 2013-cü ildə Azərbaycan adambaşına ÜDM üzrə BVF-nin hesabatında təmsil olunmuş 181 ölkə arasında 56-cı yeri tutacaqdır. Beləliklə, Azərbaycan siyahıda Avropa İttifaqı ölkələri, Şimali Amerika və Asiya-nın inkişaf etmiş ölkələri və Yaxın Şərqi neft hasil edən ölkələrindən sonra gələcəkdir. Hazırda (2007-ci il üçün olan hesabatə görə) Azərbaycan cari göstəricilərə əsasən 91-ci yeri tutur.

Bizim vəzifəmiz ondan ibarətdir ki, gələcəkdə də milli iqtisadiyyatın artımını təmin edək və keçmiş ittifaq respublikaları arasında onun lider mövqeyini qoruyub saxlayaq. İqtisadi determinantların təfərrüatına varmadan vurğulayaq ki, son beş ildə Azərbaycan postsovet transformasiyasının çətinliklərindən xeyli dərəcədə yaxa qurtara bilmiş,

liberal iqtisadiyyatın əsaslarının məqsədyönlü şəkildə formalaşmaqda olduğu məkana rəvan şəkildə keçmişdir.

İqtisadi inkişafı yanaşı, biz açıq və demokratik cəmiyyət qurulmasını inkişafımızın prioriteti kimi müəyyən etmişik. Bu, bizim strateji seçimimizdir, dövlət siyasətinin ən mühüm vektorudur. Azərbaycan vətəndaşların bütün hüquq və azadlıqlarının, qanunun aliliyinin təmin edilməsinin zəruriliyi və özünün çoxəsrlik ənənələrinə hörmət bəslənməsi nəzərə alınmaqla çox dərin dəyişikliklər yoluna qədəm qoymuşdur. Lakin onu da yadda saxlamaq lazımdır ki, Azərbaycan hələ bu yolun başlanğıcıdadır. Bütün bunlara baxmayaraq, ölkəmiz islahatlar prosesinin uğurla nəticələnməsi üçün əsas şərtlərdən birinə - qarşıya qoyulmuş məqsədə doğru mərhələlər üzrə irəliləməyimizi təmin edən daxili siyasi və iqtisadi sabitliyə nail olmuşdur.

Milli demokratik tranzit Azərbaycan cəmiyyətində müasir vəzifələri müəyyən edən tələblər və global transformasiyanın şərtləri əsasında islahatlar aparmağa imkan vermişdir. İnkişaf etmiş ölkələrin təcrübəsi göstərir ki, təmsilçi siyasi demokratiyanın əsasını iqtisadi demokratiya və azad bazar təşkil edir. Ona görə biz də bu şərti əsas götürürük ki, “demokratiyanı möhkəmləndirməyin ən yaxşı üsulu azad bazarların genişlənməsinin təşviq edilməsidir”. Bəhsləşməyə və alternativliyə əsaslanan ictimai inkişafı şərtləndirən fəaliyyət qabiliyyətli demokratik rejimi, açıq vətəndaş cəmiyyətini və ənənələri formalaşdırmağa yalnız azad bazar imkan verə bilər.

Yeri gəlmişkən, liberal iqtisadiyyat qurulması sahəsində bizim yüzillik təcrübəmiz də bunu göstərir. Keçmişə müraciət etsək, milli tarixdə iqtisadi amilin xalqın ictimai-siyasi şüurunun transformasiyasına necə təsir göstərdiyinə aid çoxsaylı nümunələr görə bilərik. Məlum olduğu kimi, 1828-ci

ildə Azərbaycan Rusiya imperiyasına birləşdirilmişdir. Lakin regionun iqtisadiyyatını idarə etmək üçün çar hökuməti zəruri vasitələrə malik deyildi. Bu səbəbdən Azərbaycanda neft sektorunda icarə sistemi deyilən bir sistem yaradılmışdı. Həmin sistemə uyğun olaraq, çar hökuməti bütün neft quyularının idarə edilməsini ayrı-ayrı şəxslərə icarəyə vermişdi. Bu siyasətin nəticəsində Azərbaycanda varlı neft sənayeçilərindən ibarət sosial təbəqə, yəni milli burjuaziya formalaşmışdı. Məhz onların dəstəyi sayəsində XIX əsrin axırlarında Azərbaycanda milli qəzetlər nəşr edilməyə başlayır, sənaye infrastrukturu yaranır, ən yaxşı xarici universitetlərdə təhsil alan bir qrup tələbənin təhsil haqqı ödənilirdi. Sonradan məhz həmin tələbələr sırasından görkəmli ictimai-siyasi xadimlər çıxmışdır. Kapitalizmin yayılması tədricən ictimai-siyasi fikrin inkişafına təsir göstərməyə, milli mənlilik şüurunun formalaşmasına kömək etməyə başladı, ictimai şüurun demokratikləşməsinə imkan yaratdı.

Müasir Azərbaycan cəmiyyəti demokratikləşməni milli inkişafın ən mühüm sosial amili kimi qəbul edir. Bu yanaşma yeni dəyərlərin və demokratik transformasiyaya xas olan davranış normalarının mərhələlər üzrə, təkamül yolu ilə tədricən ictimai, kütləvi şüura tranzitinin başa düşülməsi və dərk olunmasını ehtiva edir.

Lakin hər bir proses kimi, Azərbaycan cəmiyyətinin demokratikləşməsi də milli tarixin mədəni və tarixi reallıqları nəzərə alınmaqla baş verir. Biz bu məqamı heç cür nəzərə almaya bilmərik. Başa düşmək lazımdır ki, uzun illər boyu dəyişməz siyasi imperativlərə əsaslanan cəmiyyətdə sosial mühitin hər hansı şəkildə dəyişməsi yalnız yeni orientirlərin ictimai qavrayışı və nəsillərin dəyişməsi amilləri nəzərə alınmaqla həyata keçirilə bilər və keçirilməlidir.

Azərbaycanda demokratikləşmə uzun bir prosesdir və bir neçə tarixi konteksti əhatə edir. Nəzərə almaq lazımdır ki, əv-

vələn, bu proses sovet sistemindən “üçüncü demokratik dalğanın” genişlənməsi şəraitində müstəqil birgəyaşayış sistemi-nə keçid, ikincisi, demokratikləşmənin başlanğıcı üçün bazis əsaslar yaradılması, üçüncüsü, demokratikləşmə üçün zəruri şəraitin yaradılması və nəhayət, dördüncüsü, dövlətin iqtisadi inkişafı ilə qarşılıqlı əlaqəli şəkildə ictimai şüurun mərhələlər üzrə transformasiyası deməkdir. Son 15 ildə bütün bu kompleks mərhələlər üzrə bir-birini əvəz etməklə həyata keçirilir. Milli inkişafın yalnız bu cür ardıcılığı Azərbaycan cəmiyyətinin demokratikləşməsinə uğur qazandıra bilər.

Qloballaşmanın təsiri altında iqtisadi və sosial strukturların modernləşməsi çox vaxt qloballaşma şəraitində demokratikləşmənin əsas amili sayılır. Çünki müasir texnologiyaya əsaslanan iqtisadi inkişaf maddi rifahın artmasına doğru aparır ki, bu da demokratiyaya yol açır. S.Hantinqton hələ 1984-cü ildə yazırdı: “Millətin maddi rifahı ilə onun demokratikləşməsi arasında qarşılıqlı əlaqə kifayət qədər möhkəmdir”¹. S.M.Lipset dövlətlərin inkişaf səviyyəsi ilə onların siyasi quruluşu arasında əlaqələri məxsusi araşdıraraq bu qənaətə gəlmişdir ki, demokratikləşmə çox amillərdən asılıdır, lakin sosial-iqtisadi inkişafın səviyyəsi onun “əsas və zəruri şərtidir”. Onun hesablamalarına görə, iqtisadi inkişafın ən aşağı səviyyədə olduğu ölkələrin 74 faizində avtoritar rejim, 24 faizində “yarımdemokratik” rejim və yalnız bir ölkədə - Hindistanda demokratik rejim hökm sürür. İqtisadi inkişaf baxımından orta səviyyədən aşağı olan ölkələrin 11 faizində, bu səviyyədən yuxarı olan ölkələrin 39 faizində demokratik rejim mövcuddur, əvəzində, bazar iqtisadiyyatının inkişaf etdiyi bütün ölkələr bu kateqoriyaya aiddir².

¹ Huntington S.P. Will More Countries Become Democratic? //Political Science Quarterly. 1984, N.99, p.199.

² Липсет С.М. и др. Сравнительный анализ условий, необходимых для становления демократии// Международный журнал социальных наук. 1993, №3, с.9.

İqtisadi və siyasi inkişaf arasındakı qarşılıqlı əlaqə bizim belə bir tezisimizi bir daha təsdiqləyir ki, demokratikləşmə intensiv iqtisadi inkişafın tərkib hissəsidir. Lakin bununla yanaşı, bizim seçdiyimiz yol Azərbaycan cəmiyyətinin öz hüquq və azadlıqlarının təmin olunmasına mədəni-tarixi və mənəvi-əxlaqi baxımdan yanaşmasının kompleksini təcəssüm etdirir. Biz gizlətmirik ki, bəzən Azərbaycanda demokratiyanı tənqid edirlər, lakin onun çatışmazlıqlarının nədən ibarət olmasını aydın şəkildə izah etmirlər. Siyasi və sosial-iqtisadi sahədəki, o cümlədən vətəndaşların rifahının təmin edilməsi sahəsində ümdə problemlərin həllindəki uğurları, habelə iqtisadiyyatın liberallaşmasını nəzərə almadan tənqid edirlər. Bununla bərabər, unudurlar ki, bizim demokratiya, obrazlı şəkildə desək, yeniyetməlik mərhələsindədir, halbuki, Qərb demokratiyası artıq postindustrial cəmiyyət şəraitində yaşayır, siyasi texnologiyalar dövrünə qədəm qoymuşdur. Azərbaycan hələ post-modernə keçid dövrünü genişləndirməli və dərinləşdirməli, sonra onu başa çatdırmalıdır. “Yeni demokratiyaların” demokratikləşməsi prosesində coğrafi determinizmin xüsusiyyətləri də nəzərə alınmır, hərçənd, demokratiyanın İraqa və Əfqanıstana “ixrac edilməsi” prosesləri “beşinci elementin” (demokratiyanın “beşinci elementinin” - müəllifin qeydi) zor vasitəsilə tətbiqinin mürəkkəbliyini çox yaxşı nümayiş etdirir.

Bu baxımdan Frensis Fukuyama tamamilə haqlı olaraq yazır: “Səddamdan sonra İraq haqqında hədsiz nikbin təsəvvürlər müharibədən sonrakı cəmiyyətin tələbləri və milli quruculuq haqqında düşünməyin mümkünsüzlüyünə gətirib çıxarmışdır. Rejimin dəyişdirilməsinə liberal və demokratik təsisatların tədricən və ağır zəhmətlə qurulması yolu ilə deyil, sadəcə, köhnə rejimdən yaxa qurtarmaq kimi mənfi bir vəziyyənin qarşıya qoyulması yolu ilə nail olunmuşdur”¹.

¹ Ф.Фукуяма. Америка на распутье. М., 2007, с.90.

Bəli, Azərbaycanda demokratiyadan söz düşəndə hərdən bizi ittiham edirlər ki, bizim demokratiya yetərli və mü-kəmməl deyildir. Bəzən belə qənaətlər üçün subyektiv də-lillər gətirilir, onları demokratiya prinsiplərindən kənara çəkilməyin əsası kimi irəli sürürlər. Ölkəmizdə demokrati-yanı qiymətləndirənlər belə bir faktla hesablaşmaq istəmir-lər ki, yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi, o, hələ də formalaş-maq, təsis olunmaq, inkişaf etmək mərhələsindədir. Bizə lap əvvəldən məqbul olmayan, bu və ya digər səbəblərdən başqa dövlətlərdə gündəliyə çıxarılmayan və ya ümumi-yətlə müzakirə predmeti olmayan standartları zorla qəbul etdirməyə çalışırlar. Demokratik mədhiyyələrlə pərdələ-nən bu cür ayrı-seçkilik bizi heyrləndirməyə bilməz. Əgər demokratiya universal anlayışdırsa, ona yanaşma da belə olmalıdır. Axı, üzərində monarxın təsviri olan poçt marka-sını baş-ayaq yapışdırmış insanı dövlət xaini hesab edən qanunun hələ də mövcud olmasına, yaxud Milad bayramı günlərində kişmişli şirin qoğal yeməyin orada tam rəsmi şəkildə qadağan edilməsinə görə heç kəs Britaniyanı qeyri-demokratik ölkə adlandırmaz. Bu cür cəfəng nümunələr əyani şəkildə göstərir ki, bir ölkədə məqbul sayılan hərə-kətlər başqa bir ölkədə demokratiyadan uzaqlaşma nümu-nəsi ola bilməz. Təsəvvür etməyə çətinlik çəkirik ki, səsver-mənin nəticələrinin saxtalaşdırılmasına etiraz edənlərin nümayişinin dağıdılması nəticəsində 28 adamın qətlə yeti-rildiyi, fəvqəladə vəziyyətin elan olunduğu, kütləvi infor-masiya vasitələrinin fəaliyyətinin məhdudlaşdırıldığı, par-lament üzvlərinin həbs edildiyi ölkədə seçkilər necə demok-ratik hesab edilə bilər? 2008-ci ilin martında Ermənistanda prezident seçkiləri zamanı demokratiyanın ən adi norma-larının real şəkildə pozulması göz qabağındadır. Lakin de-mokratiya normalarını müəyyən edənlər bu barədə başqa fikirdədirlər. Paradoksal da olsa, bu, reallıqdır. Bu cür hərəkətlər belə bir fikri daha da möhkəmləndirir ki, demok-

ratiyadan getdikcə daha çox yalnız “yeni demokratiyalara” geosiyasi təzyiq vasitəsi kimi, konkret məqsədə nail olmağın mexanizmi kimi istifadə edirlər.

Prezident İlham Əliyev bununla əlaqədar demişdir: “...Son illər ərzində bəzi hallarda demokratiya mövzusu süni şəkildə ortalığa atılır və bəzi ölkələrin dairələrinin maraqlarının təmin olunması üçün bu və ya digər ölkə ya demokratik, ya da qeyri-demokratik ölkə kimi qələmə verilir. Biz bəzi hallarda ikili standartlar elementləri ilə də qarşılaşırıq.

Cənubi Qafqazda yerləşən üç ölkədə gedən siyasi proseslər bəzi hallarda qeyri-obyektiv şəkildə təhlil olunur. Bəzi hallarda biz görürük ki, Azərbaycanda gedən quruculuq işlərinə, müasir yaşama elementlərinin inkişafına qısqançlıqla yanaşılır. Bəzi hallarda üç Cənubi Qafqaz ölkəsini müqayisə etmək üçün yanlış meyarlar seçilir. Biz özümüzü heç vaxt heç kimlə müqayisə etməmişik və belə fikrimiz yoxdur. Biz Azərbaycan xalqının rifah halının yaxşılaşmasına çalışırıq, Azərbaycanın möhkəmlənməsinə çalışırıq. Amma müqayisəyə gəldikdə, onu da deyə bilərik ki, qonşularımızdan fərqli olaraq, Azərbaycanda nə fəvqəladə vəziyyət elan olunur, nə siyasi opponentlər həbs edilir, nə senzura tətbiq olunur, nə də ki, bütün mətbuat, müstəqil mətbuat orqanları bağlanır və Ermənistandan fərqli olaraq, Azərbaycanda dinc əhaliyə qarşı zor tətbiq olunmur və onlarca günahsız insan qətlə yetirilmir.

Mən nə üçün bunu xüsusilə qeyd edirəm, çünki əfsuslar olsun ki, bəzi siyasətçilər üç ölkədə gedən prosesləri müqayisə edərkən subyektivliyə üstünlük verirlər və başqa ölkədə dəhşətli hadisələrə göz yumub, Azərbaycanda xırda məsələləri böyük bir hadisəyə çevirməyə çalışırlar”¹.

¹ “Azərbaycan” qəzeti, 9 may 2008-ci il.

Gördüyümüz kimi, demokratik ideya və baxışlar qloballaşdıqca, onların real və son məqsədləri ilə bağlı bir sıra suallar meydana çıxır. Getdikcə daha aydın olur ki, çox vaxt demokratiyadan və onun ideallarından siyasi bəlağət və beynəlxalq münasibətlərin subyektlərinə, daha dəqiq desək, suveren dövlətlərə açıq-aşkar təzyiq göstərmək üçün istifadə edilir. Həm də bəzən öz baxışlarını qəbul etdirməyə o dövlətlər cəhd göstərir ki, onlar demokratiyaya kifayət qədər uzun və ziddiyyətli yol keçərək gəlib çatmışlar. AŞPA-nın Böyük Britaniyadan olan üzvü Mayk Hankok yazır: “Kədərli haldır ki, bir sıra nüfuzlu beynəlxalq strukturların üzvü olan bizim ölkəmiz (*Böyük Britaniya - müəllifin qeydi*) səbəb göstərmədən öz vətəndaşlarının uzun müddətə həbsxanaya salınmasını tamamilə normal hal hesab edir... İnsanları izahat vermədən 90 günlüyə həbsxanaya atan ölkənin Azərbaycana gəlməsi və ona sən bunu etməlisən, sən o hərəkəti etməlisən, deyə göstəriş verməsi məqsədəuyğun deyildir”¹.

Formalaşmaqda olan dünyada təhlükəsizlik arxitekturasının və qlobal demokratik strukturun fəal aktoru kimi Azərbaycan bu məsələnin prioritetliyini özünün məqbul saydığı mənada əsas götürür. Biz başa düşürük ki, Azərbaycanda demokratikləşmənin öz xüsusiyyətləri var və o, Azərbaycan xalqının arxetipləri ilə, bizim milli mentalitetimizlə bağlıdır. Azərbaycanda ictimai, kütləvi şəuru postindustrial cəmiyyətlərə xas olan yeni dəyərlərə, stereotiplərə və davranış normalarına tam həcmdə transformasiya etmək üçün demokratikləşmə hələ dəfələrlə yetkinlik imtahanından çıxmalı olacaqdır. Demokratikləşmənin, daha doğrusu, onun konsolidasiyasının tammiqyaslı olması və möhkəmlənməsi üçün biz hələ müəyyən yol keçməliyik.

¹ “Zerkalo” qəzeti, 12 aprel 2008-ci il.

Milli demokratik tranzit təcrübəsi demokratiyanın tarixi dinamikasına həm sivilizasiyalı, həm də mərhələli yanaşmanın əsaslandırıcı olmasını təsdiq edir. Azərbaycanın demokratik inkişaf səviyyəsi xeyli dərəcədə kapitalist modernləşməsinin və sənaye cəmiyyətinin genezisinin erkən mərhələlərində Avropa ölkələrinin çoxu üçün səciyyəvi olmuş səviyyəyə oxşayır. Buna görə də Azərbaycanda demokratik keçid barədə danışanda, bu proseslərin tarixən təkrarlanan olmasını xatırlamağa dəyər. Bu, demokratik transformasiyanın mahiyyətini üzə çıxaran tarixi məntiqdir.

Qlobal demokratikləşməyə həsr olunmuş çoxsaylı elmi məqalələrdə deyilir: “Corc Buş administrasiyası üçün demokratiyanın inkişaf etdirilməsi həm terrorizmə qarşı mübarizə baxımından, həm də ümumi strategiya çərçivəsində başlıca vəzifədir”. Bu strategiya kontekstində “Şər oxu” - ABŞ-ın mənafeələrinə və dünyada təhlükəsizliyə potensial təhdid mənbəyi olan dövlətlər oxu yaranmışdır. Qəribə də olsa, bundan çox-çox əvvəl - 1945-ci ilin avqust ayında Yaponiya imperatoru Hirohito hakimiyyətdən imtina edərək demişdi: “Biz Amerikaya və Böyük Britaniyaya müharibə elan edərkən Yaponiyanın salamat qalmasını və Şərqi Asiyada vəziyyətin sabitliyini təmin etməyi ürəkdən arzulağımızı əsas götürmüşdük və biz başqa dövlətlərin suverenliyinə qəsb etmək və ya ərazi ələ keçirməyə çalışmaq fikrindən uzaq idik”. Nasizmin aparıcı nümayəndələrindən biri Martin Haydeggerin 1935-ci ildə söylədikləri daha maraqlı görünür. O, elan etmişdi ki, indi Almaniya ölkə həddudlarından kənarda yaranan “ümumdünya zülmət təhlükəsi”nin qarşısını almalıdır. Almaniya “bəşəriyyətin mövcud olması üçün hələ yunanların təsdiqlədiyi imkanların ən alisini qarşısına çıxan hər şeyi məhv edən, dünyamızı yaratmış ruhun hər hansı impulslarını məhv edən güclü

hücumdan” qoruyur. Böyük Britaniya Hindistanda və Çində ən ağır cinayətlər törədəndə Con Stüart Mill humanitar müdaxilə haqqında klassik esse yazmışdı. O, iddia edirdi ki, geridə qalmış avropalılar İngiltərənin “dünyada yenilik” olmasını, onun “yalnız başqalarının rifahı naminə çalışan”, bütün əməllərində “heç bir tamahkar məqsəd güdməyən” mələk kimi bir dövlət olmasını başa düşmək iqtidarında deyillər və onların “əngəl törədən dedi-qodusuna” baxmayaraq, Britaniya bu yolla getməlidir¹.

Tarixi misallardan göründüyü kimi, dünyanı öz mülahizələrinə görə dəyişməyə can atanların həqiqi məqsədlərindən asılı olmayaraq, dünyada təhlükəsiz və demokratik qayda yaradılması ətrafında bəlağətli sözlər həmişə olmuşdur. Bu, sərfəli Realpolitik pərdəsi idi. Amma nəticələrdən söhbət gedəndə, tamam başqa mənzərə yaranırdı.

Mən demokratik keçid barədə tez-tez düşünürəm və heç vaxt belə bir fikirdən xilas ola bilmirəm ki, 1974-cü ildə başlanmış “üçüncü demokratik dalğa” prosesi XXI əsrin birinci onilliyində gizli geosiyasi və geoiqtisadi niyyətlərə, “dövlətin suverenliyi” anlayışının məzmunundan total uzaqlaşma ilə eyniləşdirilməyə başlamışdır. Hələ keçən əsrin axırlarında saysız-hesabsız beynəlxalq qeyri-hökumət təşkilatları yaranmış və onların rolu yalnız postsovet məkanında insan hüquq və azadlıqlarının təhlilindən ibarət olmuşdur. Bu təşkilatların insan hüquqları sahəsində vəziyyət barədə məruzələri çox vaxt ərazisində olduqları dövlətin siyasətini müəyyənləşdirir və ya sonradan siyasi alver etmək üçün mövqeləri ifadə edir. Belə hallarda mən tez-tez M.Bulqakovun qəhrəmanlarından birinin aşağıdakı sözlərini xatırlayıram: “Yuxuda İspaniyanı, Madrid şəhərini görürəm. Orada olmamışam. Amma əminəm ki, daldabucaq yerdir!”.

¹ Н.Хомский. Несостоятельные штаты. М., 2007.

Beynəlxalq qeyri-hökumət təşkilatlarının hökumətlər tərəfindən qərarlar qəbul edilməsinə təsir göstərməsi praktikası qismən çox uğurlu olmuşdur. Buna görə də qeyri-hökumət təşkilatlarının bir vəzifəsi də transformasiya mərhələsində olan və hələ bərkiməmiş cəmiyyətlərə “ritorik” təzyiq yolu ilə təsir göstərməyin yeni bir vasitəsinə yaratmaqdan ibarətdir. Həmin təşkilatlar bu gün geosiyasi və geoiqtisadi səmərələr baxımından “yararlı” və “yararsız” rejimlərin aşkar olunmasına kömək edirlər. Bununla bərabər, demokratiya Qərbə münasibətdə loyallığın barometrinə çevrilir, yəni mondializm və monosentrik qayda şəraitində demokratik inkişafın səviyyəsi geosiyasi və geoiqtisadi asılılığın dərəcəsi ilə qiymətləndirilir. Bu şəraitdə yanaşı mövcudluğun yeni şərtləri formalaşır və planetdə bərqərar olan qayda getdikcə daha aşkar şəkildə özünü Pax Oeconomica - geoiqtisadi qayda kimi göstərir. Getdikcə aydın olur ki, qlobal iqtisadiyyat əsrimizin artıq baş vermiş dünya inqilabıdır və o, hər yerdə hakim sistemə çevrilməkdədir.

Qlobal dəyişikliklər kontekstində Vestfaliya prinsiplərinə əsaslanan demokratik nəzəriyyə və praktika tədricən, lakin məqsədyönlü şəkildə tarixi təftişə məruz qalır. *(1648-ci ildə bağlanmış Vestfaliya sülhü beynəlxalq münasibətlərin təkamülündə mühüm mərhələ olmuşdur. Otuzillik müharibə başa çatandan sonra Vestfaliya sülh müqaviləsinin imzalanması “milli dövlət” (nation-state) ideyasına əsaslanan yeni beynəlxalq siyasi sistemin yaradılmasının başlanğıcını qoymuşdur. XVII əsrin ortalarında baş vermiş transformasiyaların müstəsna əhəmiyyəti ondan ibarətdir ki, yeni münasibətlər sistemi yarandı və onun əsas prinsipləri, çox mühüm dəyişikliklər və bəzi qeyd-şərtlərlə də olsa, indiyə qədər mövcuddur və işləyir).* “Siyasətin qloballaşması” milli suverenlik amilinin yerini dəyişməklə, bütün milli dövlətləri qlobal

dəyişikliklərin və axınların daha iri modelinin funksional hissələrindən asılı vəziyyətdə qoyur. Bununla bərabər, “qlobal siyasət” ideyası hamılıqla qəbul edilmiş “siyasi” konsepsiyalarda kök salmış dövlətdaxili və beynəlxalq, daxili və xarici, ərazi və ərazidənkənar siyasət arasındakı fərqlər haqqında ənənəvi təsəvvürləri dəyişir. Lakin başa düşmək lazımdır ki, bəşəriyyət hamının eyni fikirdə ola bilməyəcəyi Babil qülləsidir və belə də qalacaqdır.

Lakin yaranmaqda olan dünya nizamı beynəlxalq münasibətlərin hamılıqla qəbul edilmiş, əsasını dövlət təşkil edən Vestfaliya sisteminə və qlobal siyasi qayda haqqında təsəvvürlərə realizm mövqeyindən meydan oxuyur. Vətəndaş cəmiyyəti strukturlarının, dünyəvi əhval-ruhiyyənin, tez-tez heç də demokratik olmayan siyasət üçün kamuflaj kimi istifadə edilən demokratik prinsiplərin və prosedurların yox olması baş verir. Bütün bunlar ona gətirib çıxarır ki, hər hansı dövləti yalnız o, öz ərazisini hərbi bazalar yerləşdirilməsi üçün təqdim edəndə, geosiyasi nüfuz üçün start poliqonu olanda, Qərb dövlətlərinin hərbi-siyasi blokuna daxil olanda, “dünyanın güclülərinin” bütün göstəriş və tələblərini sakitcə yerinə yetirəndə demokratik dövlət kimi tanıyırlar. Buna görə də dünyanın yeni, post-demokratik dövrə qədəm qoyduğunu deyənlərin bəyanatları aktual səslənir, çünki müasir dövrün qeyri-adiliyi bundadır ki, onun sələfi olmamışdır, çünki demokratiya olmamışdır, yalnız demokratiya illüziyası olmuşdur.

Beləliklə, qlobal səviyyədə demokratiya anlayışı getdikcə daha çox hallarda postindustrial dəyərləri və siyasi-iqtisadi oriyentirlər məkanına yenidən qədəm qoyan bir qrup dövlətə müəyyən strateji xəttin zorla sırınması forması kimi assosiasiya edilir. Məsələn, çoxlarının yadındadır ki, Türkiyə hökuməti hamını heyrləndirərək, ölkə əhalisinin 95 faizinin iradəsini həqiqətən həyata keçirməyi qərara alandan və

Vaşinqtonun Türkiyədə İraq əleyhinə cəbhə açmasına icazə verməyəndən sonra birdən-birə Türkiyənin hakim elitasının “antidemokratik” olması məsələsi müzakirə edilməyə başlandı. Amerika mətbuatında türkləri “demokratiyanın əsas əlamətlərinin” olmaması səbəbindən kəskin qınayırdılar. Tanınmış tarixçi Noam Xomski özünün “Baş tutmayan ştatlar” adlı əsərində bu cür demokratik sayıqlamalar barədə Venesuelanın təmsalında çox aydın yazır: “2002-ci ildə ABŞ Uqo Çaves başda olmaqla, Venesuelanın qanuni seçilmiş hökumətini devirmək üçün hərbi çevrilişi dəstəklədi. Lakin Vaşinqtondan fərqli olaraq, demokratiyanı nə isə “qondarma” və “köhnəlmiş” bir şey hesab etməyən Latın Amerikasının ümumi qınağı ilə üzləşən ABŞ oradan sakitcə getməli oldu. Xalq üsyanı nəticəsində hökumət hakimiyyəti özünə qaytarandan sonra Vaşinqton “demokratiyanı dəstəkləmək” pərdəsi altında onu devirməyə başladı - yaxşı tanış olan ssenaridir” (səh.214).

Bütün bunlar ona gətirib çıxardı ki, yeni dünya nizamı artıq “ikili standartlar” sistemi kimi başa düşülür, yəni həyata keçirilən beynəlxalq tədbirlər artıq qərarlaşmış norma və prinsiplərlə ziddiyyət təşkil edir. Lakin belə bir qayda var: bir şeyi sındırmağı təklif edəndə haqlı olaraq soruşurlar, bəs bunun əvəzində nə təklif edirlər? Əvvəlcə sındırın, “sonra bir şey fikirləşərik” çağırışı etimad doğurmur. Son onillikdə bir sıra uğursuz beynəlxalq təşəbbüslərin nümunəsi beynəlxalq hüququn bu cür disfunksiyasını nümayiş etdirmişdir. Dünya birliyi getdikcə daha tez-tez şahidi olur ki, demokratikləşmə prosesi bu və ya digər siyasi konseptin iradəsinin müəyyən edilməsinə necə çevrilir, bu isə son nəticədə davamlı və sabit regional və qlobal təhlükəsizlik arxitekturasının qurulması ideyasını sarsıdan yeni dövlətlərarası ziddiyyətlərə gətirib çıxarır. Eyni zamanda, qlobal dünya nizamını formalaşdırar-

kən bəziləri belə bir adi həqiqəti unudurlar ki, demokratiya, ilk növbədə, hər bir xalqın öz inkişafının strategiyası və yolunu müəyyən etməkdən ibarət suveren hüququdur. O, xalqın rifahı naminə, onun dolğun həyatı naminə demokratik təsisatların mövcud olmasını və fəaliyyət göstərməsini nəzərdə tutur, onlardan xarici məqsəd və vəzifələr naminə istifadə etmək niyyətini qarşısına qoymur.

Qlobal transformasiyaların bu mürəkkəb şəraitində Azərbaycan beynəlxalq münasibətlərin ardıcıl aktoru, daxili və xarici siyasətin gündəliyini sabit şəkildə formalaşdıran dövlət kimi çıxış edir. Bu gündəlikdə əsası Heydər Əliyev tərəfindən qoyulmuş və hazırda Prezident İlham Əliyev tərəfindən həyata keçirilən müstəqil dövlətçiliyin qurulması ideali öz əksini tapır. Mahiyyət etibarilə bu, modernləşdirilmiş iqtisadiyyatı, vətəndaş cəmiyyəti və liberal ənənələri olan suveren ölkə qurmaq istəyini ifadə edən yeni siyasətdir. Bu yol postindustrial cəmiyyətə, informasiya cəmiyyətinə doğru aparan yoldur. Hazırda Prezident İlham Əliyev tərəfindən müəyyən edilmiş demokratik inkişaf yolu ölkədə hər bir vətəndaşın özünü səmərəli dövlətçilik qurulması prosesinin bir hissəsi hesab etdiyi davamlı, konsolidasiya olunmuş demokratik sistem yaradılmasına yönəlmişdir.

Yeni nəsli formalaşdırarkən

“Gənc nəslin tərbiyəsi hər bir ölkə üçün ən vacib məsələdir, çünki onun gələcəyi, taleyi bugünkü gənclikdən asılıdır”.

İlham ƏLİYEV

Siyasi sistem o halda uğurlu fəaliyyət göstərir ki, böyüməkdə olan nəslin cəmiyyətin həyatında qurucu rolunu tam şəkildə nəzərə alsın. Prezident Heydər Əliyev cəmiyyətin ən fəal təbəqəsinin dövlət quruculuğuna cəlb olunmasının zəruriliyini dərindən dərk edirdi. 1994-cü ildə Gənclər və İdman Nazirliyinin yaradılması dövlətin gənclər siyasətinin mahiyyətini müəyyən etmiş oldu. Qeyd etməyə dəyər ki, postsovet respublikaları arasında gənclərlə bağlı məsələlərin Azərbaycandakı kimi nazirlik səviyyəsində həll edildiyi, gənclərin intellektual, yaradıcı, mədəni və fiziki inkişafına dövlətin daim, fəal və məqsədyönlü diqqət yetirdiyi dövlətlər çox azdır. Beləliklə, Azərbaycanda gənclərin fəaliyyəti üçün zəruri mühitin formalaşdırılması, gənclərin inkişafının, strukturlaşdırılmasının təmin edilməsi, asudə vaxtının və zəruri yaradıcılıq şəraitinin təşkili dövlət siyasətinin prioritet istiqamətlərindən birinə çevrilmişdir. “Gənclər bizim gələcəyimizdir” - 1996-cı ildə Azərbaycan gənclərinin I forumunda Heydər Əliyevin

proqram tezisi kimi səsləndirdiyi bu sözlər uzun illərə hesablanmış siyasətin leytmotivi olmuşdur.

Bugünkü Azərbaycan gəncliyi yeni idarəçilər, mədəniyyət nümayəndələri nəsli, dünya birinciliyində lider mövqeləri təmin etmiş onlarca idmançı deməkdir. Bu nəsil gələcəkdə dövlətimizin suverenliyinə görə, cəmiyyətin inkişaf strategiyasının müəyyən edilməsinə, sonrakı nəsillər üçün zəruri şərait formalaşdırılmasına görə məsuliyyət daşıyacaqdır. Azərbaycan böyük imkanları olan bir ölkədir və Azərbaycan gəncləri qarşısında dövlətin bu potensialından tam həcmdə istifadə etmək vəzifəsi durur.

Son illərdə dövlətin intensiv iqtisadi inkişafı gənclər arasında işsizlik probleminin həllinə zəmin yaratmışdır. İpoteka Fondunun yaradılması gənc ailələr üçün mənzil məsələsinin həllini asanlaşdırmışdır. Qeyri-Hökumət Təşkilatlarına Dövlət Dəstəyi Şurasının formalaşması dövlətin həyatında üçüncü sektorun fəallaşdırılmasına yönəlmiş sosial layihələrin həyata keçirilməsində gənclərin iştirakını təmin edir. Bununla yanaşı, 5000 gəncin xaricdə təhsil alması barədə Prezident İlham Əliyevin qərarı ən yeni ixtisaslar üzrə ali təhsil almaq imkanlarını genişləndirir, gənclərin ümumi intellektual səviyyəsini yüksəldir, yeni dünyagörüşü mühiti formalaşdırır, yeni top-menecerlərin inkişafı üçün təməl yaradır.

Prezident İlham Əliyev yeni idarəçilər üçün zəruri bazis yaratmaq, ölkəni müasir dünya nizamı kateqoriyaları ilə düşünməyə qadir olan, dövlətin mənafeələrini qorumağı bacaran kadrlarla təmin etmək vəzifəsini qarşıya qoymuşdur. Sadə dildə desək, əgər biz hamımız eyni bir təyyarədə uçmalı olsaq, pilotu onun sosial və ya maddi statusuna görə deyil, təyyarəni idarə etmək bacarığına görə seçməliyik. Deməli, bizə təşəbbüskar, intellektual, kreativ

(yaradıcı) və həqiqi vətənpərvər insanlar lazımdır. Bu strateji məqsəd üç əsas amilə söykənir: modernləşmə xəttinin uğurunu təmin etmək cəhdi, siyasi təsisatları və ənənələri möhkəmlətmək və intensiv qarbləşmə və qloballaşma şəraitində milli mənlilik şüurunu qoruyub saxlamaq. Biz yaddan çıxarmamalıyıq ki, öz kökündən məhrum olmuş xalq yalnız instinktlər və ehtiraslarla yaşayır.

Gəncliyə mücərrəd düşünmək, cəsarətli olmaq, yeniliyə can atmaq kimi keyfiyyətlər xasdır. Təsadüfi deyil ki, alimlər bir çox elmi kəşfləri gənc yaşlarında etmişlər. Sosiumun əsas elementi olan gənclik demokratikləşmə prosesinin mühüm tərkib hissəsidir, cəmiyyətin şəffaflığının fəal integratoru kimi çıxış edir. Lakin təəssüflə deməliyə ki, bəzən ayrı-ayrı siyasi qruplar gənclərin sadələşməliyündən və ya təcrübəsizliyindən sui-istifadə etməyə çalışır. Gənclik ictimai iradənin qarçısına, müsbət sosial dəyişikliklərin qarçısına çevriləndə, demokratik transformasiyanın mühüm elementi kimi çıxış edəndə isə tamam başqa vəziyyət yaranır. Ancaq gənclərdən müxtəlif korporativ mənafeələrin reallaşdırılması və ya dağıdıcı məqsədlər üçün istifadə edilməsi tamamilə yol-verilməzdir.

2005-ci ildə, bir sıra postsovet dövlətləri “rəngli transformasiyalar” dövrünü yaşadığı vaxtda “Otpor”, “Pora” və “Kmara” kimi təşkilatların təcrübəsi Azərbaycanda da buna oxşar “məxməri inqilab” etmək ümidi ilə yaşayanlar üçün ilham mənbəyinə çevrilmişdi. Ölkədə vəzifəsi yalnız xarici məsləhətçilərin və sponsorların iradəsini ifadə etmək və reallaşdırmaqdan ibarət olan müxtəlif kliyentalist gənclər təşkilatları yaradılmağa başlandı. Cin Şarpın “dinc inqilabın incili” adını almış “Diktaturadan demokratiyaya doğru” kitabını stolüstü vəsaitə çevirən həmin təşkilatlar Azərbaycan gənclərinin nümayəndələri-

ni demokratiyanın bərqərar olması üçün sınaqdan çıxmış yol kimi təqdim edilən çox şübhəli ideyaları reallaşdırmaq naminə qarşıdurmaya cəlb etməyə çalışırdılar. “Rəngli ssenarilərin” müəllifləri sadəcə olaraq bir həqiqəti anlama bilmirdilər ki, Qərb cəmiyyətləri təmsilçi demokratiyanın disfunksiyalarının aradan qaldırılması, demokratik təsisatların postindustrial dövrün reallıqlarına uyğunlaşdırılması problemini onilliklər boyu formalaşmış ənənələrə və toplanmış təcrübəyə əsaslanaraq həll edirlər. Cənub və Şərq cəmiyyətləri isə özlərinin şəraitinə və demokratik praktika ənənələrinə uyğun olan, təkamül tipli demokratik dəyişikliklərin formalarını sarsıntısız və fəlakətli dağıntılarsız “mənimsəmək” kimi çox çətin bir prosesdən keçməlidir. Başqa milli mühitdə yetişdirilmiş “demokratikləşmə” modelini yamsılamaq cəhdlərinin heç bir əsası yoxdur və deməli, səhvdir. “İdeyalar ixracı” “inqilab ixracı”na oxşayır. Keçmişin təcrübəsindən bilir ki, Sovet İttifaqının rəhbərliyinin sosialist inqilabını ərəb dünyasına və Afrika qitəsinə “ixrac etmək” cəhdləri uğursuzluqla nəticələnmişdi, hərçənd, bunun üçün milyardlarla Amerika dolları xərclənmişdi. Hər bir, o cümlədən müərrəqi ideyanı həyata keçirərkən cəmiyyətin arzu edilən vəziyyətini deyil, hökmən real vəziyyətini nəzərə almaq lazımdır.

Eyni zamanda unutmamaq olmaz ki, milli demokratik tranzitin bənzərsizliyi onun heç də ənənəvi cəmiyyətlər kateqoriyasına aid olmayan bir ölkədə həyata keçirilməsindədir. Sovet dövründə Azərbaycan urbanizasiyanın və əhəlinin təhsilinin nisbətən yüksək səviyyədə olduğu sənaye ölkəsinə çevrilmişdi. Bu illər ərzində gələcəkdə Azərbaycan cəmiyyətinin demokratikləşməsinin mədəni zəminini təmin etməyə imkan vermiş tamamilə yeni amillər formalaşmışdı. Təbii ki, bu məsələdə ölkənin sivilizasiyalı Av-

ropa məkanı ilə əlaqələri də az rol oynamamışdı. Azərbaycan mentalitetinin arxetiplərində ta qədimdən, bir-birini qarşılıqlı surətdə tamamlayan Şərq və Qərb mühitinə müvafiq formada olsa da, azadlıq idealları olmuşdur. “Azadfikirliliyə doğru broun hərəkəti”nin əsası olmuş “Qorbaçov dəyişiklikləri” dövründə bu ideallar Dağlıq Qarabağ məsələsində ədalətin bərqərar olması ideyalarının təcəssümünə çevrilmişdi. Dağlıq Qarabağın Ermənistanın xeyrinə Azərbaycandan qoparılmasının qarşısını almaq cəhdi 1988-1989-cu illərdə xalq hərəkətinin başlıca ideyası, onun hərəkətverici qüvvəsi idi. Xalq kütlələri arasında dolaşan milli müstəqillik ideyası 1990-cı ilin yanvar hadisələrindən sonra insanların şüuruna hakim kəsildi, milli müstəqillik və dövlət müstəqilliyi uğrunda mübarizədə əsas məqsədə çevrildi. Məhz elə bu ideallar kəşməkəşli 1993-cü ildə, ölkə təkcə erməni separatizmi təhlükəsi ilə deyil, həm də daxili parçalanma təhlükəsi ilə üzləşdiyi bir dövrdə dövlətçiliyin və müstəqilliyin qorunub saxlanmasına çalışanları ruhlandırırdı. Həmin dövrdə siyasi təşkilatların, ictimai hərəkətlərin geniş spektrinin yaranması demokratik şüurun və vətəndaş şüurunun inkişafı üçün ilkin şəraitin olduğunu göstərirdi.

Azərbaycanda yaradılmış təmsilçi demokratiya özünü hörmətdən salmış və dağılmış sovet rejiminin yeganə mümkün alternativini oldu. Tamamilə təbiidir ki, bu demokratiyanın konkret formaları daha çox inkişaf etmiş cəmiyyətlərdən əxz edilmişdi. Lakin biz başqalarının təcrübəsini kor-koranə yamsılamırdıq. Biz demokratiyanın “qərb” nümunələrini mənimsəməklə, demokratikləşmənin ümumdünya tarixi təcrübəsinə tam uyğun şəkildə fəaliyyət göstərirdik. Bu proses dünyanın hər yerində xarici təcrübənin tənqidi şəkildə dərk edilməsi ilə müşayiət olunmuşdur. Əxzetmə və mənimsəmə heç yerdə “standartın”,

daha dəqiq desək, “qəlibin” sadəcə köçürülməsindən ibarət olmamışdır. Bu, Azərbaycanda da belə deyildir.

Bizim dövlət müstəqilliyimizi elan etməyimizin və avtar-kiyalı (qapalı) sovet cəmiyyətinin siyasi sistemindən imtina etməyimizin bu yaxınlarda 17 ili tamam olacaqdır. İndi Azərbaycanda kommunizm dövrünün ideya və baxış-larının yabançı olduğu nəsil böyüyür. Bu müddət ərzində müstəqilliğin ilk illərinə xas olan transformasiya çətinlik-lərini və dərin sosial sarsıntıları görməmiş gəncliyin bütöv bir nəslə formalaşmışdır. Lakin tarixi unutmamaq, olub-keçənlərin hamısını bilmək və qiymətləndirmək son dərəcə vacibdir, çünki tarixin başa düşülməsi keçmiş səhvlərin təkrarlanmasının qarşısını almağa təminat verir.

Müasir Azərbaycan demokratik transformasiyanın, açıq iqtisadiyyatın və azad vətəndaşın olduğu modernləşən məkandır. Şərqlə Qərblə arasında körpü olan Azərbaycan təkcə sivilizasiyaların qovuşduğu deyil, həm də mühüm geosiyasi və geoiqtisadi amildir. Bütün bunlar istər regionda, istərsə də onun hüdudlarından kənarda bizə olan münasibəti müəyyənləşdirir. Biz başa düşməliyik ki, coğ-rafi determinizm qanunları çox vaxt qarşılıqlı münasibət-ləri şərtləndirir və heç vaxt unutmamalıyıq ki, “həqiqi düşmənlər olmadan, həqiqi dostlar da yoxdur”.

Məsuliyyət daşıyan nəsil

“İnsan vətənpərvər ola bilər və olmalıdır. Lakin onun bilikləri və ya peşəkarlığı lazımi səviyyədə olmaya bilər. Bu halda onun Vətənə sədaqəti bizi tam qane edə bilməz. Peşəkarlıq, Vətənə sədaqət və yüksək insani keyfiyyətlər bir-birini qarşılıqlı tamamlamalıdır”.

İlham ƏLİYEV

Azərbaycan öz tarixi inkişafının tamamilə yeni bir dövrünü yaşayır. Ümumdünya miqyasında transformasiya və regional proseslərin intensivləşməsi şəraitində qlobal iştirakda dövlətin rolu və yeri dəyişir. Yeni dünya nizamı təkcə qarşılıqlı münasibətlərin sərhədlərini və formalarını dəyişmir, həm də fərdlər arasında münasibətlərin yeni mədəniyyətini xeyli dərəcədə formalaşdırır. İnformasiya-kommunikasiya texnologiyaları ünsiyyət, qarşılıqlı münasibətlər və dostluq üçün hər gün yeni imkanlar və perspektivlər açır. Tamamilə aydındır ki, XXI əsrin sonunda insanlar müasir insanlarla müqayisədə qat-qat məhsuldar olacaqlar. Bu, xeyli dərəcədə innovasiya texnologiyalarının insanların həyatına və şüuruna təsirinin artmasının nəticəsi olacaqdır. Artıq bu gün özünün elektron poçtu olmayan, yaxud informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının bu və ya di-

gər növlərindən istifadə etməyən insanları təsəvvür etmək çətindir. XXI əsrdə dünya informasiya texnologiyaları ilə sıx bağlı olan yeni təşəbbüslər məkanıdır, bu isə Post-Modern cəmiyyətini, “biliyə əsaslanan cəmiyyəti”, başqa sözlə desək, “informasiya cəmiyyəti”ni formalaşdırır.

Bəşəriyyət artıq öz inkişafının informasiya cəmiyyəti deyilən mərhələsinə qədəm qoymuşdur. İnformasiya cəmiyyəti tədricən Post-Modernin, adət etdiyimiz norma və dəyərləri sürətlə dəyişdirən postindustrial cəmiyyətin bir hissəsi kimi həyatımıza daxil olur. Kompüter texnologiyalarının, kosmik rabitənin, informasiya yeniliklərinin misli görünməmiş inkişafı, dəyər oriyentirlərində aksentlərin dəyişməsi, yeni biotexnologiya və nanotexnologiya kəşfləri və s. buna sübutdur. Beləliklə, qlobal inteqrasiya yeni dünya nizamının prinsiplərini, qaydasını formalaşdıran universal kateqoriyaların müəyyən şəkli düşməsinə şərait yaradır. Lakin çox vaxt qlobal inteqrasiya bu prinsiplərin kimin müəyyən etdiyi qaydalar əsasında seçilməsi sualına cavab vermir. Bütün bunlar bəşəriyyətin artıq yeni bir eraya qədəm qoyduğunu, bu eranın qarşıdakı bir neçə onillikdə bizim inkişaf strategiyamızı müəyyən edəcəyini göstərir. Baş verən transformasiyaların əsas mənası ondan ibarətdir ki, qlobal inteqrasiya artıq öz mahiyyətini dəyişməyəcəkdir. Gələcəkdə fərdlərin həyatının yalnız iki amili - proseslərin sürəti və tez sovuşması, davranışın norma və stereotipləri dəyişikliklərə məruz qalacaqdır. Dünya “sürətlərin toqquşması” (E.Toffler) həddindədir, deməli, sosial gerçəkliyin bu iki cəhəti dəyişəcək, bütün digər cəhətlər isə artıq özünün son məqsədinə çatmışdır. Bu halda insan praktik olaraq, hər sahədə çoxprofilli fəaliyyətə qoşulmuş olur. Qlobal proseslər bizi eyni vaxtda müxtəlif məsələlərlə məşğul olmağa, get-

dikcə daha çoxsaylı məsələləri həll etməyə məcbur edir. Sürət və tezsovuşma bizim həyat tərzimizi getdikcə daha çox təcəssüm etdirir - internetdə 5-6 saniyəyə səhifə yüklənmədikdə, üç dəqiqə bizə bir əsr kimi görünür, ABŞ-da kabel televiziyaşında təsvirlər isə hər 3,5 saniyədən bir dəyişir. Bununla əlaqədar Elvin Toffler yazır: “Biz bu gün elə ifrat sürətlər şəraitində yaşayırıq ki, qədimdənqalma “vaxt pul deməkdir” kəlamına yenidən nəzər salmaq tələb olunur. İndi zamanın hər bir anı əvvəlkindən daha qiymətlidir”¹. Kondratyev dalğası kimi, bu qloballaşma dalğası da hələ bir neçə onillik ərzində davam edəcəkdir. Qloballaşma şəraitində insanların əksəriyyəti üçün gerçəkliyin xeyli dərəcədə kənardan, KİV-lərin köməyi ilə qəbul etdirilmiş və qəbul etdirilməkdə olan postulatlaşdırılmış qavrayışı səciyyəvidir. İnternet informasiyanın istənilən növlərindən istifadə imkanlarını genişləndirməklə bərabər, bu informasiyanın süzgəcdən keçirilməsi problemini də yaradır. İctimai mühit, sosial matrisa bu məsələyə çox böyük əhəmiyyət verir. İnternet əyalət təfəkkürünü və pərakəndəliyi aradan qaldırmaq üçün yeni imkanlar açır. Eyni zamanda, internet getdikcə daha incə aləmlər yaradılmasını stimullaşdırır, lakin bu aləmlərə daxil olmaq çətindir. Yeni daxilolma və xaricolma sistemi səs-küyə, çirklənməyə, zorakılığa müqavimət göstərməyə çalışır və bu halda “elektron sədlərdən” istifadə edir, onlar isə çox həssasdır və asanlıqla dağıdılır.

Paradoksal olsa da faktdır ki, güclənməkdə olan tərəqqi, maddi nemətlər istehsalının artması və ümumi “sivilizasiya” insanın vəziyyətinə çox mənfi təsir göstərir. V.V.Parsvaniya yazır: “İnsan dayaq nöqtəsini itirir. Konkret “Mən” mücərrədləşməyə və ümumi “Mən”in içində əriyib itməyə meyil edir. Fərdin köməksizliyi artır,

¹ Э.Тоффлер, Х.Тоффлер. “Революционное богатство”. М., 2007, с.87.

onun mövcudluğunun mənasız olması hissi kəskinləşir. İctimai münasibətlərin məcmusu ən əsas dəyər olan insanı yaratmır və onu özünün əsas məqsədi hesab etmir”¹.

Eyni zamanda, informasiya cəmiyyətinin “fəlsəfi əsası” barədə danışsaq, “açıq cəmiyyət” ideoloqlarından Jan Bodriyar, Karl Popper və başqalarının, eləcə də öz əsərlərində sənaye cəmiyyətini əvəz edəcək “postindustrial” cəmiyyətin, başqa sözlə desək, “informasiya” və “koqnitiv” cəmiyyətin (*öz tərəqqisini idarə etməyə qadir olan cəmiyyətin - qeyd müəllifindir*) yaranması tezisini irəli sürmüş Zbiqnev Bjezinski, Frensis Fukuyamanın, Daniel Böllün, Elvin Tofflerin adlarını çəkməliyik.

İnformasiya cəmiyyətinin problemlərinin milli səviyyədə - bizim mətbuatda, elmi-praktik konfranslarda və idarəçilər arasında müzakirə edilməsi çox vacib və aktualdır. Bu problemlərin dərk edilməsi bizim cəmiyyətin inkişafına, yeni davranış normaları və stereotiplərinin təşəkkülünə əhəmiyyətli dərəcədə təsir edə bilər və deməli, bütövlükdə ictimai münasibətlərə müsbət təsir göstərir. İnformasiya cəmiyyəti ideyalarının təbliğ edilməsi, onun tərkib hissələrinin ayrı-ayrı atributlarının bizim gündəlik həyatımıza tətbiqi postindustrial cəmiyyətin sürətlə mənimlənilməsi və informasiya cəmiyyətinə keçid üçün mühüm ilkin şərait olacaqdır. İnformasiya cəmiyyətində yaşamaq arzusu o qədər cəlbədidir ki, insan ailə qarşısında, cəmiyyət qarşısında və hətta özü qarşısında üzərinə yeni öhdəliklər götürməyə məcburdur, çünki o, global təmin bir hissəsinə çevrilir, burada prosesin adı iştirakçısı kimi deyil, onun integratoru kimi çıxış edir.

¹ Парцвания В.В. Россия и Грузия: диалог и родство культур: сборник материалов симпозиума. Сборник статей. Выпуск 1/Под ред. Парцвания В.В. СПб.: Санкт-Петербургское философское общество. 2003, с.255.

İnformasiya istehsal fəaliyyətinin yeni sahəsinin, təkcə maddi həyatın deyil, insanın mənəvi həyatının da simasını tədricən dəyişən yeni mədəniyyətin yaranmasına gətirib çıxarmışdır. Bu isə savadlı mütəxəssislər hazırlanması ehtiyacını doğurur. Əgər əmək qabiliyyətli əhəlinin xeyli hissəsi bu cür mütəxəssislərdən ibarətdirsə, onda bütün ictimai prosesləri sürətləndirən müsbət əks-əlaqə yaranır. Cəmiyyətin oriyentasiyasını və strukturunu əhəmiyyətli dərəcədə dəyişdirən bir sıra nəticələr meydana çıxır. Sosial oriyentasiyada dəyişikliklər baş verir. Müasir elmi və texniki ideyalar irəli sürən və həyata keçirən, keyfiyyətcə yeni, daha mükəmməl sənaye məhsulu yaradan dövlətlər ön mövqelərə çıxır. Bunun üçün isə çoxlu alim, mühəndis, xüsusən bilavasitə əmtəə yaradan və ali texniki təhsilli mütəxəssislər olmalıdır. Postindustrial cəmiyyətdə savadlı mütəxəssislər hazırlanması ən mühüm milli vəzifəyə çevrilir.

Tayvan postindustrial sivilizasiyanın ön sıralarına təsadüfən çıxmamışdır. Uzun illər boyu bu ölkədə orta məktəb məzunlarının 30 faizindən çoxu ali məktəb tələbələri olurdu. Tayvanı tərəqqi edən müasir məkana çevirən iqtisadiyyat deyil, təhsil, dünyanın inkişaf meyillərinin düzgün başa düşülməsi olmuşdur.

Bütün bunlar bizim ölkəyə də aiddir. Əməyin informasiyalaşdırılmasına və əmək mədəniyyətinə əsaslanan yüksək texnologiyaların inkişafı qabaqcıl ölkələr sırasına çıxmaq üçün bizim yeganə şansımızdır, yeganə real imkan. Xalqın təhsili və tərbiyəsindən, bilavasitə əmtəə, maddi nemətlər yaradan yüksək ixtisaslı mütəxəssislər hazırlanmasından daha vacib problem yoxdur. Əsas təbii resursa - xalqın intellektinə və təhsil səviyyəsinə güvənmək postindustrial cəmiyyətə və deməli, informasiya cəmiyyətinə də keçidin ən mühüm şərtidir.

Hər bir dövlətin yaradıcı ziyalıları onun gələcəyinin qurucuları hesab edilir. Əslində, ziyalıların istehsal və biznes, elm, təhsil, mədəniyyət sahəsində, o cümlədən siyasətdə bütün fəaliyyəti dövlətin inkişafını təmin etmək, onu rəqabətə davamlı etmək məqsədi ilə yeniliklər yaradılmasına yönəlmişdir. Millətin özünü yaradıcılığa həsr edən bu hissəsi mahiyyət etibarilə ölkənin dünya inkişafının mütarəqqi modellərinə inteqrasiyasını təmin edən ayrıca bir sosial qrupdur. Bütün peşələrin nümayəndələri ilə yanaşı, gənclər də millətin yaradıcı təbəqəsinin əsasını təşkil edir. Bəşəriyyətin can atdığı cəmiyyət yeni, yaradıcı cəmiyyətdir. Deməli, həmin cəmiyyət yaradıcı təfəkkürə malik şəxsiyyət, mədəniyyət və dünyagörüşü tələb edir. Çünki şəxsiyyətin bu tipinə zamanın nəbzini tutmaq bacarığı, yüksək peşəkar keyfiyyətlər xasdır. Elm müəyyən etmişdir ki, yaradıcı şəxsiyyətlər hadisələrin təhlilində milli mənafeələr mövqeyindən çıxış etməklə, geniş şüura malik olmaqla inkişafın və tərəqqinin katalizatorlarına çevrilirlər. Bizim ən mühüm vəzifəmiz intellektual elita sıralarında gələcəyi qurmağa çalışan və yaradıcı fəaliyyət qabiliyyətinə malik olan insanları aşkar etməkdir. Son dərəcə mürəkkəb olan bu problemin həlli vəzifəsi siyasi elitanın, onu təmsil edənlərin üzərinə düşür.

Prezident İlham Əliyevin cavanlığı, istedadı və hadisələri qabaqcadan görmək bacarığı, Azərbaycanı modernləşdirməklə Qərbin inkişaf etmiş dövlətləri sırasına çıxarmaq istəyi onu liderin - XXI əsrin Azərbaycanının qurucusunun parlaq rəmzinə çevirmişdir. Beş il tarix baxımdan kiçik bir epizoddur. Lakin məhz İlham Əliyevin Prezident olduğu bu illərdə ölkə öz iqtisadi əhəmiyyətini artırmağa, siyasi mühitin sağlamlaşdırılmasında və müstəqil dövlətin vətəndaşının mənaəvi-əxlaqi simasının formalaşmasında yeni mərhələyə çatmağa nail olmuşdur. Bu illər ərzində Prezi-

dent İlham Əliyev xalqa gələcək inkişafın cəlbədicə mənzərəsini təklif etmiş, iqtisadi və siyasi tərəqqinin perspektivlərini göstərmişdir. Onun modernləşmə strategiyası millətin potensialının dərin qatlarını üzə çıxarmışdır. Uzaqgörən və bəsirətli siyasətçi olan İlham Əliyev postindustrial informasiya cəmiyyətinə keçid məsələlərinin həlli üçün cəmiyyətin yüksək intellektual-mənəvi ehtiyatlarını səfərbər etməyi qarşısına məqsəd qoymuşdur. Beynəlxalq ictimai rəydə Azərbaycanın yeni statusunun möhkəmlənməsinə kömək edən yüksək inkişaf sürətinə davamlı xarakter verməklə, İlham Əliyev innovasiya texnologiyaları dövrünün dövlət başçısı kimi tanınmışdır.

Biz çox yaxşı başa düşürük ki, təbii ehtiyatlar dövlətin maddi rifahının mühüm amilidir. Lakin bu, yeganə və ən birinci şərt deyildir. Avropanın inkişaf etmiş ölkələrinin çoxunun təbii sərvətləri yox idi. Hətta əhalinin böyük əksəriyyətinin ali təhsil diplomunun olması da ölkənin firavanlığının göstəricisi deyildir. Əsas məsələ insan resurslarını intellektual kapitalla çevirməklə yeni keyfiyyət dəyişikliklərinə nail olmaqdan, insanların fəallığını konkret işlərə yönəltməkdən ibarətdir. Müəyyən edilmişdir ki, hazırda maddi sərvətlərin gətirdiyi mənfəət intellektual ixracə bərabərdir. Hindistanda kompyuter proqramçılarının ölkə üçün təmin etdiyi mənfəət Rusiyanın neft satışından əldə etdiyi mənfəətə bərabərdir. Göründüyü kimi, fərq çox böyükdür, çünki intellektual şüur bərpa edilir, o, demək olar ki, tükənməzdir, təbii sərvətlər isə əbədi deyildir.

Müasir Azərbaycan gəncliyi bu həqiqətləri başa düşməklə formalaşır. Dövlətin gələcəyi ölkənin texnoloji inkişafa doğru sıçrayışını təmin etməli, ötən əsrin 90-cı illərinin axırlarında başlanmış milli modernləşməni, informasiya cəmiyyətinə keçidi başa çatdırmalı olan yüksək təhsilli, təşəbbüskar gənclərdir. Prezident İlham

Əliyev deyir: “Mən tam əminəm ki, yüksək təhsil səviyyəsi olmasa, peşəkarlıq olmasa, gənclər ən mütərəqqi texnologiyalara yiyələnməsələr, həqiqətən inkişaf etmiş dövlət qurmaq mümkün deyildir”¹.

Görkəmli Amerika sosioloqu Daniel Böllün fikrincə, müasir cəmiyyətin təbiətinə xas olan bir postulat sübut edir ki, “sosial tərəqqinin sürəti hakimiyyətin intellekt ilə uzlaşması dərəcəsindən asılıdır”².

Gənclik ölkəmizin həyatının bütün sahələrində fundamental dəyişikliklərin, modernləşmənin hərəkətverici qüvvəsinə, katalizatoruna çevrilməlidir. Milli dövlətçiliyin gələcəyi gənc nəslin çox mürəkkəb sosial-iqtisadi transformasiya vəzifələrini reallaşdırmağa hazır olub-olmamasından asılıdır. Məhz bu nəsil ölkənin modernləşmə xəttinin şəkətsiz uğurunu təmin edəcək siyasi, iqtisadi və ictimai transformasiyanın zəruri sosial elementi olacaqdır.

Mən dövlət qulluğunda işlədiyim illərdə tez-tez gənclərin nümayəndələri ilə ünsiyyətdə olmuşam. Bu, sovet dövründə də olub, müstəqil Azərbaycanda da belədir. Öz yaşlıları arasında yüksək intellekti, fəal həyat mövqeyi, əməksevərliyi və yüksək mədəniyyəti ilə seçilən gəncləri görəndə həmişə qürur hissi keçirmişəm. Yeri gəlmişkən deyim ki, vaxtilə Azərbaycan SSR-in gənclər siyasətinə görə məsuliyyət daşıyan cavanların əksəriyyəti indi dövlət hakimiyyəti sistemində çox məsul mövqelər tutur. Yadımdadır, o vaxtlar onların bəziləri təşəbbüskar, özlərinin iddialı, lakin eyni zamanda, səmərəli fikirlərini həyata keçirməyə hazır olan gənc insanlar idi.

Müstəqil Azərbaycanda uğurlu gələcəyin qurulmasına yönəlmiş layihələrin həyata keçirilməsinə eyni dərəcədə

¹ “Azərbaycan” qəzeti, 25 may 2008-ci il.

² “Грядущее постиндустриальное общество”. М.1999, с. 546-547.

təşəbbüskarlıqla girişməyə hazır olan yeni müstəqil gənclər strukturları formalaşmağa başlamışdır. Qeyri-hökumət təşkilatları arasında, ölkənin siyasi elitasında və əks-elitasında təmsil edilmiş gənclər arasında Azərbaycanda demokratik cəmiyyət, açıq iqtisadiyyat qurmaq, yeni və fərdi dəyər oriyentirləri yaratmaq üçün qüvvə və səylərini əsirgəməyənlər çoxdur. Bu insanlar öz həyatının mənasını Vətənə xidmətdə görürlər. Biz yalnız onu arzu edə bilərik ki, ölkəmizdə belə gənclərin sayı daha çox olsun.

Bununla belə, bəzən eşidirik ki, bugünkü gənclər əvvəlki kimi deyil, indi tamam başqa nəsil yetişir; “atalar və oğullar” problemi gündəlikdə qalır. Bu cür bəyanatlarla çıxış edənlər unudurlar ki, bir vaxt onlar özləri də belə fikirlərin obyektii olublar. Zaman dəyişir, qlobal transformasiya şəraitində isə bu dəyişikliklər daha sürətlə və intensiv şəkildə baş verir. Dəyişən təkcə xasiyyətlər və adətlər deyil, tarixi prosesin sürəti də dəyişir. Dünyada baş verən hadisələrə diqqətlə nəzər salsaq asanlıqla görərik ki, bizim dövrümüz Neolit dövründən 100 dəfə qısa olsa da, tarixi proses elə bir bifurkasiya (ikiləşmə) nöqtəsinə, yəni sistemin inkişafında dönüş anına, böhranlı ana çatmışdır ki, daxili fluktuasiyalar (təbəddülatlar) onun adaptasiya imkanlarını üstələyir və dayanıqsızlıq vəziyyəti yaranır. Lakin məlum olduğu kimi, hər bir bifurkasiya nöqtəsində sistem öz inkişaf yolunu, öz hərəkət trayektoriyasını seçir. Bir sözlə, cəmiyyətdə baş verən proseslər Azərbaycanın - dinamik surətdə dəyişməkdə olan bir ölkənin gənclərinin dünyagörüşünə və fəaliyyətinə ciddi təsir göstərir.

Ölkəmiz əsrlər boyu mənafeələrin toqquşduğu meydan olmuşdur. Mədəniyyətlərin və sivilizasiyaların tolerant dialoq və birləşmə məkanı olan Azərbaycan həmişə onu dirlərarası qarşıdurma və mübarizə zonasına çevirmək cəhdlərinə məruz qalmışdır. Müsəlmanlar, yəhudilər və xris-

tianlar əsrlər boyu bizim ərazidə yaşamışlar və yaşayırlar, çiyin-çiyinə çalışmışlar və çalışırlar. Məhz vahid bir torpağa, eyni Vətənə mənsub olmaq əlaməti onları birləşdirir, dövlət quruculuğunda birgə iştirak etmək üçün imkan yaradır. Bu, bizim böyük sərvətimizdir, gələcək nəsillər bu sərvəti qoruyub saxlamağa və artırmağa borcludurlar.

Azərbaycan özünün yüksək mənəviyyatı ilə fərqlənən bir ölkədir. Bununla bərabər, o, bütün bəşəriyyətə xas olan universal keyfiyyətə malikdir. Bu mənəviyyat cəmiyyətin daxilində qarşılıqlı münasibətləri müəyyənləşdirir, Azərbaycanın hər bir vətəndaşının mənəvi-əxlaqi kodeksini təcəssüm etdirir, milli mənlilik şüurunda üstün rol oynayır. Azərbaycanda məskunlaşan xalqların mənəvi qaynaqları təkcə dinlər vasitəsilə ifadə olunmur, hərçənd ölkə vətəndaşlarının əksəriyyətinin həyatında islam mühüm yer tutur. Lakin Azərbaycanda istər islam, istərsə də hər hansı başqa din yalnız dini konsept kimi nəzərdən keçirilə bilməz. Vətəndaşın mədəni-tarixi identikliyinə həlledici amili etiqaddır və onun həyatımızdakı yerini və rolunu məhz bu şəkildə başa düşmək lazımdır.

Lakin təəssüflə deməliyik ki, dinə münasibət bəzən heç də birmənalı olmayan reaksiya doğurur. Məsələn, görürük ki, Qərb aləminin demografik islamlaşmasının nəticəsi kimi, bəzi dini qüvvələr radikallaşma, siyasi rəqabət və çirkin mübarizə vasitəsinə çevirməyə çalışırlar. Azərbaycan müstəqillik əldə edəndən sonra müəyyən xarici qüvvələr siyasi islamı Azərbaycanın da ictimai həyatına yeritməyə cəhdlər göstərmişlər. Lakin iqtidar bizim əsrlərin sınağından çıxmış yüksək mənəviyyatımızı bu cür cəhdlərə qarşı qoymağa nail oldu, həmin cəhdlərin qarşısı vaxtında və qətiyyətlə alındı. İnsanların etiqadları dindən siyasi amil kimi istifadə olunmasını qəbul etmir. Hər bir din sülh və həmrəylik, tolerantlıq və dözümlülük amilidir, bu-

na görə də dinlərdən kütləvi şüura təzyiq vasitəsi kimi istifadə edilməsi, bu və ya digər siyasi sifarişin yerinə yetirilməsinə istiqamətlənmiş mühit formalaşdırılması dinlərin fəlsəfi mahiyyətinə ziddir. Din radikal niyyətlərin obyektinə çevrilməməli, sosial təzyiq amili kimi çıxış etməməlidir. Azərbaycanda dünya dinlərinin roluna və cəmiyyətdəki yerinə yüksək ehtiram bəslənilir, eyni zamanda, tolerantlıq məkanı olan bu diyarda qeyri-ənənəvi dini cərəyanlara da yer verilir. Lakin heç bir dindən və ya dini cərəyandan siyasi, iqtisadi və ya sosiomədəni qaydaların dəyişdirilməsi amili kimi istifadə edilə bilməz.

Dini etiqad Azərbaycan sosisumunun milli identiklik, mentalitet elementi və sabit cəmiyyət, dinc yanaşı yaşama strukturunun qurulması ideyasına xidmət edən arxetipidir. Bununla bərabər, yaxşı başa düşürük ki, dini etiqad və biliyin sintezi olmasa, biz millətin zəngin mənəvi resurslarından total modernləşmə üçün tam şəkildə istifadə edə, millətin daha bir resursunun - onun intellektinin əhəmiyyətini tam dərk edə bilmərik. Etiraf etmək lazımdır ki, materializmin hökmranlıq dövrü XX əsrdə başa çatmışdır, onun qalıqları cəmiyyətin irəliyə doğru hərəkətinə mane olur, çünki onlar inkişafın ən mühüm resursu olan intellektin və mənəviyyətin rolunu kiçildir.

Bu cür global dəyişikliklər və dünyamıqyaslı transformasiyalar şəraitində bizim vətəndaşların təzə nəslə yeni, çox məsul məsələləri həll etməli olacaqdır.

Əvvələn, bu nəslin qarşısında duran prioritet məsələlərdən biri Azərbaycan cəmiyyətinin demokratikləşməsi prosesində onun fəal iştirakından ibarətdir. Tədricən demokratikləşməkdə olan Azərbaycan cəmiyyətinin sosiomədəni obrazı gənclərin demokratikləşmə prosesinə fəal qoşulmasını tələb edir. Lakin bu prosesdə iştirak etməyi

hüquqa zidd siyasi hərəkətlərə çağırış kimi başa düşmək və bu cür qəbul etmək lazım deyildir. Bu iştirakın məqsədi açıq vətəndaş cəmiyyətinin inkişafına kömək etmək, şəffaf mühitin inkişafını stimullaşdırmaq, tələbə təşkilatlarını fəallaşdırmaqdır. Bu təşkilatların fəaliyyəti tələbələrə təhsilinin keyfiyyətinin artırılmasına, onların informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının və elmin nailiyyətləri ilə tanış olmasına, ölkənin vətənpərvər övladlarının tərbiyə edilməsinə yönəldilməlidir.

İkincisi, bizim gənclərin intellektual səviyyəsinin yüksəldilməsi mühüm məsələdir, çünki Y.Norberqin qeyd etdiyi kimi, “şəxsiyyətin inkişafını təmin etməyin və daha çox qazanmağa kömək etməyin ən səmərəli üsullarından biri ona təhsil verməkdir”¹. Lakin təəssüflə deməliyik ki, son illərdə təhsilə maraq bir qədər azalmışdır. Gənc alimlərin elmi tədqiqat işləri yeniliyi ilə fərqlənmir, elmi baxımdan maraq doğurmur, bütövlükdə, qəbul edilmiş elmi standartlara uyğun gəlir. Əlbəttə, bu vəziyyət müəyyən dərəcədə sosial-iqtisadi amillərlə bağlıdır. Lakin indi ölkəmiz maliyyə və iqtisadi baxımdan xeyli möhkəmlənmişdir. Buna görə də ölkənin elmi həyatında vəziyyəti yaxşılaşdırmaq üçün 2008-ci il aprelin 10-da Prezident İlham Əliyev Azərbaycan elmində islahatlar aparılması üzrə Dövlət Komissiyasının yaradılması haqqında Sərəncam imzalamışdır. Biz Azərbaycanın intellektual baxımdan gələcək inkişafının qeydinə daha çox qalmalı, milli gənclərin intellektual və ümumtəhsil səviyyəsinin artırılmasına əlavə zəruri şərait yaratmaq üçün daha nələr etmək barədə düşünməliyik. “Mütaliə edən gənclər - mütaliə edən xalq” - bu, çox mühüm sosial və siyasi sifətdir. Həm də unutmamalıyıq ki, siyasət, iqtisadiyyat, yaxud

¹ Ю.Норберг. “В защиту глобального капитализма”. М.2007, с.33.

yeni nəslin gələcək inkişafının təmin edilməsi sahəsində hansı vəzifələri həll etməyimizdən asılı olmayaraq, onların yerinə yetirilməsinin ən səmərəli yollarını və metodlarını axtarmalı, artıq qeyd etdiyimiz kimi, bunun üçün müasir elmin və tətbiqi texnologiyanın nailiyyətlərindən istifadə etməliyik.

Görkəmli və nüfuzlu Amerika iqtisadçılarından biri Con Helbreyt yazır: “Sənaye sistemi özünün tələblərini və maraqlarını məharətlə və təkidlə irəlilədir... Əmin olduğumuz kimi, sənaye sistemi ilə dövlət arasında sərhəd getdikcə daha süni və seçilməz olur”¹. İndustrializmin və dövlətin bu cür birləşməsi ilə əlaqədar informasiya texnologiyalarının ölkədə fəal tətbiq edilməsi inkişafın mühüm amilinə çevrilir. İndi dünya nizamını internetsiz, məlumatların ani mübadiləsi olmadan təsəvvür etmək mümkün deyildir. Bütün bunlar bizim həyatımızın, varlığımızın, sosial gerçəkliyin tərkib hissəsi olub, maye kristallı ekran arxasında getdikcə daha yeni məna və “səslənmə” kəsb edir. İqtisadiyyatın biliyə əsaslandığı şəraitdə informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının inkişafı intellektual və elmi potensialın mühüm göstəricilərindən biridir. Eyni zamanda, indiki qloballaşan dünyada dövlətlərin rəqabətə davamlılığını ilk növbədə informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının səmərəli tətbiqi formalaşdırır. Azərbaycan gəncliyinin gələcəyinin ən yeni informasiya texnologiyalarından fəal istifadə edilməsi ilə bağlı olduğunu çox gözəl başa düşən Prezident “2008-2012-ci illərdə Azərbaycan Respublikasında təhsil sisteminin informasiyalaşdırılması üzrə Dövlət Proqramı”nı təsdiq etmişdir.

Bu cür proqramların əsas vəzifəsi informasiya cəmiyyəti dövründə elmi yanaşmaların köməyi ilə milli inkişaf stra-

¹ Дж.Гелбрейт. “Новое индустриальное общество”. М., С-Пб. 2004, с.537.

tegiyasını formalaşdırmaqdır. Hələ 2003-cü ildə Prezident Heydər Əliyev tərəfindən təsdiq edilmiş “Azərbaycan Respublikasının inkişafı naminə informasiya və kommunikasiya texnologiyaları üzrə Milli Strategiya” ölkənin texnoloji sıçrayışının məqsəd və vəzifələrini müəyyən etmişdir. Son illərdə biz “elektron hökumət” yaradılması istiqamətində mühüm işlər görmüşük, lakin bu proses hələ də davam edir. Buna baxmayaraq, artıq bu gün veb-texnologiyalar dövlət ilə vətəndaş arasında birbaşa əlaqə, “dialog” təşkil edilməsi yolu ilə milli iqtisadiyyatın liberallaşması prosesində mühüm rol oynayır. Hazırda bir sıra icra hakimiyyəti orqanları öz işlərini informasiya-kommunikasiya texnologiyaları vasitəsilə təşkil etmişdir ki, bu da həll olunan məsələlərin sürətini və səmərəsini artırmağa imkan verir. Azərbaycanda informasiya texnologiyalarının inkişafı təhsil mühitini yeni səviyyəyə transformasiya etməyə imkan verir - abituriyentlərdən sənədlərin qəbulu, sınaq imtahanlarının keçirilməsi və başqa tədbirlər veb-texnologiyalar vasitəsilə həyata keçirilir. Son bir neçə ildə Azərbaycan məktəblərində geniş kompyuterləşmə həyata keçirilir. Bu, kompyuter savadsızlığı problemini yaxın illərdə tam həll etməyə və beləliklə, Azərbaycan gənclərinin inkişaf səviyyəsini yeni pilləyə qaldırmağa imkan yaradacaqdır.

Biz Azərbaycanda informasiya cəmiyyətinin bütün sahələrinin plana uyğun inkişafını zəruri hesab edirik. Bununla əlaqədar ölkə daxilində qarşılıqlı informasiya mübadiləsi sisteminin yaradılmasına yönələn tədbirlər kompleksinə həyata keçirilməlidir. Bu, icra hakimiyyəti orqanlarının fəaliyyətinin səmərəsini artırmağa imkan verəcəkdir.

Üçüncüsü, qlobal transformasiyalar şəraitində milli mənliliyin, Azərbaycan xalqının ənənələrinin, dilinin, tarixinin, sosiomədəni fonunun qorunub saxlanmasına

xüsusi əhəmiyyət verilir. Unutmamalıyıq ki, indi dünya məkanı yeni, daha təhlükəsiz və sabit dünya nizamının bərqərar olması üçün axtarışdadır. İştirakçı aktorlar dəyişir, qlobal şərait transformasiyaya uğrayır, transmilli maliyyə yerdəyişmələrinin təzyiqi ilə dövlətlər arasında sərhədlər silinir. Bütün bunlar solumun həyatında fərdin roluna və yerinə mühüm təsir göstərir. Qlobal mədəniyyəti formalaşdıran xarici amillərin bizim cəmiyyətə təsiri göz qabağındadır. Bunun nəticəsində milli mədəniyyət, tarix və ənənələr bütün lokal amilləri əvəz edən və milli sosisomədəni amilləri vahid qlobal amilə transformasiya edən koordinatlar sisteminin törəməsinə çevrilir. Görünür, bundan yaxa qurtara bilməyəcəyik. Lakin biz ümumbəşəri dəyərlərə doğru irəliləməyə kömək edən milli xüsusiyyətlərimizin qorunub saxlanması uğrunda mübarizə aparmalıyıq. Buna görə hesab edirəm ki, milli mədəniyyətin və milli ənənələrin təkə qorunub saxlanması deyil, onların inkişafı üçün şərait yaradılması və gələcək nəsillərin varisliklə bunu davam etdirməsi də vacibdir. Milli məniyin gələcəyin əsas inteqratoru kimi çıxış edən müasir gəncliyin ümdə vəzifələrindən biri bundan ibarətdir.

Öz tarixinin və mədəniyyətinin əhəmiyyətini dərk etməyən millət inkişaf yolu ilə irəliləməyə hazır deyildir. Çox ziddiyyətli, lakin Rusiyada populyar olan “Rusiya layihəsi” kitabının müəllifləri haqlı olaraq deyirlər: “Planeti içərisinə müxtəlif rəngli və müxtəlif həcmli, yüksək təzyiq altında üfürülmüş şarlarla dolu otaqla müqayisə etmək olar. Bu şarların hər biri öz yerini tutur və eyni zamanda, o biriləri saxlayır. Şarlardan birində təzyiq düşən kimi, qonşu şarlar onu əzməyə başlayır. Təzyiqi müəyyən edən nə iqtisadiyyatdır, nə də ordu, təzyiqi məni dəyərlərin olması müəyyən edir. İstehlakçı sivilizasiya şarları biz kimi dəşir. Vəziyyət belə davam etsə,

günlərin birində otaq boşalacaqdır. Rəngbərəng şarlar rəngbərəng əski parçaları kimi döşəmədə yığılıb qalacaqdır”¹.

Dördüncüsü, Azərbaycan xalqının son bir əsrdə keçdiyi yolun mənasını yenidən dərk etməyə çalışaraq, milli tarix barədə daha tez-tez danışarkən millətin inkişaf strategiyasını müəyyən etmiş və bundan sonra da müəyyən edəcək məsələlərə xüsusi diqqətlə yanaşmaq lazımdır. Yeni nəsil bizim milli sərvətimiz olmuş və sərvətimiz kimi qalan hər şeyi, Azərbaycan xalqının tarixi olan, uzun illər, əsrlər boyu həyatımızın ayrılmaz hissəsi olan dəyərləri qiymətləndirməyi bacarmalıdır. Sovet İttifaqının tərkibində keçirilmiş illəri hesabdan silmək olmaz. Bu, bizim tariximizdir, onu yadda saxlamaq və öyrənmək son dərəcə vacibdir. Biz Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin yaranması tarixinə də çox diqqətlə yanaşmalı, Şərqdə ilk demokratik respublikanın banilərini hörmətlə yad etməliyik. İstiqlal Bəyannaməsini imzalamış insanların adlarını yadda saxlamaq və əziz tutmaq lazımdır. Bu, bizim gələcək inkişafımızı müəyyənləşdirmiş tariximizdir.

Tarix barədə danışanda biz müxtəlif siyasi möhtəkirliyə və sayıqlamalara uymamalıyıq. Tarix konkret faktların təsdiqi deməkdir. Burada bu və ya digər proseslərin, yaxud şəxsiyyətlərin rolu korporativ maraqlar güdən mifoloji uydurmalara deyil, reallığa əsaslanmalıdır.

Bu gün bizim tariximiz gerçəkliyi əks etdirən dəqiq və konkret faktların toplusundan ibarət olmalıdır. Məsələyə məhz bu cür yanaşma bizim səmərəli dövlətçilik qurmağımıza imkan verir.

Beşincisi, Azərbaycan cəmiyyətinin qarşısında yeni menecerlər, gənc idarəçilər, texnokratlar, dövlətçiliyin qorunub saxlanmasına, inkişaf strategiyasının səmərəliliyinə,

¹ “Проект Россия”. Вторая книга. М., 2008, с.121.

təmali bu gün qoyulan modernləşmə ideyalarının həyata keçirilməsinin uğuruna, ölkənin gələcəyinə görə cavab-deh olacaq insanlar yetişdirmək vəzifəsi durur. Bütün bu məsələləri bəlkə də indi hələ məktəbli və ya tələbə partası arxasında əyləşənlər həll etməli olacaqdır. Lakin artıq aşkar görünür ki, onlar konkret və məsul vəzifələr yerinə yetirməli olacaqlar. Bunun üçün cəmiyyətdə Azərbaycan xalqının mənafeələrinə cavab verən və milli demokratik modelin yaradılması üçün kifayət qədər potensialı olan siyasi mədəniyyətin formalaşdırılması zəruridir. Biz inkişaf strategiyamızı özümüz yaratmalı və təkmilləşdirməliyik, dövlətin inkişafının başqa mühitdə yaradılmış bu və ya digər modelini kiminsə hazır şəkildə bizə təqdim etməsini gözləməməliyik. Eyni zamanda, biz həmişə hazır olmalıyıq ki, inkişaf yolumuz kimisə qane etmir, ölkəmizin müstəqil siyasəti kimisə narahat edir, bizim iqtidarın həyata keçirdiyi müstəqil siyasət kimlərisə özündən çıxarır. Yaxşını pisdən ayırmağı bacarmaq, bizə ünvanlanmış tənqiddin harada real nöqsanlara əsaslanmasını və harada geosiyasi, geoiqtisadi təzyiq xarakteri daşmasını başa düşmək lazımdır. Bu baxımdan Rusiya siyasətçilərindən birinin dəqiq söylədiyi fikirlə razılaşmamaq çətindir: “Bizim daxili işlərimiz barədə xaricdən eşidilən dedi-qodulara sakit yanaşmaq lazımdır: dedi-qoduçulara ölkəmizdə elə demokratiya lazımdır ki, onların işləri yaxşı getsin”.

Bizə inkişaf yolu, modernləşmə strategiyası göstərməyə tez-tez cəhd edirlər və bundan sonra da edəcəklər, daim təkrarlayacaqlar ki, biz nəyi etməli və nəyi etməməliyik. Bunlar unilateral, lakin artıq heç də birqütblü olmayan dünya nizamının təsiri ilə formalaşan zamanın qüsurlarıdır. Qlobal integrasiya dünyanı həm siyasi, həm də iqtisadi baxımdan rəngarəng etmişdir, sosiomədəni aspektdə isə o, ənənəvi arxetipləri təhlükə qarşısında qoyan yeni

şərait yaradır. Bütün bunlara baxmayaraq, milli siyasi mədəniyyət suverenliyin qorunub saxlanmasını, inkişafın səmərəliliyini və dövlətçilik ideologiyasını təmin edəcək üç amilə əsaslanmalıdır.

Birincisi. Sistemin açıqlığı və şəffaflığı ölkənin yeni siyasi məkanının formalaşmasının əsası olacaqdır. Elə bir məkan ki, burada rəqabətə davamlılıq və ictimai maraqların real təcəssümü uğrunda bəhsləşmə siyasi qüvvələrin prioritet vəzifəsi olacaqdır. Etiraf etmək lazımdır ki, son illərdə ölkədə cəmiyyətin və dövlətin mənafeələrini tam şəkildə əks etdirə biləcək siyasi qüvvələr formalaşmamışdır. Müxalifət yönümlü partiyalar indi yalnız öz liderlərindən, onların fikirlərindən və bəyanatlarından asılıdır. Bizdə siyasi təsisatların şəxsləndirilməsi baş vermişdir. Siyasət səhnəsində neçə şəxs varsa, bir o qədər də partiya var. Əgər nəzərə alsaq ki, ölkədə mövcud olan müxalifət partiyalarının heç biri sosial və iqtisadi modernləşmə konsepsiyasını irəli sürməmişdir, onda bu qənaətə gəlmək olar ki, bizim siyasi mədəniyyətimizdə şəxsiyyət elə siyasi təsisat deməkdir. Yeganə olmasa da, ən vacibidir. Hərçənd, unutmaq olmaz ki, plüralist cəmiyyətdə partiyaların və siyasi təşkilatların rolu əvəzsizdir. Onlar siyasi sabitliyin, inkişafın və demokratik transformasiyanın ən mühüm amilidir.

İkincisi. Azərbaycan cəmiyyətində demokratiya inkişaf etdikcə, mərhələlər üzrə formalaşan liberal ideyalar ölkənin siyasi mədəniyyətinin gələcəyini müəyyən edəcəkdir. Lakin liberallaşmanı yalnız “gecə gözətçisi dövləti” qurmaq kimi başa düşmək lazım deyildir. Azadlığa zəmanət verilən, vətəndaşların hüquq və azadlıqlarının təmin edildiyi güclü dövlət bizim dövlətçiliyimizin birinci dərəcəli məqsədidir. Frensis Fukuyama haqlı olaraq yazır: “Asayişin təmin edilməsi qüvvələrini yalnız və yalnız dövlətlər birləşdirməyə və məqsədyönlü şəkildə yerləşdir-

məyə qadirdir. Bu qüvvələr ölkə daxilində qanunun hökm sürməsinə təmin etmək və beynəlxalq qaydanı qoruyub saxlamaq üçün zəruridir. “Dövlətçiliyin qurubunu” tərəfdarları, - istər azad bazarın tərəfdarları olsunlar, istərsə də çoxtərəfli müqavilələr ideyasına sadıq olsunlar, - izah etməlidirlər ki, müasir dünyada suveren milli dövlətlərin gücünü məhz nə əvəz edəcəkdir... Əslində, bu uçurumu cürbəcür beynəlxalq təşkilatların, cənayətkar sindikatların, terrorçu qrupların və s. toplusu doldurmuşdur, onlar müəyyən dərəcədə hakimiyyətə və legitimliyə malik ola bilər, lakin bunların hər ikisinə eyni vaxtda malik olmaları çox nadir haldır. Bu suala aydın cavab olmadığı üçün biz yenidən suveren milli dövlətə qayıtmalı və onun güclü və uğurlu dövlətə necə çevrilməli olduğunu başa düşməyə çalışmalıyıq”¹.

Bizim siyasi mədəniyyətimiz postsovet məkanında üzləşdiyimiz bir sıra geosiyasi və geoiqtisadi amillərdən törənmişdir və hazırda milli inkişafın o aspektlərini əks etdirir ki, onlar neokonservatizmin və neoliberalizmin birləşməsinin təzahürüdür. Bu iki ideoloji konseptin qarşılıqlı sintezi müasir dünya sistemində yeni ideyanın inkişafıdır. Bu cür birləşmə indi dünya nizamında baş verənlərin əsasını təşkil edir. İmmanuil Vallersteyn yazır: “On ildən sonra neoliberal qloballaşma haqqında kapitalizm dünyası iqtisadiyyatının tarixindəki dövrü sapma kimi yazacaqlar. Məsələn bu fazanın başa çatıb-çatmamasında deyil, məsələ ondadır ki, bu sapma dünya sistemində əvvəllər mövcud olmuş nisbi tarazlığı bərpa edə biləcəkmiz?”².

Hazırda Azərbaycan cəmiyyəti qarşılıqlı ictimai münasibətlərin mahiyyətini və mənasını transformasiya edən global proseslər nəzərə alınmaqla inkişaf edir. Bizim gözümlə

¹ Ф.Фукуяма. Сильное государство. М., 2006, с.199.

² Год 2008: Смерть неолиберальной глобализации, scepis.ru.

zün qarşısında geniş miqyas almış, maliyyə və siyasət sahələrini bürümüş qlobal böhran göstərir ki, qlobal idarəetmə təsisatları sistemi özünün qarşısında duran tələblərin öhdəsindən gələ bilmir. Biz dünya institusionallaşmasındakı boşluğu görürük, hazırda çox kəskin olan konkret problemlərin həllinə görə cavabdeh beynəlxalq məkanlar yoxdur. Eyni zamanda, “qlobal qarşılıqlı asılılıq” bu proseslərin suveren dövlətlərə təsirini üstələyir. Nəticədə inkişaf haqqında təsəvvürlər çox vaxt kənardan birgə iştirak amilinə çevrilir, suverenlik isə qeyri-real yeni iqtisadi qayda şüarı altında mənasını itirir. Tamamilə aydındır ki, son onillik ərzində yaranmış dünya nizamı bəşəriyyətin təhlükəsiz və davamlı inkişafını təmin edə bilməmişdir. İkinci Dünya müharibəsindən sonra təklif edilmiş qlobal siyasi və iqtisadi təhlükəsizlik təsisatları hazırda bəşəriyyətin qarşısında tam kəskinliyi ilə duran təhdid və çağırışlara davam gətirə bilmir. Buna görə də ənənəvi olmayan təhdidlərə ənənəvi cavablar axtarmaqdansa, qlobal sabitliyin formalaşması məsələsinə yeni yanaşmalar zəruridir.

Hazırda dünya birliyi milli suverenliyin itirilməsini yolverilməz hesab etsə də, müstəqilliyin məhdudlaşdırılmasını dinməzcə qəbul edir. İnformasiya texnologiyalarının inkişafı, təhsilin beynəlmiləlləşməsi, öz siyasi və iqtisadi maraqlarının gerçəkləşdirilməsində “bu dünyanın qoluzorlularından” asılılıq indi bizim, adətən, “qloballaşma” adlandırdığımız vəziyyəti formalaşdırmışdır. Əslində isə, qloballaşma ümumdünya integrasiyası amili adı altında məharətlə pərdələnmiş ekspansiyanın başqa, yeni bir formasıdır. Qloballaşma nəzəriyyəçiləri əbəs yerə demirlər ki, bu yarışda yalnız güclülər qalib gəlir, zəiflərin yeri isə bucaqda əvvəlcədən hazırdır.

Hazırda yeni müstəqil dövlətlərin qarşısında duran vəzifə onların öz imkanlarını və əhəmiyyətini eynilə qiymətlən-

dirməkdən ibarətdir. Burada söhbət, bir tərəfdən, dövlətin innovasiyalı inkişafına, digər tərəfdən, onun mühafizəkar mənəvi-əxlaqi və dini dəyərlərinin qorunub saxlanmasına kömək edən modernləşmə yolunun seçimindən gedir. Bununla bərabər, Rusiya Prezidenti D.Medvedevin bu yaxınlarda haqlı olaraq dediyi kimi, “modernləşmə çərçivəsində səmərəli davranış - risklərin tarazlaşdırılmış qiymətləndirilməsinə və əldə edilən imkanların qiymətləndirilməsinə əsaslanan davranış üçün səmərəli stimullar sistemi yaradılmalıdır”.

İntensiv dəyişməkdə olan dünya reallıqları şəraitində dövlətlərin inkişafının strategiyasını və sürətini onların özlərinin müəyyən etməyə haqqı olması barədə fikirlər getdikcə daha aktual səslənir. Burada əsas rol “beynəlxalq jandarlara” deyil, bilavasitə demokratik ənənələri və təsisatları formalaşdırmalı və keçilmiş tarixi yola, sosial-mədəni inkişafa uyğun olaraq həmin şəraitdə yaşamaqlı olan cəmiyyətlərə məxsusdur. Məhz cəmiyyətlər özləri dövlətin uzun illər inkişafını təcəssüm etdirəcək müvafiq demokratik mühit yaratmağa qadirdirlər.

Suveren dövlət kimi Azərbaycanın sabit, şəffaf, açıq demokratik sistemin və liberal iqtisadiyyatın formalaşması üçün zəruri potensialı vardır. Bizim uzunmüddətli strateji vəzifəmiz ondan ibarətdir ki, Azərbaycan inkişaf etmiş demokratik dövlətlər silsiləsində mühüm bir bəndə çevrilsin və gözlənilən yeni sivilisasiyanın çağırışlarına cavab verə bilsin. Şərqdə qurulmuş ilk demokratik respublikanın tarixi keçmişi belə bir demarş üçün bizim qarşımızda geniş perspektivlər açır. Lakin təkcə siyasi elita bu vəzifənin öhdəsindən gələ bilməz, burada vətəndaş cəmiyyəti təsisatlarının, daha dəqiq desək, bütövlükdə Azərbaycan cəmiyyətinin fəal köməyinin mühüm rolu

vardır. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin 90 illiyinə həsr edilmiş mərasimdə Prezident İlham Əliyev demişdir: “Mən bizim qarşımızda heç bir maneə görmürəm, sadəcə, qəbul olunmuş bütün qərarlar vaxtlı-vaxtında icra edilməli və ciddi ictimai nəzarət olmalıdır. Biz siyasi islahatlar aparmaqla yanaşı, güclü ictimai nəzarətə də diqqət göstəririk ki, dövlətin, hökumətin bütün addımları xalq tərəfindən izlənilsin, ona güclü təhlil verilsin. Lazım gələrsə, müəyyən islahatlarda düzəlişlər də edilməlidir. Geniş müzakirələr keçirilmədən biz buna nail ola bilmərik. Ona görə Azərbaycanda bütün qəbul edilmiş əsas qərarlar həm ictimaiyyətdə, həm Milli Məclisdə, həm də hökumətdə, ictimai təşkilatlarda geniş müzakirə predmetinə çevrilir. Azərbaycan xalqının və Azərbaycan iqtidarının o istiqamətdəki baxışları, yanaşmaları, mövqeyi üst-üstə düşür”¹.

Prezident İlham Əliyevin ictimai nəzarəti gücləndirmək çağırışı Azərbaycan dövlətçiliyinin möhkəmlənməsi və inkişaf etdirilməsi strategiyasının təəcəssümüdür. İndi Azərbaycan cəmiyyəti elə mərhələyə çatmışdır ki, dövlət ilə cəmiyyət arasında heç bir ayırıcı xətt olmamalıdır. Cəmiyyət milli məkanın demokratikləşməsində və liberallaşmasında fəal iştirak etməlidir və biz yalnız bu yolla demokratik konsolidasiyaya doğru hərəkətdən danışı bilərik.

İctimai nəzarətlə yanaşı, biz qanunçuluğun və hüquq qaydasının, icra hakimiyyəti orqanlarının demokratik inkişafının və şəffaflığının, hər bir məmurun hakimiyyət iyerarxiyasına və cəmiyyətə hesabat verməsinin təmin edilməsində dövlətin rolunu daha da gücləndirməliyik. Bununla bərabər, Azərbaycanın hər bir vətəndaşı dövlət qarşısında onun üzərinə düşən bütün məsuliyyəti dərk et-

¹ “Azərbaycan” qəzeti, 28 may 2008-ci il.

məlidir. Dünyanın inkişaf sürəti xalqları yeni sınaqlardan keçməyə məcbur edir. Buna görə də yalnız məsuliyyətli yanaşma müəyyən məqsədlərə çatmağımıza imkan verir. Nəzarət sisteminin formalaşmasında bizim əsas meyarlarımız dövlət hakimiyyətinin mahiyyətini təcəssüm etdirən üç prinsip olacaqdır - qanunun aliliyi, məsuliyyət və hesabat. Bu amillərin başa düşülməsi dövlət aparatının, icra hakimiyyəti orqanlarının maksimum səmərəli işinə şərait yaradacaq, gerçəkliyimizə xas olan mənfi amillərə qarşı mübarizədə bizə kömək edəcəkdir.

Ciddi dövlət nəzarətindən danışarkən biz özümüzü heç də avtarkiyalı (qapalı) sistemin məddahlarına və təbliğçilərinə oxşatmırıq. Əsla. Dövlət nəzarəti sistemi inkişaf etmiş demokratik dövlətlərin hamısında fəal tətbiq olunur. Dövlət nəzarətini gücləndirməkdə bizim məqsədimiz dövlətin sabit, təhlükəsiz və demokratik inkişafını təmin etməkdən ibarətdir. Bizim prioritetimiz öz dövlətinə və sabahkı günə inanan azad şəxsiyyətlər və dövlətin mənafeyini həyatının mənası hesab edən idarəçilərdir. Ona görə də modernləşmənin uğurları və Azərbaycanda səmərəli dövlətçilik qurulması hər bir dövlət qulluqçusunun onun qarşısında qoyulmuş vəzifələrə necə yanaşmasından, dövlətimizin başçısı tərəfindən müəyyən edilmiş vəzifələrin nə dərəcədə məsuliyyətlə həyata keçirilməsindən və bizim hər birimizin cəmiyyət qarşısında nə dərəcədə hesabat verəcəyimizdən asılıdır. Başa düşməliyik ki, dövlət - biz hamımızıq, ciddi inkişafa, innovasiya sıçrayışlarına və yeniliklərə, Qərbin qabaqcıl texnologiyalarının səmərəli şəkildə mənimsənilməsinə can atan cəmiyyətdir və bu məqsəd XXI əsrdə bizim inkişafımızın strategiyasıdır. Bizim seçimimiz insan kapitalına sərmayə qoymaq və demokratik ənənələrin və təsisatların, liberal iqtisadiyyatın inkişaf etdirilməsi, təbii

ehtiyatlardan səmərəli istifadə olunması, insanların maddi rifahının yaxşılaşdırılması yolu ilə dövlətçiliyi gücləndirmək arzusundan doğmuşdur. Bu, milli inkişafın Prezident İlham Əliyev tərəfindən müəyyən edilmiş uzunmüddətli strategiyasıdır.

Nəhayət, Azərbaycanda yeni siyasi mədəniyyətin formalaşmasının üçüncü mühüm tərkib hissəsi Azərbaycan solumunun modernləşməsinin əsas elementi kimi milli ideya olacaqdır. İnsanın özünün və cəmiyyətin xeyrinə, daha dəqiq desək, millətin xeyrinə optimal davranışı ideyasının mövcud olduğu şəraitdə məhz milli ideya millətin intensiv inkişafının başlıca aspektidir. Həm də ona görə ki, milli ideya həmişə ictimai-siyasi amillərdən tutmuş, təbii-iqlim şəraitinə qədər müxtəlif amillərdən asılıdır. Milli inkişafın mühüm aspekti kimi, milli ideya bu və ya digər inkişaf strategiyasının müvəqqəti təcəssümüdür.

Qeyd etmək lazımdır ki, milli ideya - ictimai şüurun milli elmi araşdırmalar həddindən kənarda qalmış şahəsidir. Halbuki o, sosial proseslərin ən güclü katalizatorudur. Görkəmli Azərbaycan maarifçisi və ictimai xadim Əhməd bəy Ağayev hələ XX əsrin əvvəllərində millətçilikdən danışarkən, onu “milli ideya” kimi mənalandıraraq yazırdı: “O, tarixdə ən böyük qəhrəmanlıqların mənbəyi olmuşdur və yenə də olacaqdır. Onsuz xalqların çoxu hələ də yadellilərin ağır zülmü altında inləməkdə davam edərdi və onun sayəsində hələ çoxları məqbul çıxış yolu tapacaqdır”¹.

Azərbaycan türklərinin tarixi minilliklərlə hesablanır, lakin azərbaycanlıların milli mənlək şüuru M.F.Axundov, H.B.Zərdabi, M.Kazımbəy, M.Ə.Topçubaşov, M.A.Şah-taxtinski və onlardan daha əvvəl A.Bakıxanov (1794-1846)

¹ Агаев А.Б. Наши националисты. “Каспий”, №207, 25 сентября 1903г.

həyatın özündən irəli gələn bir sualı qaldırdıqları vaxtdan başlanır: Azərbaycan nədir, onun etnogenezi, xalqların və dövlətlərin qarşılıqlı əlaqəsində onun nəsibi və yeri nədən ibarətdir? Bu suallar Birinci rus-burjua demokratik inqilabı və Rusiya-Yaponiya müharibəsi ərəfəsində və ondan sonra mətbuat səhifələrində çox fəal şəkildə qaldırılırdı. Azərbaycan ziyalıları (Ə. Ağayev, Ə. Hüseynzadə, M. Rəsulzadə, C. Məmmədquluzadə, Ö. F. Nemanzadə, N. Nərimanov və b.) yaxşı başa düşürdülər ki, cəmiyyətin irəliləyişini sürətləndirmək, onun enerjisini qabaqcıl millətlərin açdığı məcraya yönəltmək lazımdır. Lakin bu, xalqın oyanması və müxtəlif səpkidə, prinsipcə plüralist və prinsipcə ictimai maariflənməsi vasitəsilə mümkündür.

Həç şübhəsiz, Azərbaycanda ictimai fikir tarixinin öyrənilməsi istiqamətində ictimai şüuru və milli mənlilik şüurunun oyatmış ilk “təkanın” dərk edilməsi elmi və praktik baxımdan maraq doğurur. Lakin başqa bir məsələni də bilmək lazımdır. Azərbaycan xalqının “milli ideyası” M. A. Şaxtəxtinskiyin (1891) “azərbaycanlılar”, “Azərbaycan dili”, daha sonra M. Ə. Rəsulzadənin işlətdiyi “Azərbaycan xalqı”, “azərbaycanlılar” ifadələri ilə özünü göstərsə də, “milli ideya” haqqında diskussiya öz trayektoriyasını dəyişərək, XX əsrin əvvəllərində türkçülüyn ideoloqları Ə. Hüseynzadə və Ziya Göyalp tərəfindən irəli sürülmüş “türkçülük, islamçılıq və müasirlik” triadasında ifadə olunmuşdur.

Beləliklə, 1905-1918-ci illərdə Azərbaycan milli hərəkatının xadimləri “milli ideya”nın məzmununu tarix, mədəniyyət elementlərini, ənənələri, etnik tərkib hissəni, yeni dövrün ab-havasını, Avropa təfəkkürünün və Avropa həyat tərzinin standartlarını əhatə edən “azərbaycançılıq” kimi ifadə etməyə müvəffəq olmuşdular. Gündəlikdə belə bir məsələ dururdu: “azərbaycançılıq”, yoxsa “türkçü-

lük”? Milli inkişafın fəlsəfi və siyasi doktrinası kimi “türkçülük, islamçılıq və müasirlik” formulu əsas götürülmüşdü. Sonradan bu üçlük Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin milli ideyası statusu almışdı. Bu, həmin dövrdə Cənubi Qafqaz və xüsusən Azərbaycan ətrafında coşan siyasi ehtirlərə kompromis cavab idi.

Hazırda “milli ideya” kimi “azərbaycançılıq” başqa, yeni keyfiyyətdə çıxış edir. Azərbaycanlıların müasir nəslə üçün bu ideya fəlsəfə, siyasət, ideologiya və sosial fəaliyyətdir. O, tarixin tamamilə yeni bir zaman kəsiyində millətin sosial və mənəvi-psixoloji gücünün mənbəyidir. Bu milli ideyada postindustrial dövrdə başlıca məsələnin həll edilməsi üçün solumu vahid tam şəkildə birləşdirməyə qadir olan qüvvə, sosial enerji vardır. Milli ideya məqsədin məzmununu, ona nail olmağın yollarını və üsullarını müəyyənləşdirən əsas prinsipdir. Konkret milli ideyası olmayan vətənpərvərlər döyüşdə konkret taktikası və strategiyası olmayan əsgərlər kimidir.

Bəzilərimiz tez-tez belə suallar eşidirik: “Mən nə edə bilərəm?”, “Məndən heç nə asılı deyil”, “Bunu mənmi etməliyəm?”. Nəticədə cəmiyyətdə nə isə məğlubiyyətçilik sindromu formalaşır, yəni inkişafın bu və ya digər sosial, iqtisadi və ən pisi, siyasi uyğunsuzluqlarına görə heç kəs məsuliyyət daşımaq istəmir. Hətta məsələ məsuliyyətdən daha çox bu və ya digər problemin həllində birgə iştirakdadır. Hər kəs “yuxarı” baxmağı, yuxarılarda müvafiq qərar qəbul ediləndən sonra bu və ya digər problemin həllini gözləməyi özünə borc bilir. Məgər bu, dövlətimizi və cəmiyyətimizi sabit və davamlı inkişaf etdirməyə imkan verə bilərmi? Bu gün hər bir vətəndaş, cəmiyyətin hər bir üzvü, hər bir fərd cəmiyyətin formalaşmaqda olan sosial-siyasi və iqtisadi strukturunun qanunvericisidir. Bizi əhatə edən və yaxud bizimlə bağlı

olan bu və ya digər proseslərə görə hər bir kəs məsuliyyət daşıyır. Biz birlikdə bu dövləti qururuq, demokratik rejimi formalaşdırırıq, Azərbaycanın iqtisadi perspektivlərini təkmilləşdiririk.

Milli modernləşmənin uğur qazanması xeyli dərəcədə gənclərin sosial fəallığından asılıdır. Məhz gənclik çox zaman yeni ideyaların, qeyri-standart qərarların müəllifidir. Buna görə də gənclərə xas olan maksimalizm dövlətçiliyin qurulmasına və möhkəmlənməsinə yönəldilməlidir. Yüksək təhsil, düşünmək qabiliyyəti, istedad, rəşadət, elmi-texniki təfəkkür, vətənpərvərlik və yaradıcılıq ilhamı bizim müasir gəncləri fərqləndirən keyfiyyətlər olmalıdır. Yeni nəsillər gələcəkdə də milli dövlətçiliyin səmərəli inkişafını təmin etmək üçün bunu yadda saxlamalıdırlar.

Milli ideyada səmərəli və intensiv siyasi, iqtisadi və sosial inkişaf üçün zəruri mühit formalaşdırılması vəzifəsi vardır. Bununla bərabər, milli ideyanı millətçilik və ya şovinizm təzahürləri ilə qarışdırmaq lazım deyil, çünki milli ideyanın vəzifəsi cəmiyyətdəki qüvvələrin bir-birini məhv etməyə yönəlmiş mübarizəsini zəiflətməkdən ibarətdir.

Son söz əvəzi: ideologiya, yoxsa ideya?

“Şəxsi azadlıq kimi, şəxsi məsuliyyət də kapitalizmin ayrılmaz xassəsidir”.

Y.NORBERQ

Con Helbreyt yazır: “Tələb edilən bütün dəyişikliklər, o cümlədən hərbi və xarici siyasətin formalaşmasının əsasını təşkil edən baxışların dəyişməsi daxili hisslər və əqli maraqlar sahəsinə toxunur”¹. Postindustrial dövrü uzun illər boyu ideologiya adlandırdığımız kateqoriyanın anlaşılmasına öz düzəlişlərini etmişdir. Sovet totalitarizmi illərini həyatının son günlərinə qədər dövlətin və insanların bütün fəaliyyətini tənzimləyən ideologiyasız təsəvvür etmək mümkün deyildir. “Qorbaçov islahatları” dövründə ideologiya şahidi olduğumuz bütün mənfi halların rəmzinə çevrilməyə, kommunizmi nə isə xalqa zidd, antidemokratik, sağlam insan düşüncəsinə kökündən zidd bir anlayış kimi təcəssüm etdirməyə başladı. Sonradan “demokratların” və populistlərin “kəraməti ilə” “ideologiya” sözü tezliklə dəbdən düşdü və artıq bu sözün işlədilməsi kimin nəyə üstünlük verməsindən asılı olaraq arxaizm və ya tarixilik kimi qəbul edilirdi. İdeologiya keç-

¹ Дж. Гелбрейт. “Новое постиндустриальное общество”. М., 2007, с. 539.

mişi, heç kəsin bir daha qayıtmaq istəmədiyi keçmişi xatırlatmağa başladı. Adamların çoxu fikirləşmirdi ki, bu və ya digər ideologiya özlüyündə çox nadir hallarda bütöv bir dövlətin dağılmasına, yaxud xalqların dilənçi vəziyyətinə salınmasına yönəlmiş ideya və ya baxışları təcəssüm etdirir. Onu da yada salmırdılar ki, mahiyyət etibarilə həqiqi kommunist ideologiyası yalnız ümumi həmrəyliyi və imkanların bərabər bölüşdürülməsini təbliğ edirdi. Lakin Sovet İttifaqında müəyyən obyektiv və subyektiv amillər üzündən kommunizm ölkənin tənəzzülünün, dağılmasının, mənasız geosiyasi rəqabətin, bir-birini məhv edən etnik-milli münaqişələrin təcəssümünə çevrilmişdi. Beləliklə, “ideologiya” termini keçmiş sovet vətəndaşının nəzərində dövlətin səmərəli inkişafının antitezasına çevrilmişdir.

“Soyuq müharibə”nin başa çatması elmi və siyasi ədəbiyyatda, o cümlədən Qərb ölkələrində aparılan araşdırmalarda ideologiyanın “mövqələrini” transformasiya etdi. Siyasi partiyaları səciyyələndirəndə isə ideoloji konsept, ümumiyyətlə nəzərə alınmırdı. Lakin bu, o demək deyil ki, bizim yaşadığımız dünyada ideoloji mübarizə keçmişdə qalmış, müxtəlif ideyalar arasında mübarizəyə son qoyulmuşdur, dünyagörüşləri, sosial ideallar, ictimai-siyasi ideyalar arasında toqquşma yoxdur. Əksinə, bütün bunlar əvvəllər olduğu kimi, hər saat və hər gün insanların şüurunu narahat edir. Bəzən biz bunu hiss etmirik və yaxud buna əhəmiyyət vermirik. Hər halda, biz əvvəlki kimi, yenə də “ideoloji era” yaşayırıq. Başa düşəndə ki, sosial baxımdan yekcins olmayan cəmiyyətdə ideal xarakterli hər hansı motivlər bu və ya digər formada həmişə mühüm konkret ideya və maraqları ifadə edir, dərhal ideologiyanın mahiyyəti barədə mübahisə başlanır. İdeologiya özü isə insanların böyük sosial qruplarının ideya və məqsədlərinin, maraqlarının, istəkləri-

nin, niyyətlərinin, motivlərinin, sosial ideallarının az və ya çox dərəcədə sistemləşdirilmiş ifadəsi kimi çıxış edir. “İdeologiya” və “ictimai şüurun formaları” anlayışları qarşılıqlı surətdə çulğasır, hərçənd tamamilə üst-üstə düşmür. İdeologiya mənəvi fəaliyyətin çox mürəkkəb, dəfələrlə dəyişikliklərə məruz qalmış formasıdır. Buna görə də çox vaxt “ideologiya” anlayışının özünün mürəkkəb olmasından şikayətlənirlər. “İdrak sosiologiyası”nın görkəmli nümayəndələrindən biri sayılan İrvinq L.Qorovits yazır: “Sosial araşdırmalar lüğətində ideologiya sözü qədər mübahisəli və eyni zamanda, onun qədər təsirli cəmi bir neçə söz var...”.

Fəlsəfə üzrə ümumdünya ensiklopediyasında deyilir: “İdeologiya anlayışı vasitəsilə adətən ideyalar, miflər, əfsanələr, siyasi şüarlar, partiyaların proqram sənədləri, fəlsəfi konsepsiyalar məcmusu göstərilir; mahiyyət etibarilə dini xarakter daşımayan ideologiya müəyyən qaydada dərk olunmuş və ya “quraşdırılmış” reallıqdan çıxış edir, o, insanın praktik maraqlarına istiqamətlənmişdir və insanların şüuruna təsir göstərmək yolu ilə onlarla manipulyasiya etmək və onları idarə etmək məqsədi daşıyır”¹.

“İdeologiya “ və “ideya” anlayışları arasında fərq var. Bunlardan ikincisi birincisi üçün bir növ müqəddimədir. İdeya insanların böyük sosial qruplarının zəkasına hakim kəsildikdə onların məqsəd və maraqlarının reallaşdırılmasında güclü alətə çevrilir. Fəlsəfə üzrə ümumdünya ensiklopediyasında göstərilir: “İdeya müxtəlif fəlsəfi sistemlərdə ruhun (biliyin) ən çox inkişaf etmiş formalarını göstərmək üçün geniş istifadə edilən anlayışdır”². O, insan idrakının əsas formalarından biri hesab edilir. Kant fəlsəfəsində ideya zəkanın elə bir anlayışdır ki, təcrübədə ona müvafiq olan heç nə yoxdur. İdeyalar, hissi təcrübənin

¹ Bax: “Всемирная энциклопедия по философии”. М., 2001, с.386.

² Bax: Yenə orada s.388.

hüquqlarından kənara çıxmaq cəhdləri nəticəsində yaranır və Kant onlara idraka məqsəd verən prinsiplər kimi baxır. Hegelə görə mütləq ideya biliyin inkişafının ən yüksək nöqtəsi olub, biliyin bütün əvvəlki formalarını əhatə edir və buna görə də ən ali obyektiv həqiqətdir, burada təfəkkür ilə reallıq üst-üstə düşür¹.

Geosiyasi oriyentirlərin dəyişməsi nəticəsində transformasiya cəmiyyətlərində kommunizmin ideoloji baxışlarını inkişaf etmiş cəmiyyətlərin Qərbdə işlənib hazırlanmış və sürətlə tətbiq edilən ideoloji konsepsiyaları - konservatizm, liberalizm, sosial-demokratiya, onların ən yeni versiyaları və birləşmələri əvəzləməyə başladı. Bəzi cəmiyyətlərdə həmin konsepsiyalar asanlıqla mənimsənilir, digərlərində isə ictimai, siyasi və iqtisadi zəmin tapmaraq, bu və ya digər solumun ənənəvi qaydalarına müvafiq olaraq əriyib itirdi. Hətta belə fikirlər də yaranmağa başlamışdı ki, Qərbin ideoloji konseptləri ənənəvi cəmiyyətlərə yabançıdır və bu cəmiyyətlər yalnız özlərinin xüsusi, ənənəvi inkişaf yolları əsasında tərəqqi edəcəkdir.

Bizdə isə Azərbaycan mühiti üçün hələ də yabançı olan sosial-demokratik, konservativ və liberal ideyaları dərhal milli siyasi məkanda tətbiq etməyə cəhd göstərməyə başladılar. Lakin təcrübədə çox tez aydın oldu ki, dağılmaq həddinə çatmaq, iqtisadiyyatında durğunluq hökm sürən, siyasi hərc-mərclik şəraitində olan dövlət üçün idxal edilən ideoloji konsept barədə müəyyən qərara gəlmək çətindir, xüsusən ona görə ki, bu dövlət özünün çox uğursuz ideoloji zorakılıq təcrübəsindən yenidən ayrılmışdır. Bu və ya digər ideoloji konsepsiyanın milli məkanda işləyə bilməsi, Azərbaycanda bu və ya başqa konseptlərin və ideyaların tətbiq edilməsinə minimum imkan yaranması üçün illərlə vaxt lazım idi. Bununla yanaşı, siyasi və iqtisadi təsisatla-

¹ Вак: "Всемирная энциклопедия по философии". М., 2001, с.388.

rın inkişafı, demokratik ənənələrə və normalara müvafiq ictimai şüurun formalaşması, iqtisadi strukturun liberallaşması, siyasi konfigurasıyanın dəyişməsi üçün vaxt tələb olunurdu. Geosiyasi və geoiqtisadi baxımdan mühüm layihələrin işə düşməsi, müvafiq sosial tədbirlərin həyata keçirilməsi, ictimai prioritetlərə yenidən qiymət verilməsi, ölkənin rahat nəfəs ala bilməsi üçün illərlə vaxt lazım idi. Bir sözlə, postsovet keçid dövrünün transformasiya çətinliklərini aradan qaldırmaq və milli inkişafın ideoloji konseptini müəyyən etmək üçün yorulmaq bilmədən çalışmaq, yuxusuz gecələr keçirmək tələb olunurdu.

Bu gün, bu yolun çox hissəsi keçiləndən sonra geriye baxanda, cəsarətlə deyə bilərik ki, görülmüş işlər gələcək nəsillərə mənsubdur. Bununla bərabər, bir mühüm və unudulmaz həqiqəti vurğulamaq lazımdır ki, bütün bunlar bir nəfərin - milli ideyanın mahiyyətini həmişə Vətənxidmətdə görən Heydər Əliyevin əməyinin bəhrəsidir. Əsasını onun qoyduğu, eyni zamanda, həm ideyanı, həm də ideologiyayı özündə cəmləşdirən azərbaycançılıq fəlsəfəsi millətin və dövlətin perspektiv inkişafının dəyişməz konsepsiyası kimi, Azərbaycanın sosial-siyasi və iqtisadi modernləşməsinin eyniləşdirilməsidir. O, milli inkişafın mədəni-tarixi təbəqəsi olmaqla, strateji inkişafın əsas yollarını və istiqamətlərini müəyyənləşdirir, milli dilimizin sarsılmazlığında, milli mədəniyyətin üstün rolunda və milli dəyərlərin sanbalında öz əksini tapır. Bütün bunlar həm regional, həm də global xarakterli vəziyyətlərdə ölkənin dəyişməkdə olan rolunu başa düşməklə formalaşan milli ideoloji model kompleksini təcəssüm etdirir.

İdeyanı zaman doğurur, ideologiya isə zəkanın məhsuludur. Qərbin bu və ya digər ideoloji konsepsiyasının Azərbaycanda imkanlarını və onların perspektivlərini təhlil etmək bu məqalənin mövzusu deyildir. Lakin bu məsələ-

yə toxunduqda getdikcə daha aşkar görünür ki, bizim məqsədimiz güclü, daha dəqiq desək, sabit və davamlı hakimiyyəti olan, öz vətəndaşlarının hüquq və azadlıqlarını əsas tutan, öz tarixi köklərinə və ənənələrinə ciddi əhəmiyyət verən və azad bazar münasibətlərinin inkişafını, qarşılıqlı iqtisadi münasibətlərin şəffaflığını özünün öncül vəzifəsi kimi müəyyən edən dövlət qurmaqdan ibarətdir. Əsası Heydər Əliyev tərəfindən qoyulmuş bu məqsədlər indi də səmərəli dövlətçilik qurulması vəzifəsini əks etdirir. Biz bu istiqamətdə tələsmədən hərəkət edirik, çünki hər bir addımımız ölçülüb-biçilmişdir. Biz dəqiq başa düşürük ki, bu dövlət üçün, bu quruluş üçün, suverenlik və müstəqillik üçün, hər bir vətəndaşımız üçün məsuliyyət daşıyıraq və bu sarsılmaz həqiqətin başa düşülməsi bizim iqtisadi sistemi dəqiq işləyən, tarazlaşmış açıq cəmiyyət və demokratik dövlət qurmaq istiqamətində daha böyük inamla hərəkət etmək üçün bizə güc verir.

“İnqilabi sərvət” şəraitində (Elvin Toffler/Haydi Toffler) şəxsiyyətin rolu, ideoloji konseptlərin və baxışların şəxsiyyətə təsiri mahiyyətcə dəyişir. İndi, kütləvi informasiya vasitələrinin öz yerlərini bloqlara verdiyi, biznes əməliyyatlarının internet vasitəsilə həyata keçirildiyi, videorabitə ilə eyni vaxtda nəinki kompüterlə, hətta telefon vasitəsilə çoxlu sayda insanla ünsiyyət saxlamaq mümkün olduğu bir zəmanədə belə bir sual yaranır: “qlobal nizam-sızlıq ideologiyası” nə deməkdir? Əgər bu, bir qaydadırsa, həmin qayda nədən ibarətdir və orada ideologiyaya yer varmı? Müasir dünyada ideologiyayı, onun məzmununu və insanların şüuruna uğurla tətbiq edilməsini formalaşdıran məhz informasiya-kommunikasiya texnologiyalarıdır. Hazırda informasiya texnologiyalarının həyatımızı nə dərəcədə əhatə etdiyini göstərmək üçün bir neçə rəqəm kifayətdir: indi dünyada 900.000.000 nəfər in-

ternet istifadəçisi, 1 milyard 400 milyon mobil telefon istifadəçisi, 800 milyon fərdi kompyuter var. Bu rəqəmlər belə düşünməyə əsas verir ki, müasir dövrün ideologiyasını maye kristallı ekran və onun arxasındakılar formalaşdırır. Hər hansı KİV-lərin müdaxiləsi və yayımı olmadan, Amerikanın meydan sulamasının əleyhinə olanları internetlə dinləmək imkanı varsa, bu gün CNN kanalının səmərəliliyindən danışmağa dəyərmə? Təsdiq etməyə ehtiyac varmı ki, bu gün adi internet istifadəçilərinin yaratdığı bloqlar çox vaxt informasiya agentliklərinin saytlarından daha populyar olur, həmin bloqlara daha çox müraciət edilir. Yaxın gələcəkdə dünyagörüşü xüsusi məqamlar əsasında formalaşacaq, qlobal məsələləri qəbul etməyəcək və getdikcə lokal məqamlara yönəldəcəkdir. Müasir dünyanın - imkanların uzlaşması ilə müəyyən edilən məkanın ideologiyası məhz bu cür yaranır. Ona görə də Elvin və Haydi Tofflerlər tamamilə haqlı olaraq yazırlar: “Heç kəs tam qətiyyətlə deyə bilməz ki, bütün bu kəşflər haraya gətirib çıxaracaq və real həyatda onlar insanların malik olmaq istədiyi sərfəli əmtəyə və ya xidmətə çevriləcək, biznes və yaxud hökumətlər isə həmin əmtəə və xidmətləri onlara təqdim edəcəklər”¹.

Azərbaycan inkişafın elə bir səviyyəsinə gəlib çatmışdır ki, onun sosiumu təcrid olunmuş, avtarkiyaya əsaslanan cəmiyyətin ideoloji konseptlərinə fəal müqavimət göstərir. Azərbaycan dövləti inkişaf etdikcə, yeni mühit formalaşır, burada daxili və xarici azadlıq getdikcə daha çox prioritet kimi çıxış edir. Bundan sonra fərd öz dünyasını formalaşdırarkən real, çox hallarda isə virtual mülahizələri əsas götürür. Bu, indiyə qədər qəbul edilmiş bütün adi norma və standartların üstündən xətt çəkir. Fərdin və sosiumun şüuruna hakim kəsilmək hüququ uğrunda top-

¹ Бах: Э.Толфлер, Х.Толфлер. “Революционное богатство”. с.26.

suz-tüfəngsiz mübarizə gedir. Müasir dünyada müharibədə biliklərdən və innovasiya texnologiyalarından düzgün istifadə edən qalib gəlir. Lakin real və virtual dünyanın ideologiyası hər necə olsa da, yadda saxlamaq lazımdır ki, milli fəaliyyət fəlsəfəsi, dövlətçilik ideyası, vətənpərvərlik və qəhrəmanlıq idealı, milli sosiomədəni obrazın dəyəri və azərbaycanlı “Mən”in arxetipi kimi “azərbaycançılıq” həmişə Azərbaycanın yeni nəslinin mənəvi-əxlaqi və sosiomədəni obrazının əsası olmalıdır.

May-iyun 2008-ci il.

Ramiz
MEHDIYEV

**AGENDA REMAINS
UNCHANGEABLE:
COURSE TOWARDS
MODERNIZATION**

Editor:

Nazim Huseynov

Technical editors:

Javani Aghayev

Samir Gurbanov

Ramiz Mehdiyev,
Head of Presidential Administration
of the Republic of Azerbaijan, academician

**Agenda Remains Unchangeable:
Course Towards Modernization**
Baku, “Şərq-Qərb”, 2008, 224 p.

ISBN 978-9952-448-12-2

Sent for typesetting: 11.01.2008

Sent to printer: 13.02.2008

Size: 60x90 $\frac{1}{16}$

Quire: 14 p.sh.

Circulation: 500

Order: 110

Printed by “Şərq-Qərb” Printing House
17, Ashyg Alasgar st., Baku
sharq-qarb@box.az

TABLE OF CONTENTS

From the author	79
A New Status of Azerbaijan	84
Forming a new generation.....	103
Generation of Responsibility.....	109
For conclusion: ideology or idea?.....	136

From the author

The idea to write this article came to me not right away. Since long time I had intention to dwell upon issues which struck my mind on many occasions. To be honest, my article published in Bakinskiy Rabochiy newspaper several months ago entitled "Defining the strategy of tomorrow: course towards modernization" made me to sit behind a desk. This article caused lively interest of the public at large and has been printed as a book later. Many times, I encountered countless enthusiastic review and differing opinions of national and foreign readers. It is obvious that one article could not encompass a whole range of topical issues which are quite important for discussions. For this reason, I judged it necessary to be back to some points indicated in my previous article and define new ones in the context of modernization course in the country.

Interrelations inside any society represent mainly dialogue of generations when ones try to demonstrate and prove something, while others perceive it with less enthusiasm and some sense of doubt. This life axiomatic suggestion has been and will always be identified with historical processes of moving towards more rational future. It symbolizes a whole set of links inside society which is so specific to peoples and States since ancient times by not changing its meaning. Accordingly, if in the historical context of the past, individuals opposed impact of new social and cultural samples and even religion by replacing everything with science as it was for example in the Reformation and the Enlightenment in Europe, so, in the conditions of new global processes, it becomes the integrating chain of dynamic changes and innovations while striking off fully all that constitutes archaism. Today, a man is the main element of tomorrow agenda which is progressive, rational and mainly fast, because of the speed of history has increased considerably.

Pervasive and all-absorbing integration processes which take place all over the world are bringing latently new forms of communications, behavior and stereotypes to the minds of people which change social realities and transform societies and massive culture of consumption. All that seemed natural and usual in the past become now obsolete and outdated in the conditions of "global village", "electronic cottage", "non-predictability in market environment" and "danger of worldwide chaos".

Very recently, just slightly more than 20 years ago, when Soviet Union has disintegrated, we found it hard to imagine that in one decade the whole world will be fully managed by information technologies. Progress of the mankind in the epoch of transparent financial frontiers, absence of barriers

for capital movement, changes in geopolitical and geo-economic climate have opened up new prospective for development which is differing considerably from those existed in the past. It has enabled the formation of vision of new generations.

It is indeed a third wave generation will have to take the most important and responsible decisions in the future defining destiny of our State and society. For this reason, while forming the strategy of public policy at the beginning of XXI century, President Ilham Aliyev has thought about the generation which will become the main integrator of public-political and social-economic development of Azerbaijan in the years to come. The stable, safe and successful development of this generation will determine mainly the success of future deeds and projects.

While forecasting public tasks, the political elite link it all times to those who today represent one of the most active social groups of society. According to statistical data, currently the youth constitutes 31% of overall population of 8 million 600 thousand. These are schoolchildren, students, medium business representatives, top managers and administrators with successful careers. It is quite natural that there are also some youth among them still thinking about their lifeline. But, in general, they are such kind of people who form constantly micro and macro environment of social realities of the Azerbaijani State.

In historical processes passed by Azerbaijani people, the youth has always been the main element. During the period of popular movement of 1988-1990, Azerbaijani youth has been among the first ranks of those who opposed the treacherous policy of M.S.Gorbachev. In January 1990, dozens of thousands youth representatives have poured to the streets

and squares of Baku in protest of attempts at public level to annex Nagorno Karabakh from Azerbaijan and attach it to Armenia. They were against unjust and partial policies realized by USSR to Azerbaijani people. In the result of oppressive measures undertaken by the order of M.S.Gorbachev, the Soviet troops composed mainly by Armenians have killed 137 civilians with unseen cruelty and injured hundreds of innocent citizens. Those were mainly schoolchildren, students, young representatives of various professions.

Dozens of young people have become first national heroes defending the national territory 20% of which is currently occupied by neighboring Armenia. Thousands of Azerbaijani boys have fought fiercely for every foot of Azerbaijani lands by protecting it from Armenian aggressors. They knew about the heroic actions of their forefathers combating Nazism in the years of Second World War. In October days of 1994 and March nights of 1995, representatives of Azerbaijani youth were the first people to defend the State sovereignty and public order by fighting all those who attempted to make a puppet State and a subtle tool in other hands hoping to reach assistance of outer forces.

Even if historical samples are not identical all times, there is some ideal to pray with. And every time, this ideal has reflected one unchangeable truth - Azerbaijani youth has been and will always be the pillar of Statehood.

I will try to touch upon some issues via this article that are of the current concern for every citizen of Azerbaijan, including its youth. I do perceive clearly the responsibility over such talk because one got to converse with intellectually prepared public. Moreover, I am convinced that this is right for us to speak openly and frankly if even it is done through mass media. It is important to understand that we

are living in the epoch of responsible decisions and vital changes. Success in solving of tasks faced by the society will depend mainly on how well every young man or woman will be involved into the process of building effective Statehood. In this regard, we cannot isolate ourselves from reverberating political storm by Chinese wall.

A New Status of Azerbaijan

"Our objective is to foster and increase the might of our country and improve the life of Azerbaijani people, solve all tasks faced by our nation and strengthen our positions in the region".

Ilham Aliyev

Independence of Azerbaijan is the historical fait accompli. Our people disposing rich identical traditions of Statehood has gone till State sovereignty through tough tests throughout all its centuries' long history. Gained in 1991 in the result of disintegration of the largest superpower, independence has opened up wider possibilities for the development of the Azerbaijani State as a full-fledged regional actor. However, enough deal of time and forces have been spent to overcome difficulties of overall and ambiguous reconstruction of the country, study independently pace and scale of changes in the framework of our choice in favor of basic values of democracy and market which are the bearing pillars of existence of modern society and State striving for effective development and deserved place in the world.

We had to start and realize deep and sometimes diverse reforming transformations which have ensured also possibilities of economic and political developments of the country.

Every movement forward towards a new political and economic structure has been ensured by incredible hard work and strong belief in success of implementing initiatives. At the same time, it was necessary to overcome all political and economic disorder inherited from previous political system. The complexity of transformations is consisted in the fact that since end of 1991 till mid 1993 when Azerbaijan has been officially an independent State, when the most important factors of global social reality. The core issue is in the fact that on the eve of XXI century, a leading role in transformation processes has been ensured by "human factor" - socially active individuals, their motivation, will, mental qualities and potential. The problem of formation of social actors in democratic transformations has interested the least all those who happened to rule the country in those years. They did not perceive all complexity and profoundness of processes of building a new State. They did not take care about explaining the society meaning and mechanism of forthcoming political and economic reforms. They did not pay efforts to raise public awareness about democracy and did not care about strengthening ties between mass social groups by creating organizations which could help these groups to ponder over its interests and defend it at the basis of democratic values.

However, it would be right to say that during first years of independence, there was a question about the absence of leadership as such rather than political errors of democratic leaders. At the moment of vital historical events caused by the collapse of communist power and socialist regime, there was a lack of real and even potentially organized political forces which could lead democratic transformations. Firstly, one can talk in this case about the historically long existence

of totalitarian system in USSR where all public life remained under strict control of Center. Signals for implementation and management of economic and social-political processes in Soviet republics came from Moscow only. For this reason, people have been fully deprived of any possibility of independent public activities in the period of 70 years of communist rule. This very truth has not been taken into account in the first years of independence. As famous French economist Jacques Leon Rueff has said in the past: "a main task of government in every stage is to evaluate rightly portion of the past which can be preserved in the present and portion of the latter which can be left as a legacy for the future".

Being disappointed by Soviet system and all those who ruled the country in the period of 1992-1993, Azerbaijani society has come to the conclusion that new forces able to solve complicated tasks of the independent Azerbaijani State should lead the nation. "The society recognizes and respects only those qualities which are proved in practice. All those who desire to know its worth, can do it only from people and therefore, this or that individual should be fully judged by people" (Helvitius).

In mid 1993, a group of political elite headed by Heydar Aliyev has stepped onto political arena of the country who sought the following main function as his principal task: to take the country out of political and economic recession, situation of weakening national and social structure, political chaos, external policy misbalance and food shortage. During several next years, working in a very tense atmosphere, President Heydar Aliyev had to work principally to realize a whole set of radical measures to form a consistently functioning social-eco-

nomic and public-political structure, prevent any anarchy in the country. The policy and political-economic reforms realized by President Heydar Aliyev in these years have made possible to ease difficult social consequences of those years (1988-1993) of real lack of power. Those years of hard work gave the country a possibility to gain considerable achievements in stabilizing political and economic life in the country.

Up to 1998, reforms implemented insofar have started to give positive results. In this period, it became possible to state a fact that the independent Azerbaijani State proved to live. This has been acknowledged by international organizations as well as visiting high ranking official of foreign countries. Creating a modern State, President Heydar Aliyev has defined also its long term strategy of development. He has been ahead of its time and defined clearly strategic tasks faced by Azerbaijan. He sought Azerbaijan as an important strategic location and useful economic partner for all international community.

Starting from 2003, results of internal development have started naturally to be converted into increasing financial-economic and political possibilities to advance national interests in regional and international levels. Azerbaijan has gained real opportunities to be a regional leader. The country has turned out into a stable and reliable actor of international relations.

Outcome of Heydar Aliyev's "oil strategy" gave possibilities for intensive national development and its transformation into a main integrator of regional processes. Azerbaijan has become not only an important transportation hub connecting East and West, but also a significant geo-economic and geopolitical location for realization of

large transnational projects. It has proved to all international community its abilities to be a consistent partner which can be trusted in any affair.

It is obvious that Azerbaijan in its internal and external aspects has started to pay particular attention to the issues of economic character because a State need firm positions firstly to deserve its own place in this competing world. For this reason, it is important to know that economic well-being predetermines meaning and success of national democratic transition. Stemming out from this position, economy became a priority of reforms implemented in first presidency of Ilham Aliyev. Such approach is duly justified because it was necessary to foster economic basis of State independence and to create conditions for stable development of society. At the same time, political issues of a new society have been under attention and had the evolutionary character. Obligations assumed in front of international organizations have been under fulfillment which ensured democratization of political playground and improved economic structure of the State.

The current political and economic reforms gain a different pattern. This will be already a new stage of development. Consequently, a new meaning is in the destination of economic reforms aimed at full understanding of characteristics of post-industrial society. In this case, political and economic reforms will be implemented in parallel because the main task for the years to come is democratic consolidation of Azerbaijani society. In its depth, the work is being done in this direction. In this regard, President Ilham Aliyev noted: "Reforms will be implemented in parallel. A lot of attention is given such issues as building the State governed by law and democratization of society. Creating of a strong political system is the prerequisite of all our future success because

none of any society can be developed without reliable democratic institutions..."

In parallel to that, serious and cardinal economic reforms are under way. All this is reflected in improving welfare of our population and in strengthening national economic potential and fostering positions of our country in international arena"¹.

No matter how often can we quote F.D.Roosevelt, but his saying about "incompatibility between needs and freedom" is the best reflection of the idea about interdependent economic and political developments. We see its real embodiment in the strategy of activities led by President Ilham Aliyev. At the same time, touching upon analogical convergence, M.Mandelbaum notes rightly in Foreign Affairs journal: "A key to establish functioning democracy and in particular, the institution of freedom has been always ensured by the economy of free markets. Institutions, traditions and values necessary to ensure functioning of such economy, are the same elements which constitute democracy in political sphere".

The period of 2008 - 2013 is a time of creating strong industrial production and diversification of industrial field. Dynamic economic development of the country favors the growth of industrial potential to become an important priority direction in development of our country. Industrialization process has got more dynamic pace. For this purpose, there are enough foreign currency reserves. During subsequent years, new job places will be created in the country, and new possibilities will be opened up for the transition towards post-industrial society.

At the same time, agricultural sector of economy will gain a new strong impetus. Today, our country is on the way to

¹ See Bakinskiy rabochiy newspaper, 27 May 2008.

ensure population all types of agricultural products while issue of food security becomes the priority for us.

This effectively functioning interrelation between politics and economy has enabled us to turn modern Azerbaijani into important and intensively developing State in post-Soviet territory. According to the reports of international organizations, Azerbaijan is a leading country in the field of competitiveness not only in the region, but also deemed as one of main competitive States in post-Soviet territory. According to International Monetary Fund, Azerbaijan will demonstrate the fastest pace (252.6%) in the world for growth per capita in next 6 years to come. In this way, GDP share per capita in Azerbaijan will reach USD 3.663 in 2007 and USD12.915 in 2013. So, if national income per capita in Azerbaijan has totaled to the same level (USD880) in 2003 with Armenia (USD 873), Azerbaijan will overrun its neighbors for the same performance by three times in 2013. In 2013, Azerbaijan will gain 56th place among all 181 countries presented in the report of IMF by GDP share per capita. Thus, Azerbaijan will follow EU countries, developed countries of North America and Asia, and oil producing countries of Middle East. On this day, (in accordance with the Report for 2007) Azerbaijan holds the 91st place in the world with its current indicators.

Our objective is to maintain further growth of national economy and preserve its leading positions among former Soviet republics. Without plunging into the details of economic parameters, we should underline that during last five years, Azerbaijan has managed to overpass post-Soviet transformational hardships by entering smoothly into the playground with purposefully forming basics of liberal economy.

Alongside with economic development, we have defined for ourselves the open and democratic society as a priority of

our development. This is our strategic choice and important vector of the State policy. Azerbaijan has started to endure the pathway of deepest transformations with the necessity of ensuring all civil rights and freedoms, rule of law and respect for its centuries' long traditions. However, it is important to remember that Azerbaijan is just at the beginning of the pathway. But alongside with all of that, it has already gained one of the fundamental conditions of success in reformation period - internal political and economic stability which ensures gradual movement towards fixed goal.

National democratic transition has enabled us to transform Azerbaijani society at the basis of requirements and terms of global changes which define the current agenda. Experience of developed countries demonstrates that the core of representative political democracy is the economic democracy and market economy. Therefore, we base our vision on the fact that "the best way to foster democracy is to enhance promotion of free markets". Only a free market can create possibilities to form functioning democratic regime, open civil society and traditions which determine competition and alternative ways of social development.

At the same time, it reflects also our century's long experience in building liberal economy. If we shall be back to the past, we can see a lot of examples in our national history about influence of economic parameters to the transformation of public and political awareness of the people. As it is known, Azerbaijan has been attached to the Russian Empire in 1828. However, the Tsar's government did not dispose any necessary leverage to steer the economy of region. In this result, so-called buying-out system has been established in Azerbaijan. The Tsarist government at the basis of this system could allow private persons to buy out all oil wells. As the outcome of such policy, the social stratum of wealthy oil

barons has formed in Azerbaijan at that epoch. It meant the national bourgeoisie. It is indeed thanks to their support in the end of XIX century Azerbaijan has started to publish national newspapers, form industrial infrastructure, and fund the educational courses for some groups of students studying at the best foreign Universities. Development of capitalism has started to influence gradually the development of public and political thinking, favor formation of the national "I" and enable democratic public consciousness.

The contemporary Azerbaijani society perceives democratization as the most important social factor of the national development. In this approach, there are understanding and perception of step-by-step, evolutionary, gradual transfer of new values and behavioral norms of democratic transformation into public and mass consciousness. But as it goes with any process, democratization of Azerbaijani society is taking place with a view to historical and cultural realities of the national history. We cannot ignore this aspect at all. It is important to understand that any transformations of social climate inside society following long years of unchanging political parameters can and must be implemented only taking into account the factor of public perception of new guidelines and change of generations.

Democratization in Azerbaijan is a long process encompassing several historical contexts. It should be taken into account that firstly, it means the transition from Soviet system into independent co-existence in the conditions of broadening "third democratic wave"; secondly, it means the establishment of basics for the start of democratization; in third place, it is the creation of necessary conditions of democratization; and, finally, in fourth place, it is gradual transformation of public mentality with economic development of the State. All this set of features is being implement-

ed in last 15 years by consistently changing each other. Only such consistency in the national development can ensure the success of democratization of Azerbaijani society.

The main factor of democratization in the conditions of globalization is considered mainly the modernization of economic and social structures which is taking place under its influence. Economic development at the basis of modern technologies leads to welfare growth and the latter opens up horizons for democracy. Back in 1984, S.Huntington used to write: "Interrelation between well-being of nation and its democratization is quite strong"¹. Studying specifically interrelation between the level of economic development of the States and its political structure, S.M.Lipset thought that democratization depends on many factors, but the level of social and economic development is "its main and necessary condition". According to his estimations, 74% of countries with the lowest level of economic development have had authoritarian regimes, and 24% of them - "semi-democratic" and only one country - India - has established democratic regime. Among countries with lower and upper medium level of democracy, there are 11% and 39% accordingly. But this category has consisted of the countries with developed market economy².

Interrelation between economic and political development underlines once again our argument saying that democratization is the integral part of intensive economic growth. However, the way we have chosen reflects a whole set of cultural and historical, as well as moral and spiritual approach of Azerbaijani society to ensure own rights and freedoms. We do not hide that democracy in Azerbaijan is criticized on

¹ Huntington S.P. Will More Countries Become Democratic? // Political Science Quarterly. 1984. N.99. P.199.

² Lipset S.M. and others "Comparative Analysis of conditions necessary to establish the democracy", International Journal of Social Sciences, 1993, ¹ 3, page 9.

some occasions by failing to shape exactly its shortcomings. It is being criticized without taking into account achievements in the field of political and social-economic development, including resolution of acute problems in bettering the lifestyle of citizens and liberalization of economy. At the same time, it is forgotten that our democracy is adolescent while Western democracy lives its stage in the conditions of post-industrial society and started the era of political technologies. Azerbaijan has still to expand and deepen as well as complete post-industrial cycle. In the process of democratization of "new democracies", specific features of geographical determinism are not taken into account when process of "exporting democracy" to Iraq and Afghanistan are illustrating very explicitly the complexity of imposed "fifth element" (*e.g. democracy - Note by the author*).

In this context, Francis Fukuyama has rightly pointed out: "Exaggerated optimistic vision about Iraq after Saddam has made impossible to think about requirements of post-war society and national building. Change of regime has been obtained not by gradual and laborious building of liberal and democratic institutions, but by simple setting of a negative task: to topple the old regime"¹.

If we shall talk about democracy in Azerbaijan, we are accused sometimes that our democracy is not complete and perfect. In several cases, subjective arguments are put to substantiate such conclusions by initiating it as a main reason of derailing from democratic principles course. At the same time, those who give assessment to the democracy in the country do not wish to consider the fact mentioned above by us about our country which is still at the stage of formation, establishment and development. There are attempts to

¹ F. Fukuyama "America at the crossroads", Moscow, Russian edition, 2007, page 90.

impose us very unacceptable standards while it is not on the agenda of other States or not discussed at all. Such selective approach covered by democratic glorification can do nothing but to upset us a lot. If the notion of democracy is universal, so the approach should be also adequate. Nobody will call Britain as non-democratic country because there is still a law which deems anyone as culpable in State treason for having put the postage stamp of Monarch upside down or a law which officially forbids eating sweet patties stuffed with dry raisins in Christmas. Such absurd examples demonstrate openly that if something is acceptable in one specific country, so it cannot be judged as a withdrawal from democracy in another one. We find it hard to imagine when the elections are called as democratic in the country with 28 persons killed in the result of dispelling the rallies protesting against falsification of elections results followed by declaring the state of emergency and arresting members of Parliament. This is the very clear example of derailing from elementary norms of democracy seen in the presidential elections of Armenia held in March 2008. But those who define norms of democracy have a different opinion. Though it is quite strange, but it constitutes the reality. Such actions confirm the opinion that democracy is used often times as a tool of geopolitical pressure on "new democracies" and the mechanism to achieve a concrete goal.

In this regard, President Ilham Aliyev notes: "...during last years, the issue of democracy is raised artificially in some cases and in order to ensure interests of circles which belong to several States, this or that country is called either democratic or non-democratic. Sometimes, we face elements of double standards".

In many cases, political processes taking place in three countries of South Caucasus are not analyzed objectively. There

are moments when we witness jealous attitude to the building work carried out in Azerbaijan and development of elements for a modern approach. In several cases, erroneous criteria are chosen to compare three South Caucasian States. We have never compared ourselves with any country and do not intend to do so. We strive to improve wellbeing of the Azerbaijani people and strengthen Azerbaijan. But, once it worth any comparison we can surely say that in difference from our neighbors, curfew is not imposed in Azerbaijan. Here, political opponents are not arrested. Censorship is not used at all. Press and independent mass media are not shut down. Differing from Armenia, Azerbaijan is not using force against peaceful population and not killing dozens of innocent civilians.

I underline this fact in particular because some politicians prefer subjective approach while comparing processes taking place in three countries and turn their blind eye to terrible events in one specific country by attempting to exaggerate minor issues in Azerbaijan as something significant"¹.

As we see, globalization of democratic ideas and vision causes a whole set of issues related to its real and final objectives. It becomes more and more evident that often times, democracy and its ideals are used for political rhetoric and open pressure on the actors of international relations, and more exactly on sovereign States. In this case, the States which attempt to impose its own opinion are the States which have had a very long and contentious way towards democracy... As it is noted by Mike Hancock, UK member of PACE, "it is sad to see that our country (Great-Britain - note by the author) being the member of many international prestigious structures, considers absolutely normal to jail its own citizens for a long

¹ Bakinskiy Rabochiy, 9 May 2008.

term without citing the reasons..." The country which jails its citizens for 90 days with no explanation is not advised to come to Azerbaijan and dictate how the latter should do or behave"².

As the active actor of forming architecture of global security and democratic structure, Azerbaijan uses its own understanding about priorities in this task. We understand that democratization in Azerbaijan has its special feature and linked closely with archetypes of Azerbaijani people and our national mentality. Democratization in Azerbaijan has still to be proved for its maturity in order to transform fully public mass thinking into new fixed values, stereotypes and behavioral norms which are so characteristic to post-industrial societies. We have to pass some part of this pathway to make democratization and more exactly, consolidation as full and strong as possible.

Experience of national democratic transition confirms validity of both civil and gradual approach to the historical dynamics of democracy. Level of democratic development of Azerbaijan looks like the same level existed in many European countries in first stages of its capitalistic modernization and genesis of industrial society. For this reason, while talking about democratic transition in Azerbaijan, it worth to recall historical repetition of such processes. This historical logic determines the core meaning of democratic transformation.

In countless scientific articles written about global democratization we can notice the following: "Advancing of democracy is the essential task for George Bush Administration both in countering terrorism and in the framework of general strategy". In the context of this strategy, we have seen the appearance of "evil axis" - the axis of States which constitutes poten-

² Zerkalo newspaper, 12 April 2008.

tial danger to US interests and security in the world. How odd it could seem to us, but long before these events, Japanese Emperor Hirohito has said the following while being dethroned in August 1945: "We have staged the war against America and Great-Britain stemming out of our sincere desire to ensure self-protection of Japan and stabilization of situation in Eastern Asia, and we do not intend to violate sovereignty of other States or aspire for more territorial gains". More interesting became assessment given by Martin Heidegger, one of leading Nazi figures in 1935, when he has declared that Germany should prevent now "the danger of global darkness" incoming across German borders. At that epoch, Germany has believed to defend "the highest possibility of human existence defined by Greeks" from "strong torrents which destroys everything in its way and shuts own any aspiration of the Spirit - creator of the world". John Stuart Mill has written his classical essay about humanitarian intervention when Britain has committed the gravest crimes in India and China. He used to state that Britain should follow this way notwithstanding "malignant gossips" of retrograde Europeans unable to understand that England became "world innovation", Angel State living only for "well-being of others" and not wishing "any self-interested profits" in its actions¹.

As it is seen from this historical example no matter which goals are pursued by those who tried to change the world by their own understanding, the rhetoric to build a safe and democratic world order has remained always the same. This became easy cover for Realpolitik. The talk has been very different when it touched upon the results.

Thinking more frequently about democratic transition, I cannot leave my thinking aside which tells that the process of

(N.Chomsky "Failed States", Moscow, Russian edition, 2007).

"third democratic wave" formed in 1974 has started to be identified jointly with geopolitical and geo-economic claims, total withdrawal from the notion of "the sovereignty of a State" in first decade of XXI century. Even at the end of last century, countless number of international non-governmental organizations has emerged on the globe and its main role was to analyze civil rights and freedoms exclusively in post-Soviet territory. Often times, their reports about situation in the field of human rights define the policy of State in which they are located or express positions for subsequent political trade. In such cases, I recall always one of M.Bulgakov's heroes as saying: "I see in my dream - Spain, city of Madrid. I have been there, but I am sure this place god-forsaken hole!"

The practice of international non-governmental organizations to influence decision making process by government proved to be successful partly. This reason explains the task of non-governmental organization to create a new leverage of impacting transformational and still weak societies via "rhetorical" pressure. Today, these organizations favor detection of "convenient" and "non-convenient" regimes in the light of geopolitical and geo-economic gains. In such circumstances, we see the formation of new conditions of coexistence, and a new order fixing on the planet looks like Pax Oeconomica - geo-economic order. It becomes more evident that global economy is the world revolution which has happened in our century. It becomes the omnipresent ruling system.

In the context of global changes, democratic theory and practice based upon Westphalia principles are passing gradual historical revision (*Westphalia Peace reached in 1648 has marked an important stage in the evolution of international relations. Signing of Westphalia Peace at the end of Thirty*

Years long War has laid foundations of a new international political system which has relied upon the idea of "a nation-State". Exceptional important of transformation taking place in mid XVII century has sought to establish a system of relations with its main principles which continue to exist and function till our times at the basis of minor alterations.) Changing emphasis of national sovereignty, "globalization of policy" puts all nation-States under the dependence on functional parts of larger model of global changes and movements. In this regard, the idea of "global policy" changes traditional thinking about differences between domestic and international, internal and external, territorial and non territorial policies formed in universally accepted "political" concepts. It should be also understood that human mankind has been and will remain as Babylon Tower which has no place for unanimity.

However, newly forming world order challenges universally accepted Westphalia system of international relations which is based upon the State in itself and the vision about global political order positioned on realism. We see erosion of civil society structures, secular vision, democratic principles and procedures which are used often times as a cover for absolutely non-democratic policy. All these elements lead to the recognition of a State as democratic one only when it represents the territory convenient for location of military bases being as a starting point for geopolitical influence, and plays the role of member in military-political alliance of Western States, fulfills recklessly all instructions and requirements of "the great ones of this world". For this reason, statements of those who say that the world has entered into a new post-democratic era are quite topical because extraordinary character of the present times is explained by the fact that it has never had the predecessor due to the lack of democracy and the present of ordinary illusion of democracy.

In this way, democracy at global level is associated frequently with the form of imposing the strategic line to the group of States which have started to enter into the playground of post-industrial values and political-economic guidelines. For instance, many of us remember how "antidemocratic mood" of Turkish ruling elite has started to be discussed instantly following the very surprising steps taken by Turkish government to abide by the will of 95% of population and not to allow Washington to open up a second front against Iraq in Turkey. American mass media has strongly criticized Turks for the lack of "essential features of democracy". Famous historian Noam Chomsky in his writing entitled "Failed States" related to such democratic insinuations writes the following by citing Venezuela: "In 2002, United States have supported military coup to topple legally elected government of Venezuela headed by Hugo Chavez. However, America had to go away smoothly from that country in front of mass accusations in Latin America where democracy is not deemed as something "pretentious" and "outdated" differently from Washington. Following popular uprising, government has restored its power and Washington has started to overthrow it under the cover of "support to democracy" - this is a well known scenario" (page 214).

All this has resulted by the fact that a new world order is perceived already as a system of "double standards" when realized international actions contradicts with fixed norms and principles. But there is a rule: when one proposes to break down something, it is also expedient to ask: what is proposed as a replacement? An appeal to break down and then, to say "that something will be invented" does not gain any confidence. During last decade, a whole set of unsuccessful international initiatives has demonstrated such dysfunction of international law. International community becomes more

frequently a witness of the process democratization which turns out into the tools to define will of this or that political concept bringing definitely new contradictions between States and undermining the idea of building a persistent and stable architecture of regional and global security. Meanwhile, forming global world order, some circles forget a bare truth - first and foremost, democracy is a sovereign right of any people to determine strategy and way of proper development. It envisages presence and functioning democratic institutions for the sake of people, his full-fledged life and is not aimed to be used for external goals and tasks.

In such complicated conditions of global transformations, Azerbaijan plays the role of a reliable actor of international relations which is forming consistently its agenda of internal and external policy matters. It reflects ideals of building independent Statehood founded by Heydar Aliyev and realized currently by President Ilham Aliyev. In its meaning, this means a new policy which reflects aspirations to build the sovereign country with modernized economy, civil society and liberal traditions. This is the way leading to post-industrial and information society. The way of democratic development defined actually by President Ilham Aliyev is aimed at creating a stable and consolidated democratic system in the country where every citizen will feel himself as a part of process of building effective Statehood.

Forming a new generation

"Education of a new generation is the most important issue for any country because its future and destiny depend on current youth".

Ilham ALIYEV

The political system is functioning successfully if it takes into account fully the creative role of future generations in the social life. President Heydar Aliyev has perceived deeply the necessity to attract the most active part of the society to the Statehood building. Creation of the Ministry of Youth and Sports in 1994 has determined the core of public policies in youth field. It worth to underline that there is a few countries among post-Soviet republics like Azerbaijan where youth matters are being solved at Ministerial level. The State pays a lot of attention to intellectual, creative, cultural and physical development of youth. In this way, formation of necessary environment for youth activities in Azerbaijan, ensuring its development and necessary creative conditions have become one of priority directions of public policy. "Youth is our Future" announced by Heydar Aliyev as policy guideline in 1996 at the First Forum of Azerbaijani Youth has become the core of the future policies in this direction.

Today, youth of Azerbaijan represents a generation of new administrators, representatives of culture, dozen of sportsmen who ensured their leading positions in world contest. This generation will be responsible for sovereignty of the

State in the future, determination of development strategy of society, formation of necessary environment for next generations. Azerbaijan is a country of large possibilities, and Azerbaijani youth is facing a task to use fully this potential of the State.

During last years, intensive economic development of the State has ensured prerequisites to solve unemployment problem among youth. Creation of Mortgage Fund has facilitated living mansion issues for young families. Formation of the Council of State Support for non-governmental organizations ensures participation of young people in implementation of social projects aimed at activation of the third sector in public life. Alongside with that, the decision of President Ilham Aliyev to send 5000 youngsters to study abroad broadens possibilities to get high education in the field of the newest professions and increases overall intellectual level of youth. It forms a new perception environment and lays foundations for development of new top managers.

President Ilham Aliyev has assigned a task to create necessary basis for new managers, professional human resources in the country who will be able to think and perceive categories of contemporary world order, and defend national interests. Saying simply, if we are to fly in the same plane, the pilot should be chosen by us due to his social or material status, but his abilities to steer the plane. Therefore, we need people differing by their initiatives, intellectual and creative potential and being true patriots of their country. The core of this strategic goal is based upon three main factors: aspirations to ensure success of modernization course; strengthen political institutions and traditions and preserve the national "I" in the conditions of intensive westernization and globalization. We should understand that a people deprived of its roots lives by instincts and passions.

The youth has the ability to think in abstract way, attempt and strive for something new and unexplored. It is not by accident that many scientific discoveries have been made by scientists in their early years. Being the essential chain of society, youth is the main integrating part of democratization process. It is the active integrator of transparency inside society. However, we have to state with regret that sometimes separate political groups attempt to manipulate credulity and inexperience of youth. The talk is pretty different when we see that youth becomes a driving force of public will and promoter of positive social transformations. It plays the role of an important element of democratic transformation. But, it is totally unacceptable when youth is being used for realization of various corporate interests or destructive goals.

In 2005, when several post-Soviet States have survived the epoch of "colorful transformations", experience of "Otpor", "Pora" and "Kmara" became an inspiration for all those who pinned their hopes to have the same "velvet revolution" in Azerbaijan. Various clientalist youth organizations alike have started to be formed in the country. Its main task was to express and realize exclusively the will of foreign advisors and sponsors. Making the manual from the book of Jim Sharp entitled "From Dictatorship towards Democracy" and considered as "the Bible of non violent revolutions", such organizations have tried to involve representatives of Azerbaijani youth into the clashes for the sake of realization of very suspicious ideas presented as the proved course to build democracy. Authors of "colorful scenarios" could not simply absorb this truth when Western societies solve their problems of disfunction of representative democracy, establishment of democratic institutions in accordance with realities of post-industrial epoch relying upon traditions formed

and experience gained in decades. While Western and Eastern societies will face still the most difficult process of elaboration and "understanding" of the evolution form of democratic changes without any problems or catastrophic destructions which are adequate to its conditions and traditions of democratic practice. Any attempts to copy and paste the "democratization" model formed in different national environment are groundless and subsequently, erroneous. "Export of ideas" is close to "export of revolution". At the basis of our past experience, we know that attempts of Soviet leadership "to export" Socialist revolution to Arab world and African continent have failed though billions of US dollars have been spent for this purpose. While realizing any idea, including the progressive one, it is necessary to be guided by real status of society and not a desired one.

At the same time, we should not forget that identity of national democratic transition is explained by the fact that this process takes place in the country which is not regarded in the category of traditional societies. During Soviet period, Azerbaijan has become the industrial country with relatively high level of urbanism and education among population. In those years, absolutely new factors which enabled further cultural conditions for democratization of Azerbaijani society have formed in the country. It is obvious that an important role in this issue has belonged to the links of the country with European civilization background. Since long times, ideals of freedom which existed in the form convenient for the same understand in West and East have been present in archetypes of Azerbaijani mentality. In the period of "Gorbachev's transformation" which became the basis for "Brownian motion towards freedom of expression", such ideals have become the reflection of ideas to establish justice in the issue of Nagorno Karabakh.

Aspirations to prevent cessation (separation - note by the author) of Nagorno Karabakh from Azerbaijan to Armenia have become the main idea - the driving force of popular movement in 1988-1989. Only following January events of 1990, the idea of national independence thought among popular masses has taken the minds of people and became the main goal in the struggle for national and State independence. The same ideals have guided all those who stood for preserving Statehood and independence in the difficult year of 1993 when the country has faced not only Armenian separatism, but also internal split. Emerging large scale political organizations in that epoch have demonstrated the existence of prerequisites for development of democratic and civil perceptions.

Representative democracy created in Azerbaijan became the only possible alternative way to the collapsing Soviet regime which discredited itself. Its concrete forms have been quite obviously borrowed from those societies which have developed it to higher extent. But, we have not copied blindly the experience of others. Studying "Western" samples of democracy, we have acted in full conformity with global historical experience in the field of democracy. In every corner of the world, this process has been accompanied by critical comprehension of foreign experience. Borrowing and comprehension have never been seen as a simple transfer of "standard", or more exactly, "impress". The same can be said also about Azerbaijan.

Soon, it will turn 17 years since we declared our State independence and rejected the political system of autarkic Soviet society. Today, we see the formation of a new generation in Azerbaijan who are far from any ideas and vision of the communist epoch. During these years, a whole generation of youth has been formed in the country. It has not felt transfor-

mation difficulties and deep social crisis of first independence years. But it is very important to remember history, and to know and appreciate all this way passed in this period of time, because understanding of history is the guarantee to prevent repetition of the past mistakes.

The contemporary Azerbaijan is the modernizing place of democratic transformation, open economy and free citizen. Being as a bridge between East and West, Azerbaijan is not only a kind of civilizations' hub, but also the important geopolitical and geo-economic factor. All these features predetermine the regional and international attitude to us. We should be conscious that laws of geographical determinism define often times reciprocal relations, and one should never forget that "there are true friends without true foes".

Generation of Responsibility

"A man can and should be a patriot. However, his knowledge and professional level can be inferior to the appropriate level. In such case, his devotion to Motherland cannot satisfy us fully. Professionalism, love to his own country and high human qualities should complement each other".

Ilham ALIYEV

Azerbaijan experiences an absolutely new period of its historical development. In the conditions of global transformation and intensification of regional processes, the role and place of the State is being modified at global level of participation. A new world order is altering not just limits and forms of mutual relations, but also forms a considerably new culture of interactions between individuals. Every day, information and communication technologies open up new possibilities and prospective for communication, interaction and friendship. It is absolutely clear that a man by the end of XXI century will be more productive than a contemporary one. This will become the considerable outcome of increasing impact of innovational technologies on life and perception of people. Today, it is hard to imagine people without electronic mail or not using any form of information and communication technologies. The world of XXI century is a space of new initiations which are linked closely to IT and

are forming the post-modern society - "the society based upon knowledge" or to say it in other words - "information society".

The mankind has started already its new stage of development called as information society. It enters gradually into our life as a part of post-modern and post-industrial society striving to change quickly the ordinary norms and values. This can be proved by unprecedented development of computer technologies, space communication, information innovations, shifting lines in the guiding values, new bio and nano discoveries etc. In this way, global integration favors crystallization of universal categories which form the principle and structure of a new world order. However, this process does not give an answer on many occasions about how the selection of these principles is taking place? All these symbolizes that mankind is in a new era which will define strategy of our development in forthcoming decades. The main meaning of ongoing transformations is explained by the fact that global integration as such will not change its contents any longer. Subsequently, only two factors in the life of individuals will be subjected to changes - speed, transience of processes and behavioral norms and stereotypes. The world is on the brink of "clashes between speeds" (A.Toffler), and it means that indeed, these two aspects of social reality will change while all the rest has attained already its final objectives. In this case, a man becomes involved practically in all fields in multifaceted way. Global processes commit us more and more tasks by dealing simultaneously with various matters. Speed and transience reflect our way of life in more explicit form - three minutes of surfing in internet seem a whole eternity if a page is not browsed within 5-6 seconds and if pictures of cable TV in US are not running every 3 or 5 seconds. Alvin Toffler notes: "Today,

we live in the conditions of super speeds, and for this reason, the old maxim about "time is money" should be reviewed. Today, every part of time costs higher than previous one"¹. In the conditions of this globalization, it is obvious to see that the perception of realities for the large part of people is something imposed or being imposed by the channels that are out of mass media. Enlarging possibilities of access to all types of information, internet causes the problem of filtering this information. The public environment and social strata attach particular importance to this matter. Internet opens up a new possibility to overcome provinciality and divide. At the same time, it stimulates the creation of more subtle world which is hard to enter. A new system of inclusion and exclusion attempts to counteract noise, filth, violence and uses "e-walls" which are vulnerable and easily breakable.

It is strange but the fact of increasing progress, augmenting production of material goods and global "civilization" is influencing quite negatively the status of a man. As noted by V.V.Partsvania: "The man loses the fulcrum. The concrete "I" tends to abstractness and absorption by the global "I". Helplessness and senselessness of existence are increasing for every individual. The combined public relations are not generating the main value - the human being; it is not thought as the main goal of those relations"².

At the same time, if we shall speak about "philosophical reasons" of information society, it is necessary to name Jean Baudrillard, Karl Popper and other ideologists of "open society" as well as Zbigniew Brzezinski, Francis

¹ See A.Toffler, H.Toffler, *Revolutionary Wealth*, Moscow, Russian edition, 2007, page 87.

² (V.V.Partsvania, "Russia and Georgia: dialogue and commonality of cultures: compilation of symposium materials", *The Compilation of Articles*, 1st publication; edited by V.V.Partsvania, Saint-Petersburg, Saint-Petersburg Philosophical Society, 2003, page 255).

Fukuyama, Daniel Bell, Alvin Toffler who initiated in their writings the fact that industrial society will be soon replaced by "post-industrial" or "information" or "cognitive" society (*the society which is able to manage its own progress - Notes by author*).

It is very important and topical to have the discussion of information society problems at national level, scientific-practical conferences, and by our mass media and managers. Their understanding can influence significantly the development of our society, establishment of new behavioral norms and stereotypes, and impact subsequently and positively on public relations as a whole. Promotion of information society ideas, application of its various integral parts in our routine life will be the important precondition for speedier understanding of post-industrial society cycle and transition to information society. A desire to live within information society is so attractive that a man is obliged to assume new obligations in front of family, society and even himself because he becomes the part of the global body where he is considered not just a simple participant, but also as process integrator.

Information has engendered a new field of production activities, a new culture which is changing gradually not only the face of productive, but also the spiritual life of people. In its turn, this generates a need in preparation of skilled specialists. If they make the important part of able-bodied population, we can see the appearance of positive feedback which speeds up all public processes. A whole range of consequences is emerging and changing considerably orientations and structure of society. Social orientation is being changed in this case. Those States which initiate and realize new scientific and technical ideas take leading positions and create

a qualitatively new and more perfect industrial product. But for this goal, it is necessary to have a big number of scientists, engineers and especially, those who create directly goods and have higher technical education. Formation of skillful master in post-industrial society becomes the most important national task.

It is not by accident that Taiwan has gained leading positions in post-industrial civilizations. During many years, more than 30% of graduates from elementary schools have been admitted to higher education institutions. It is not the economy, but the education and good understanding of trends in global development have made Taiwan to become a modern and prosperous State.

The same can be said also about our country. Development of high technologies based on information and culture of labor is our unique chance and real possibility to enter into the ranks of leading countries. There is no any other important problem as the issue of education and educational processes for all the people, preparation of high qualified specialists who create directly goods and material values. Relying upon main natural resources, e.g. intellect and education of people is the most important condition for transition towards post-industrial and subsequently, information society.

Creative intellectuals are deemed as the future of any State. In general, all their activities in the sphere of production and business, science, education, culture, including politics are directed to the creation of a new vision with a view to ensure the development of the State and making it competitive. Devoting all their energy to the creative work, this part of the nation represents special social group which ensures integration of the country into progressive model of global devel-

opment. The core of creative strata of the nation alongside with representatives of all professions is ensured by youth. The society to which the mankind is vying for is a new type of creative society. Accordingly, it requires a person with creative thinking, culture and vision. This type of personality is differing by his abilities to identify the pace of time and high professional qualities. The science has determined that creative personalities become the catalyst of development and progress while analyzing the events at the basis of national interests and vision of global scale. Our most important task is to define the role of those in the ranks of intellectual elite who is resolved to build the future and differing by its creative activities. Resolution of such very complicated problem rests on the shoulders of the political elite and those who represent it.

Youth, intellect, talent and ability of President Ilham Aliyev to foresee events, his aspirations to bring our country into the ranks of developed countries of West by modernizing Azerbaijan have made him as a bright symbol of the leader and creator of Azerbaijan in XXI century. Five years are just the small period of time in all history. But, indeed, during these years of Ilham Aliyev's presidency, the country has succeeded to increase economic importance, reach a new stage in improving political environment and formation of moral-spiritual abilities of the citizen of independent State. During these years, President Ilham Aliyev has proposed to the people an attractive structure of future development and demonstrated the prospective of economic and political progress. Its modernization strategy has discovered important parts of the potential of our nation. As farsighted and wise politician, Ilham Aliyev is committed fully to mobilize highest intellectual and spiritual reserves of society for realization of tasks of transition towards postindustrial informa-

tion society. Making stable speedy pace of national development, which favors the strengthening of international public opinion about a new status of Azerbaijan, he is seen as the head of State of the innovation technologies epoch.

We understand fully that natural resources are the crucial factor of wellbeing in the State. But, it is not the only and primordial condition. Many developed countries of Europe did not possess natural resources. Even the presence of diploma on higher education at the hands of large majority of population is not an indicator of its well-being. The main task is to obtain qualitative changes and transferring the energy of people into concrete actions by converting human resources into intellectual capital. It is determined that today material wealth generates profits which are equal to intellectual export. In India, software developers bring as much profit to the country as the oil sales of Russia. As it seen that the difference is very significant because intellectual perception can be restored. It is practically inexhaustible while natural resources are not eternal.

Contemporary Azerbaijani youth is being formed at the basis of understanding this truth. The future of State means high educated and initiative rich young people who should ensure the country's breakthrough in technological development and complete the cycle of national modernization as well as transition to information society started at the end of 90-ies. "I am absolutely convinced that without higher educational level, professionalism, understanding of the most leading technologies by youth, it is not possible to build a fully developed State"¹.

According to prominent American sociologist Daniel Bell, there is an authentic rule in the core of contemporary socie-

¹ See Bakinskiy Rabochiy newspaper, 27 May 2008.

ty which says that "the pace of social progress depends on which extent the power is coherent with the intellect"¹.

Youth should be a driving force and catalyst of fundamental changes as well as modernization of all spheres of life in our country. The future of national Statehood depends on readiness of young generation to realize the most complicated tasks in social and economic transformations. It is indeed this generation will become the necessary social element of political, economic and social transformations ensuring unquestionable success of modernization course in the country.

During my years in civil service, I happened to talk often times with youth representatives. This tradition has existed both under Soviet times and independence. I felt always proud for those young persons differing by their intellectual level, active position in lie, committed to work and high culture. In this regard, today many of this young people who were responsible for youth policy of Azerbaijani SSR hold currently important positions in the government. I remember that some of them in the past epoch have been young with their important initiatives and ready plans to implement the most ambitious and rational tasks.

In independent Azerbaijan, one can observe the formation of a new independent youth structures which no less initiatives to start the implementation of projects aimed at building successful future. Among non-governmental organizations and those young people who are represented in political elite and counter-elite of the country, there are a lot of persons who spare no efforts and energy to build democratic society, open society, new and individual guidelines for values in

¹ See "Future Post Industrial Society", Moscow, Russian edition, pages 546-547.

Azerbaijan. Here, we can see the meaning of life of those people who have the ideals to serve the Motherland. We can wish to see such persons in our country as much as possible.

At the same time, we can hear often times some rumors that the youth has changed drastically; it is very different now; the problem between elder and younger generations is still on agenda. Those who make such statements forget that they have been the subject of such statements in the past. Time is changing. In the conditions of global transformations, such changes take place in speedier pace and more intensified way. Not only rites and traditions, but also speed of historic process is changing. If we shall look attentively into ongoing developments in the world we can notice easily that our epoch which is shorter from neolith for 100 years, has led this historical process to the bifurcation, e.g. culminating and critical moment in the development of system while internal fluctuations exceed adaptation possibilities and allow the start-up of inconsistency status. As it is known, the system chooses its own way of development and direction of movement in every point of bifurcation. To say in a single word, processes which take place within society leave its visible traces at the level of vision and activities of Azerbaijani youth in dynamically changing country.

Throughout long centuries, our country has been the place of clashes of interests. Being tolerant territory for dialogue and merging of cultures and civilizations, Azerbaijan has suffered always attempts to turn it into the zone of contradictions between religions. During hundreds of years, Muslims, Jews and Christians have been living and still live and work shoulder-to-shoulder. They are united by their connections to this land and unique common Motherland. This solidarity creates opportunities for their unanimous

participation in Statehood building. This is our important asset, and future generations have the mission to preserve and foster these traditions.

Azerbaijan is the country which differs by its high spiritual values. At the same time, this land has the universal qualities so characteristic of the mankind. This spirituality defines interactions within the society, reflects moral and spiritual code of every citizen and plays priority role in national identity. Sources of the Azerbaijani people's spirituality are expressed not only by religion though Islamic faith is the important part of life for majority of citizens. But neither Islam nor any other religion in Azerbaijan can be considered only as the religious concepts. A belief is the determining factor of cultural and historical identification of the citizens, and it is indeed this way, one should understand its place and role in our life.

However, it is regretful to state that in some cases, attitude towards religion generates mixed feelings. For instance, as the consequences of demographic Islamization of Western world, we see that some forces attempt to use religion as a tool of radicalization, political rivalry and unjust struggle. After having restored independence, some external circles have tried to implant the political Islam in public life of Azerbaijan. But, the national authorities could resist these attempts at the basis of our centuries' long important spiritual values, and such actions have been timely and firmly prevented. Beliefs of the people do not consider using religion as the political factor. Every religion is the factor of peace and harmony, tolerance and tolerant attitude, and for this reason, any attempt to use it as a tool of pressure on public perception, formation of environment aimed at the realization of specific political orders, are odds to its original philosoph-

ical meaning. The religion should not become an instrument of radical movements and the factor of social pressure. In Azerbaijan, the people respect highly the role and place of holy religions being also the place of tolerance by giving conditions to non-traditional religious movements. But none of religion or religious movement can be used as the factor of changing political, economic, social and cultural order.

A belief is the element of national identity, mentality and archetype of Azerbaijani society which serves the idea of building stable society and structure of peaceful coexistence. In this regard, we understand clearly that we will not be able to use great spiritual resources of our nation for total modernization without the combination of belief and knowledge and will fail to perceive fully the important of other resource of the nation - the intellect. It is necessary to acknowledge that supremacy of materialism is over in XX century, and its remnants impede the movement of the society forward because it reduces the role of intellect and spirituality as the most important resource of development.

In case of such global perturbations and global transformations, a new generation of our citizens should solve new and quite responsible tasks.

In the first place, one of priority tasks in front of this generation considers its active participation in the democratization process of Azerbaijani society. The social and cultural face of increasingly democratizing Azerbaijani society requires active involvement of youth into democratization process. But, involvement in this process should not be understood and perceived as an appeal to wrongful political actions. The goal of this participation is to assist the development of civil and open society, stimulation of the development of transparent environment, activation of students'

organizations. Goals of these organizations should be aimed at increasing the quality of education, their adaptation to the achievements of information-communication technologies and science as well as education of patriots in the country.

In the second place, it is important to increase intellectual level of our youth as noted by J.Norberg: "one of the most effective ways to ensure the development of personality and help him to earn more - to give him education" (J.Norberg "In defense of global capitalism, Moscow, Russian edition, 2007, page 33"). However, it should be noted regretfully that interest to education has reduced in recent years. Scientific and research works of young scholars are not differing by its innovations and do not entail scientific interests. In general, it is not in conformity with scientific standards. Obviously, it is linked to social and economic factors to some extent. However, today our country has strengthened financially and economically. Therefore, in order to improve situation in scientific life of the country, President Ilham Aliyev has signed the Decree on creation of the State Commission on Implementation of Reforms in Azerbaijani science. We should take more effective care about the future development of Azerbaijan in intellectual context. We have to think about what else should be done to create additional and necessary conditions for increasing intellectual and educational level of national youth. "Youth reader - people reader" is the most important social and political requirement. In this case, no matter of issues being solved by us in the sphere of policy, economy or ensuring the future development of a new generation, one should not forget - we should seek the most effective ways and methods of its realization and use for this purpose, as we have mentioned already, achievements of modern science and applied technologies.

One of the most important and influential American economist John Galbraith writes the following: "Industrial system advances its requirements and interests masterly and persistently... Borders between industrial system and the State, as we have seen, become more artificial and indistinguishable" (J.Galbraith, *The New Industrial State*, Moscow, Russian Edition, Saint-Petersburg, 2004, page 537). In light of such convergence between industrialism and the State, the important factor of development is the active application of information technologies in the country. Today, it is not possible to imagine world order without internet and instant exchange of messages. All these elements are the part of our life, existence and social realities which gain a new meaning and "sounding" in LCD monitor. In the conditions when the economy relies upon knowledge, the development of information and communication technologies is one of the most important parameters of intellectual and scientific potential. At the same time, the competitiveness of the States in the contemporary globalizing world is formed mainly by the effective use of ICT. Understanding fully that the future of Azerbaijani youth is the active use of the cutting edge newest technologies, President has approved the State Program on Application of IT technologies in educational system of the Republic of Azerbaijan for the years of 2008 - 2012".

The main objective of such programs is to form the national development strategy via scientific approach in information society era. Approved in 2003 by President Heydar Aliyev, the IT technologies development has defined goals and tasks of technological breakthrough of the country. During last years, we have managed to make important steps in formation of "e-government" though this process is still underway. In spite that, today, it is already web-technologies which

play important role in liberalization process of the national economy via setting a direct link of "dialogue" between the State and citizens. Currently, a whole set of agencies of executive authorities has re-organized its activities using information and communication technologies which enable to increase speed and efficiency of realized tasks. The development of information technologies in Azerbaijan gives possibilities to elevate educational processes to a higher level. Web-technologies are used to receive documents from college entrants and pass test exams etc. During last several years, wide scale computerization realized at the schools of Azerbaijan will resolve fully the problem of computer illiteracy, and thus, bringing the development of Azerbaijani youth into a new stage.

Development of all spheres of information society in Azerbaijan is the important and well-planned step forward for us. In this regard, it is primordial to realize a whole set of measures aimed at creation of information exchange inside the country which will enable us to increase the efficiency of executive bodies.

In the third place, in the conditions of global transformation, the particular attention is paid to the preservation of national "I", traditions, history and social-cultural background of Azerbaijani people. It should not be forgotten that today, all the word is seeking the establishment of a new, safer and more stable world order. Current actors are changing; global conditions are transforming; limits between the States are being erased under the pressure of transnational financial movements. All these features make the huge impact on the role and place of individual in the life of society. External factors forming global culture exercise visible influence on our society. Its consequences

can be explained by the fact that the national culture, history and traditions derive from global social and cultural system replacing all local elements and transforming the national social-cultural factors into the common global ones. It is probable that we will not be able to avoid it. We should struggle still to preserve our national character which favors movement towards universal values. Therefore, it is important not only to preserve national culture and traditions, but create also conditions for its development and transfer to future generations. This constitutes one of key issues of contemporary youth which is the main integrator of the national "I" in the future.

The nation which does not perceive the importance of its own history and culture is not ready to follow the way of development. As it is mentioned rightly by authors of the contentious, but popular book in Russia called "The Russia Project": "The planet can be compared with one room full of high pressurized balloons various in size and color. Each of these balloons has its own place while supporting others. As the pressure inside one balloon is getting down, it goes under other balloons. The pressure is defined not by economy or army, but by the presence of spiritual values. Civilization of consumers is puncturing balloons as a nail. If this process will go on, so a day will come and the room will be empty. Variously colored balloons will lay on the floor in the form of rags different in color"¹.

In the fourth place, when one talk often times about the national history by attempting to review the way passed by Azerbaijani people in last century, it is necessary to treat with particular attention the issues which define and will define development strategy of the nation. A new generation

¹ The Russia Project, the Second book, Moscow, Russian Edition, 2008, page 121.

should evaluate that all existing achievements are our national legacy and the history of Azerbaijani people which we lived through many years and centuries. We cannot ignore those years passed in the Soviet Union. This is our history, and it is very important to remember and learn it. We should treat also very attentively the history of establishment of the Azerbaijani Democratic Republic to pay our tributes to all those who formed the first Democratic Republic in the East. It is necessary to remember and respect the names of those who signed the Declaration of Independence. This is our history which has predetermined our future development.

Speaking about the history, we should not be taken over by different types of political speculations and insinuations. The history is the concrete statement of facts which defines roles of all processes and persons to the real extent, and not at the basis of mythological creations for corporate interests. Today, our history should represent a wide range of exact and concrete facts which reflect the realities. It is indeed such approach will enable us to model the effective Statehood.

In the fifth place, Azerbaijani society faces a task to form new managers, young administrators, technocrats and all those young specialists responsible for the preservation of Statehood, effectiveness of development strategy, success in realization of modernizing ideas being formed today for the future of country. All these tasks will have to be solved by those who are so young and sit behind the school or college desk. But it is already obvious that they will have to solve concrete and responsible issues. For this purpose, it is important to form such a political culture in our society which will meet interests of Azerbaijani people and dispose

potential for elaboration of national democratic model. It is crucial for us to develop and improve own development strategy without waiting for someone who will bring on a silver platter any model of State development elaborated in different environment. At the same time, we should be always ready to anyone will be definitely not satisfied with our development way and will be concerned the independent national policy and will act differently notwithstanding the policy pursued by our authorities. We should know how to separate the wheat from the chaff, and understand moments when criticism towards us is coherent with real shortcomings and when it gains the character of geopolitical and geo-economic pressing. As it has been exactly said by one Russian politician whom we should agree with: "Grumbling and peremptory shout from abroad related to our domestic issues should be treated with understanding: those who grumble or shout need such democracy in our country which will make their life easier".

Often times, some circles attempt and will attempt to show us the development way and modernization strategy. They will always say what is needed and what is not. These are the side effect of time being formed at the basis unilateral world order which has become unipolar long before. Global integration has made this world heterogeneous in political and economic relationship. In social and cultural aspects, it engenders new conditions which undermine traditional archetypes. In spite of everything, national political culture should be based upon three factors which will ensure the preservation of sovereignty, efficiency of development and ideology of the Statehood.

In the first place. Openness of the system and its transparency will serve as a foundation of the formation of a new

political playground in the country where competitiveness and aspirations for real realization of public interests will be priority task of political forces. It should be recognized that during last years, political forces able to represent fully interests of society and the State have not been formed in the country. Today, oppositional parties depend only on their leaders, their statements and declarations. We have witnessed the personification of political institutions. In political arena, there are as much parties as the number of persons. Taking into account that none of these oppositional parties existing inside the country has initiated the concept of social and economic modernization, we can conclude that the personality in our political culture is indeed the political institution itself. It is not the only institution, but the most important one. We should not forget that the role of parties and political organizations in pluralistic society is invaluable in all aspects. These organizations are the most important factor of political stability, development and democratic transformation.

In the second place. Liberal ideas which are being gradually formed in Azerbaijani society alongside with the democratic development, will define the future of the national political culture. However, the liberalization should be regarded exclusively as the process of building "the watchdog State". The strong State with guaranteed freedoms and ensure rights and obligations of citizens are the priorities of our Statehood. Francis Fukuyama is right to state: "Only the State and the States in general are able to unite and locate rationally the forces that ensure the order. Those forces are necessary to ensure the rule of law in the country and preserve international order. No matter of advocating free market and to be committed to the idea of multilateral talks, all those who stand for "fading process of Statehood" should

explain what exactly will replace the force of sovereign national States in the contemporary world... In reality, this gap is filled with multicolored gathering of international organizations, criminal unions, terrorist groups and so on, which can possess to some extent the power and legitimacy, but rarely both of them at once. Without a clear answer, we should be back to the sovereign national State and try again to make it strong and successful"¹.

Deriving from a whole set of geopolitical and geo-economic factors seen in post-Soviet territory, currently, our political culture reflects those aspects of national development which represent the convergence of neo-conservatism and neo-liberalism. Immanuel Wallerstein writes: "After ten years, neo-liberal conservatism will be described as a cyclic derailing in the history of capitalist global economy. The talk is not about whether this stage is finished or not, but will this derailing be able to restore relative balance in this global system as it has happened in the past"².

Currently, Azerbaijani society develops with a view to global processes which transform the contents and meaning of public interactions. Unfolding in front of our eyes, this global crisis which covered the sphere of finances and policy, demonstrate that the system of global management institutions are not able to withstand challenges it face. We contemplate the emptiness of global institutionalization when there is a lack of international playgrounds responsible for the resolution of concrete problems which are very acute now. At the same time, "global interdependence" dominates the influence of these processes on sovereign States. As an outcome, there are frequent cases when we see that understanding of development becomes the factor of

² I.Wallerstein, The year of 2008: Death of neo-liberal globalization, Scepsis.ru.

¹ See F.Fukuyama, Strong State, Moscow, Russian edition, 2006, page 199.

external participation, and the sovereignty fades out in front of illusory new economic order. It is absolutely evident that world order created in last decade could not ensure safe and stable development of the mankind. Institutions of global political and economic security proposed after Second World War have proved to be incompetent to resist challenge that are so acute now in front of all mankind. Therefore, it is necessary to have a new approach in formation of global stability rather than traditional answers to non-traditional dangers.

Today, international community accepts silently the reduction of its independence, and more exactly, the loss of national sovereignty. Development of information technologies, internationalization of education, dependence on "the powers that be" in advancing their own political and economic interests, have formed the situation which we call today as "globalization". But in reality, the globalization is another form of expansion which is masterly covered by the factor of global integration. It is not in vain when globalization theorists say that winners of this race are only strong powers, and the weak ones have to be content with their place "at the far corner of the table".

The task faced today by new independent States consists of adequate assessment of own possibilities and importance. We are not talking about the choice of such a modernization way which will favor, on the one hand, innovational development of the State, and on the other hand, preservation of its conservative moral and spiritual values. In this regard, President of Russia D.Medvedev has rightly pointed out: "The effective system of impetus to rational behavior should be established in the framework of modernization. This behavior should be based upon balanced evaluation of risks and assessments of opened possibilities..."

In light of intensively changing global realities, it is more topical to hear statements saying that the States have the right to define its strategy and pace of development. Fulfilling this task, the important role is to be played not by "international policeman", but directly by societies which should form democratic traditions and institutions and live in conformity with the past historical way and social-cultural development. It is indeed these societies are able to build a necessary democratic environment which will reflect development of the State in the years to come.

As a sovereign State, Azerbaijan has the necessary potential to form stable, transparent and open democratic system as well as liberal economy. Our long term strategic task is to make Azerbaijan become the important chain among democratically developed State and could meet challenges of a forthcoming new civilization. The historical legacy of the First Democratic Republic in East opens up wider possibilities for us to make such steps. However, this task cannot be fulfilled by the political elite only. The important role is to be played by civil society institutions, or more exactly, the Azerbaijani society as a whole. At the ceremony dedicated to the 90th anniversary of the Azerbaijani Democratic Republic, President Ilham Aliyev has underlined: "I do not see any obstacle in front of us. Simply to say, all adopted decisions should be fulfilled timely. We need a strong public control. Implementing political reforms, we pay also attention to the strong public control to enable our people watch our steps made by the State, government. The people should be able to analyze it. In case of necessity, some corrections should be made for the reforms. We cannot obtain results without wider discussions. For this reason, all important decisions taken in Azerbaijan become the subject of wide discussions both of the society and Milli Majlis, the

government and public organizations. Vision, approach and positions of Azerbaijani people and authorities are coinciding in this field"¹.

Appeal of President Ilham Aliyev to increase public control represents the strategy of fostering and developing of Azerbaijani Statehood. Today, Azerbaijani society has reached the stage when no dividing lines should exist between State and society. Society should be actively involved into democratization and liberalization of national playground, and in this way, we can state movement towards democratic consolidation.

Alongside with public control, we should increase still the role of State in ensuring legitimacy and legal order, democratic development and transparency of executive authorities, accountability of every civil servant to the administering levels and society. In this regard, every citizen of Azerbaijan should perceive all responsibility on his shoulders in front of the State. World development pace obliges peoples to pass through new challenges. Only the responsible approach will enable us to obtain long awaited goals. Understanding of these factors will favor to maximum extent effective functioning of the State apparatus, executive power authorities and help us in fighting negative factors of our times.

Speaking about a tough public control, we do not pretend at all to look like advocates and promoters of autarchy system. Not at all. The public control system is used actively in all democratically developed States. Our objective in strengthening public control is explained by ensuring stable, safe and democratic development of the State. Our priority is to see a free man who will be sure about his own State and the

¹ Bakinskiy Rabochiy newspaper, 28 May 2008.

day of tomorrow and authorities which treat the public interests as the meaning of their life. Therefore, modernization success and building of effective Statehood in Azerbaijan depends mainly on how every civil servant will treat any task assigned to him and how responsible will we be in realizing tasks defined by head of State and on how every of us will be accountable in front of society. We should understand that the State means all of us, our society as a whole which strives for breakthrough, innovational progress and new things, rational application of leading Western technologies, and this objective is our development strategy in XXI century. Our choice is predetermined by aspirations to invest into human capital and foster the Statehood via development of democratic traditions and institutions, as well as liberal economy, rational use of natural resources and improvement of people's well-being. This is a long term strategy of national development which is determined by President Ilham Aliyev.

Finally, the third important parameter in the formation of a new political culture in Azerbaijan will be the national idea as the main element of modernization of Azerbaijani society. It is indeed the national idea constitutes the essential aspect of intensive development of a nation in the conditions of existence of the idea on optimal human behavior for his own favor and in favor of society or more exactly, for the nation. At the same time, it is linked to the fact that the national idea depends always on various factors starting from public-political up to natural and climatic. As an important aspect of national development, it is temporal embodiment of this or that development strategy.

It should be noted that the national idea is the sphere of public perception which has been left beyond limits of

national scientific research. In this case, it is a very strong catalyst of social processes. Speaking about nationalism and perceiving it as "the national idea", Akhmed Bek Aghayev, prominent Azerbaijani enlightener and statesman used to write early XX century: "It has been and will be still the source of greatest heroic actions in the history. Without it, a lot people could live and suffer still under the heavy domination of foreign yoke and they will find the way to sort out thanks to it"¹.

Existence of Turkic Azerbaijanis dates back to long millenniums, but Azerbaijani identity "takes its roots" since the times when such personalities like M.F.Akhundov, G.B.Zardabi, M.Kazim-Bek, M.A.Topchibashev, M.A.Shakhtakhtinskiy and quite earlier, A.K.Bakikhanov (1794 - 1846) have raised a vital question about the profile of Azerbaijan, its ethnogenesis, destination and place in interactions between peoples and States. Such question has been actively debated in mass media before and after First Russian bourgeois-democratic revolution and Russian-Japanese war. Azerbaijani intelligentsia (A.Aghayev, A.Huseyn-zade, M.Razulzade, J.Mamedkuli-zade, O.Neman-zade, N.Narimanov and others) have judged it necessary to speed up movements inside society and direct its energy to the direction already known to leading nations. But it was possible via awakening and enlightening of the people being very heterogeneous, principally pluralistic and society like.

Incontestably, comprehension of preliminary "impetus" which waken up public perception and identity in the context of studying the history of public thinking in Azerbaijan, generate scientific and practical interest. But,

¹ See Aghayev A.B. "Our Nationalists", Kaspi newspaper, ¹ 207, 25 September 1903.

one should also know the other factor. While "the national idea" of Azerbaijani people has positioned itself as a special field said by M.A.Shakhtakhtinskiy (1891) in the following form - "Azerbaijanis", "the Azerbaijani language", and later on, by M.E.Rasulzade referred as "Azerbaijani people", "Azerbaijanis", the discussion about "the national idea" has changed its direction and started to be perceived through three principles as "Turkism, Islamism and Modernity" initiated by Turkism ideologists like A.Huseynzade and Ziya Goyalp at the beginning of XX century.

Hence, in the period from 1905 to 1918, activists of Azerbaijani national movement have succeeded by forming contents of "the national idea" as "being Azerbaijani" which has reflected elements of history, culture, traditions, ethnic background, innovations of that epoch as well as standards of European thinking and lifestyle. On the agenda of those times, we had a question: "Azerbaijanianism" or "Turkism". As philosophical and political doctrine of national development, they have taken such principles as "Turkism, Islamism and Modernity". Consequently, these three values have formed the national idea of the Azerbaijani Democratic Republic. It became a compromised response to wide scale political developments taking place in South Caucasus and in particular, Azerbaijan.

Today, "Azerbaijanianism" as "the national idea" is emerging in a new form. For the contemporary generation of Azerbaijanis - it is a philosophy, policy, ideology and social action. It constitutes social, moral and psychological sources of force of our nation in an absolutely new historical period of time. This national idea represents strength, social energy which is able to mobilize the society into one body to solve

important tasks in post-industrial epoch. The national idea is the essential principle defining the contents of goals, ways and methods to obtain it. Patriots without concrete national idea are as same as soldiers in battle field without concrete tactics and strategy.

It is not rare for some of us to hear: "What can I do on my own?", "Nothing depends on me", "Is it me who should do that?" In this result, some defeating syndrome is forming within society when no one wishes to assume responsibility for any social, economic and even worse, political disproportions in development. The case is not in responsibility rather than in participation to solve this or that problem. Everyone thinks it necessary to look to "upper level" and wait for help till the resolution of this or that problem at the basis of appropriate decision taken from those above circles. Can it really allow us to develop our State and the society in stable and consistent ways? Today, every single citizen, every member of the society and every individual is a legislator of the forming social-political and economic structure of the society. Everyone bears responsibilities for any processes surrounding us and taking place with our presence. We build this State, form democratic regime and improve economic prospective of Azerbaijan jointly.

Success of national modernization depends mainly on social activities of youth. In many cases, young generation is the author of new ideas and non-standard decisions. For this reason, youthful maximalism should be directed at creating and strengthening the Statehood. Appropriate education, ability to think, talent, rationalism, scientific and technical interests, patriotism and inspiration are the qualities which should differ our youth from other ones. New generations should know

necessarily these features in order to ensure further effective development of the national Statehood.

The national idea represents a task to form necessary and indispensable environment for effective and intensive political, economic and social development. At the same time, the national idea should not be confused with some forms of nationalism and chauvinism because its main task is to reduce mutually destroying struggle of forces inside society.

For conclusion: ideology or idea?

"Individual responsibility is as integral part of capitalism as individual freedom".

J.NORBERG

John Galbraith writes: "All necessary changes, including alteration of visions which form foundations of military and external policies, are linked to the area of emotional state and mental interests"¹. The epoch of post-industrialism has brought its corrections to the perception which we call the ideology since long years. The years of Soviet totalitarianism cannot be imagined without ideology which regulated all public activities and people till last days of their life. In the epoch of "Gorbachev reforms", ideology has started to symbolize all that negative lived by us. It has been equal to communism considered as something anti-popular, anti-democratic and being opposite to a sound human thinking. Afterwards, the term of "ideology" sank into oblivion thanks to "democrats" and populists and its use has been considered as archaism or historicism depending on preference in version. Ideology has started to recall people the past which nobody wished to bring back. There were less people that any ideology as such reflects very rarely ideas or position directed to collapse the State fully or impoverish individuals. Nobody has remembered that authentic communist ideology

¹ J.Galbraith, The New Industrial State, Moscow, 2007, Russian edition, page 539.

in itself pretended to be exclusive combination of general solidarity and even distribution of possibilities. However, due to objective and subjective factors, the communism in Soviet Union has become the embodiment of failure, country's breakdown, meaningless geopolitical competition and mutually destroying ethnic conflicts. In this way, former Soviet citizen has started to think that the term of "ideology" has turned out into something which is opposite to the effective public development.

End of "Cold War" has transformed ideology "positions" in scientific and political literature, including research work carried out in West. Ideological concept has not been considered at all while assessing abilities of political parties. Though it does not mean that the world we live in has given up ideological struggle, stopped competition between various ideas, clashes of visions, social ideals, public and political ideas. On the contrary, as it was before, all these elements are present in the minds of people every hour and day. There are times when we do not notice or give any importance to it. In any case, we still live in "the era of ideologies". Debates on the meaning of ideology start as one perceives that any reasons of ideal character in socially heterogeneous society are expressed in various forms of concrete ideas and interests which are quite meaningful. The ideology as such constitutes more or less systematic expression of ideas, objectives, interests, aspirations, wishes, motivation and social ideals of large social groups of people. Such notions as "ideology" and "forms of public consciousness" are interrelated between each other though it is not coinciding. Ideology represents by itself a very complicated and broadly thought form of moral activities. For this reason, people complain often times about the complexity of the notion of "ideology". Irving L. Horowitz, one of the

prominent representatives of "sociology of consciousness" notes: "There are just several words in the dictionary of social research works which are as contentious and evenly influencing as ideology..."

World Encyclopedia of Philosophy indicates: Ideology is a notion which designates traditionally a whole set of ideas, myths, legends, political slogans, program documents of parties, philosophical concepts; being non religious by its contents, ideology derives from fairly studied or "formed" realities directed to human practical interests and has a goal to manipulate and manage people via impacting their consciousness¹.

There is a difference between both notions: ideology and idea. The latter is generating the first to some extent. Idea conquering minds of large social groups of the people becomes the powerful tool in realization of objectives and interests. World Encyclopedia of Philosophy writes: "Idea is a notion widely used in various philosophical systems to indicate more developed forms of spirit (knowledge)"². It is considered as one of the main forms of human conscience. The philosophy of Kant describes the idea as a notion of perception which has no alternative in practice. Ideas are emerging in the result of attempts to overpass limits of sensibility experience and considered by Kant as principles which set an objective of studies. For Hegel, the absolute idea is the highest level of knowledge which includes all previous forms of it and therefore, it is the highest objective truth in which thinking and reality are coinciding³.

Alteration of geopolitical guidelines has resulted by the fact that shifting ideological theories of communism has generat-

¹ See Vsemirnaya Encyclopedia po Philosophy. M., 2001, page 386.

² See ibid, page 388.

³ See ibid.

ed the fast application of ideological concept of developed societies to transformation societies - conservatism, liberalism, social-democracy, its new versions and convergence. In certain societies, such ideologies have been absorbed easily, but in others, it has undergone the adaptation in line with traditional stereotypes of this or that society due to the lack of social, political and economic foundations. There have been also expressions that tradition societies are odd to ideological concepts of the West and will be developed only at the basis of proper and traditional ways of development.

In our country, social-democratic, conservative and liberal ideas which were still unknown to Azerbaijanis have started immediately to be applied within out national boundaries. Unfortunately, the practice has shown shortly that the State which was on the eve of collapse with stagnating economy and political chaos found it hard to define imported ideological concept when it has just given up its own very unsuccessful experience of ideological domination. It needed several years to make this or that ideological concept to work within national limits. Alongside with that, it needed time to develop political and economic institutions, form public consciousness, liberalize economic structure and change political configuration. Years were needed to make geopolitically and geo-economically important projects to bring benefits, ensure start-up of social measures, re-evaluate public priorities and ease the life inside the country. To say it in a single word, only hard working and sleepless nights were needed to pass through transformational difficulties of post-Soviet period and determine ideological concept of national development.

Today, when a large part of this pathway is left behind, looking to the past, we can say with confidence that all we achieved belongs to future generations. In this regard, it worth to state one important and unforgettable truth - all

these are the creations of one man - Heydar Aliyev whose national idea was always to serve this nation. His philosophy of being Azerbaijani (which encompasses both the idea and the ideology) is the reflection of social-political and economic modernization of Azerbaijan as unchangeable concept of future development of nation and State. It looks like cultural and historical foundations of our national development by defining main ways and directions of strategic development and reflecting unshakeable positions of native language and importance of national interests. All these elements are the embodiment of national ideological model formed with a view to changing role of the country in the conditions of regional and global scale.

Ideology is the product of mind, while idea is the product of time. Analysis of possibilities opened by any Western concept in Azerbaijan and its prospective are not the topics of the present article. However, it becomes more apparent by touching upon this issue that our objective is to build a State with strong and more exactly, stable and consistent power based upon rights and freedoms of its fellow citizens which attaches a particular importance to its historical origins and traditions and defines free market and transparency of economic interactions as a priority of its development. All these goals have been set by Heydar Aliyev and today, it represents a main task to build effective Statehood. We are heading in this direction without hasty mind because every our step is well thought and defined. We understand clearly our responsibility for this State, sovereignty and independence, and every single citizen. The perception of this value gives us energy to move with higher certitude towards building open society and democratic State with firm and balanced economic system.

In the conditions of "revolutionary wealth" (Alvin Toffler / Heidi Toffler), the role of personality being impacted by ide-

ological concepts and vision, is changing its contents. On this day, when we see that mass media cedes its place to blogs, business operations are realized via internet, interpersonal communications are ensured by video connection not only in PC, but also in mobile phones, one can ask the following question: what is thought under "global disorder ideology"? And, if it is considered as a real order, so how it looks like or is there any place for ideology in it? Nowadays, IT technologies forge ideology, its contents and successful application in the minds of people. If we shall make a small analysis we will see how well IT technologies are crucial in our daily life: 900.000.000 persons are internet-users; 1 billion 400 millions are cell phone users; 800 millions are PC users. These figures make clear that the current ideologies are formed by LCD and all that stands behind it. Can we talk today about CNN effect when there is a possibility to listen circles opposing to American domination in internet without interference and transmission of any mass media. Is there any need to state that current blogs formed by internet-users are more effective and popular than sites of information agencies? In the nearest future, contemporary vision will be formed on individual and not global approaches by being merged with local one. This is the way of ideology formation in contemporary world which is based upon the convergence of possibilities. Alvin and Heidi Toffler are absolutely right to say: "no one can say surely that what these discoveries will bring for you and will they become some useful goods or service in real life desired by peoples who will be given to them by businesses and governments"¹.

Azerbaijan has sailed to such a new level when its society is opposing actively ideological concepts of isolated and autarchy-like society. As the Azerbaijani State is progress-

¹ See A.Toffler, H.Toffler, *Revolutionary Wealth*, page 26.

ing, we see the formation of a new environment where freedoms - internal and external - constitute a priority. From now on, an individual forms its world deriving from real and sometimes, virtual surroundings. It alters completely all fixed norms and standards which were usual till this period of time. Struggle for minds of individuals and society is being done without guns and canons. In contemporary world, those who masterly use knowledge and innovation technologies are victorious in any war. But no matter of real and virtual worlds ideology, it worth to remember that Azerbaijanianism as the national philosophy of actions, idea of Statehood, ideals of patriotism and heroism, value of national and social-cultural stereotypes and archetype of the Azerbaijani "I" must always stand as a foundation for moral and social-cultural forms of a new generation of Azerbaijanis.

May - June, 2008

Рамиз
МЕХТИЕВ

**ПОВЕСТКА ДНЯ
ОСТАЕТСЯ
НЕИЗМЕННОЙ:
КУРС НА
МОДЕРНИЗАЦИЮ**

Редактор:

Тамилла Нуриева

Техн. редакторы:

Джавани Агаев
Самир Гурбанов

Корректор:

Ирада Саламзаде

Рамиз Мехтиев,
руководитель Администрации Президента
Азербайджанской Республики,
академик

**Повестка дня остается неизменной:
курс на модернизацию**

Баку, “Şərq-Qərb”, 2008, 224 с.

ISBN 978-9952-448-12-2

Сдано в набор: 00.00.2008
Подписано к печати: 00.00.2008
Формат: 60х90 ¹/₁₆.
Печатных листов: 14 п.л.
Тираж: 500
Заказ: 110

Книга издана в типографии “Şərq-Qərb”.
Баку, улица Ашуга Алескера, 17.
sharq.qarb@gmail.com

СОДЕРЖАНИЕ

От автора	149
Новое состояние Азербайджана	154
Формируя новое поколение	177
Поколение ответственности	184
Вместо заключения: идеология или идея?	216

От автора

Идея написать эту статью возникла не сразу. Давно намеревался высказаться по вопросам, над которыми не раз задумывался. Не скрою, подтолкнула меня сестра за письменный стол опубликованная мною несколько месяцев тому назад в газете "Бакинский рабочий" статья "Определяя стратегию развития: курс на модернизацию", вызвавшая неподдельный широкий интерес в общественных кругах республики и которая позже была издана отдельной книгой. Мне довелось неоднократно слышать от национальных и зарубежных читателей как восторженные отзывы, так и мнения, расходящиеся с моими взглядами. Естественно, одна статья не могла вместить в себя весь круг актуальных вопросов, которых хотелось бы коснуться. Поэтому счел необходимым вновь вернуться к ряду затронутых в предыдущей статье тезисов и определить новые в контексте модернизационного курса страны.

Взаимоотношения внутри любого общества это, прежде всего, диалог поколений, когда одни пытаются показать и доказать, а другие воспринимают все это с меньшей долей энтузиазма и определенной долей сомнения. Эта жизненная аксиома всегда была и будет отождествляться с историческими процессами движения человечества к более рациональному будущему. Она символизирует комплекс связей внутри социума, который испокон веков сопутствует народам и государствам, не меняя своей сути. Соответственно, если в историческом контексте прошлого индивид противился влиянию новых социокультурных образцов и порой религии, предвосхищая все наукой, как это было, к примеру, в Европе в эпоху Реформации и Просвещения, то в условиях новых глобальных процессов он становится интегратором стремительных изменений, новшеств и инноваций, в корне перечеркивая все то, что обуславливает архаизм. Сегодня человек выступает как основной элемент формирующейся повестки завтрашнего дня, прогрессивной, рациональной и чаще всего скоротечной, ибо скорость исторического процесса существенно увеличилась.

Всепроникающие и всепоглощающие интеграционные процессы, которые охватили земное пространство, латентно внедряют в сознание людей новые формы общения и поведения, стереотипы, которые изменяют социальную действительность и преобразуют общества, трансформируют массовую культуру потребления. То, что в прошлом казалось естественным и привычным, в условиях "глобальной деревни", "электронного коттеджа", "беспредела рыночной стихии" и "угрозы планетарного хаоса" выглядит устаревшим и изжившим себя.

Еще совсем недавно, чуть более 20 лет тому назад, когда завершался распад Советского Союза, нам сложно было представить, что через каких-то десять лет мир будет всецело управляться информационными технологиями. Прогресс человечества в эпоху транспарентных финансовых границ, отсутствие барьеров для передвижения капитала, изменения геополитического и геоэкономического климата открыли новые перспективы развития, которые существенно отличаются от тех, что были совсем недавно. Они же стали формировать мироощущение нового поколения.

Именно поколению "третьей волны" в будущем придется принимать самые важные и ответственные решения, от которых будет зависеть судьба нашего государства и общества. Поэтому, формируя стратегию государственной политики в начале XXI века, Президент Ильхам Алиев думает о поколении, которое завтра станет основным интегратором общественно-политического и социально-экономического развития Азербайджана. Ибо от стабильного, безопасного и благополучного развития этого поколения зависит успех предстоящих дел и проектов.

Политическая элита всегда, прогнозируя государственные задачи, связывает это с теми, кто сегодня представляет одну из самых активных социальных групп общества. По статистике молодежь сегодня в стране с населением 8 миллионов 600 тысяч человек составляет 31%. Это школьники, студенты, представители среднего бизнеса, топ-менеджеры, успешные управленцы. Вполне естественно, что среди них есть и те, кто еще не определил свой жизненный путь. Но в целом это люди, которые постоянно формируют

микро- и макросреду социальной действительности Азербайджанского государства.

В исторических процессах, которые переживал азербайджанский народ, молодежь всегда выступала важным звеном. В период народного движения в 1988-1990 гг. азербайджанская молодежь стояла в первых рядах тех, кто противился предательской политике М.С.Горбачева. В январе 1990 года десятки тысяч представителей молодежи вышли на улицы и площади Баку в знак протеста против попыток на государственном уровне отделить Нагорный Карабах от Азербайджана и передать его Армении, против несправедливой и предвзятой политики, проводимой руководством СССР в отношении азербайджанского народа. В результате карательных мер, осуществленных по приказу М.Горбачева советскими войсками и в значительной мере укомплектованными из армян, с невиданной жестокостью были убиты 137 человек и ранены сотни невинных людей. И в основном это были школьники, студенты, молодые представители различных профессий.

Защищая территорию страны, 20 процентов которой ныне оккупировано соседней Арменией, десятки молодых людей стали первыми национальными героями. Тысячи азербайджанских юношей героически сражались за каждую пядь азербайджанской земли, защищая ее от армянских агрессоров. Они помнили героизм своих дедов, воевавших против нацизма в годы Второй Мировой войны. В октябрьские дни 1994 года и мартовскую ночь 1995-го именно представители азербайджанской молодежи первыми встали на защиту государственного суверенитета и порядка, выступили против тех, кто с подачи некоторых зарубеж-

ных сил лелеял надежду превратить государство в марионетку, послушное орудие в чужих руках.

Даже если исторические аналогии не всегда идентичны, в них весьма часто присутствует идеал для подражания. И каждый раз этот идеал выражал неизменную истину - азербайджанская молодежь была и остается опорой государственности.

Посредством этой статьи я попытаюсь коснуться ряда вопросов, которые сегодня волнуют каждого гражданина Азербайджана, и, естественно, азербайджанскую молодежь. Я глубоко осознаю ответственность такого разговора, ибо говорить придется с публикой интеллектуально подготовленной. Более того, я уверен, что настало время поговорить открыто, непринужденно, даже если разговор происходит через средства массовой информации. Важно понимать, что мы живем в эпоху ответственных решений и судьбоносных перемен. И от того, как и в каком качестве каждый молодой человек будет вовлечен в процесс строительства эффективной государственности, зависит успех в решении стоящих перед обществом непростых задач. Ведь мы не можем отделить себя китайской стеной от бушующих в мире "политических бурь".

Новое состояние Азербайджана

"Наша цель заключается в укреплении, приумножении мощи страны, в том, чтобы азербайджанский народ жил еще лучше, чтобы все стоящие перед страной задачи нашли свое решение, чтобы усилились наши позиции в регионе".

Ильхам АЛИЕВ

Независимость Азербайджана - свершившийся исторический факт. Наш народ, обладающий богатыми самобытными традициями государственности, шел к государственному суверенитету через сложные испытания на протяжении всей своей многовековой истории. Обретенная в 1991 году как следствие распада крупнейшей сверхдержавы независимость открыла широкие возможности для развития Азербайджанского государства как полноценного регионального актора. Однако понадобилось немало времени и сил, чтобы преодолеть издержки глубокой и неоднозначной перестройки страны, научиться самостоятельно определять темпы и глубину перемен в рамках сделанного нами выбора в пользу базовых ценностей демократии и рынка, без обеспечения которых современное общество и государство, претен-

дующее на эффективное развитие и достойное место в мире, существовать не могут.

Нам пришлось начать и реализовать глубокие и порой неоднозначные реформенные трансформации, которые одновременно обеспечивали возможность экономического и политического развития страны. Каждое движение вперед по направлению к новой политической и экономической структуре обеспечивалось неимоверным трудом и твердой верой в успех осуществляемых инициатив. В то же время необходимо было преодолеть весь политический и экономический разброд, оставленный в наследство от прежней политической системы. Сложность трансформации заключалась в том, что с конца 1991 г. до середины 1993 г., когда Азербайджан формально был независимым государством, не были учтены важнейшие факторы глобальной социальной действительности. Дело в том, что на пороге XXI века ведущая роль в трансформационных процессах принадлежала "человеческому фактору" - социально действующим лицам, их мотивационно-волевым и ментальным качествам и потенциям. Проблема формирования социальных акторов демократической трансформации как раз меньше всего интересовала тех, кто оказался у руля власти в те годы. Они не осознавали всей сложности и глубины процессов строительства нового государства. Они не занимались также разъяснением обществу смысла и механизма предстоящих политических и экономических реформ, не утруждали себя демократическим просвещением граждан страны, не заботились об укреплении связей между массовыми социальными группами путем создания организаций, в рамках которых эти группы

могли бы осмыслить и защищать свои интересы на основе демократических ценностей.

Впрочем, правильной было бы говорить о том, что в первые годы независимости вопрос в стране стоял не столько о политических ошибках демократических лидеров, сколько о вакууме такого лидерства вообще. В момент судьбоносного исторического перелома, вызванного крахом коммунистической власти и социалистического режима, в стране не оказалось реальных и даже потенциальных организованных политических сил, способных возглавить демократическое переустройство. Здесь сказалось, прежде всего, исторически длительное существование тоталитарной системы в СССР, в которой вся государственная жизнь находилась под строгим контролем Центра. Импульсы для жизнеустройства и управления экономическими и социально-политическими процессами в союзных республиках в тот период исходили только из Москвы. Поэтому за 70 лет коммунистического правления люди были полностью лишены возможности самостоятельной общественно-политической активности. Эти прописные истины государственного управления не были приняты во внимание в первые годы независимости. Но как некогда выразился известный французский экономист Жак Леон Рюэф, "главная задача правительства на каждом этапе - верно оценить долю прошлого, которую можно сохранить в настоящем, и долю настоящего, которую можно завещать будущему".

Азербайджанское общество, разочаровавшись в советской системе, и в тех, кто находился у власти в 1992-1993 годах, осознавало, что к руководству страной должны прийти новые силы, которым по плечу

решать сложные задачи конструирования независимого Азербайджанского государства. Ибо, "общество признает и уважает только те достоинства, которые доказаны на деле. Кто хочет знать, чего он стоит, может узнать это только от народа и, следовательно, должен отдать себя на его суд" (Гельвеций).

В середине 1993 года на авансцену политической жизни вступила группа политической элиты во главе с Гейдаром Алиевым, основной функцией которой стал вывод страны из политической и экономической рецессии, ситуации обесценения национальной социоструктуры, политического беспредела, внешнеполитического дисбаланса и "пустых полок". На протяжении последующих нескольких лет, работая в крайне непростой ситуации, Президенту Гейдару Алиеву пришлось действовать решительно, чтобы осуществить целый комплекс радикальных мер по созданию стабильно функционирующей социально-экономической и общественно-политической структуры, предотвратить сползание страны к анархии. Политика, проводимая Президентом Гейдаром Алиевым, реализуемые им политические и экономические реформы позволили в эти годы смягчить тяжелые социальные последствия нескольких лет (1988-1993 гг.) реального безвластия в стране. Эти годы неустанной работы дали стране возможность добиться существенных успехов как в стабилизации политической жизни страны, так и в экономике.

К 1998 году проводимые реформы стали давать зримые положительные результаты. В этот период стала возможной констатация факта, что независимое Азербайджанское государство состоялось. Это признавали как международные организации, так и посещающие страну высокопоставленные представители

иностранных государств. Президент Гейдар Алиев, создав современное государство, в то же время определил стратегию его развития на годы вперед. Он шел впереди своего времени и четко обозначил стратегические задачи, которые стоят перед Азербайджаном. Он видел Азербайджан как важный стратегический плацдарм и выгодного экономического партнера для мирового сообщества государств.

С 2003 года результаты внутреннего развития стали естественным образом конвертироваться в возросшие финансово-экономические и политические возможности для продвижения национальных интересов на региональной и международной аренах. Азербайджан стал приобретать прочное основание для регионального лидерства, страна превратилась в уверенного и надежного субъекта международных отношений.

Итоги "нефтяной стратегии" Гейдара Алиева дали возможность для интенсивного развития страны и ее трансформации в основного интегратора региональных процессов. Азербайджан стал не только значимым транспортным узлом, соединяющим Восток и Запад, но и выступил как существенный геоэкономический и геополитический плацдарм для реализации крупных транснациональных проектов. Он доказал мировому сообществу, что является последовательным партнером, с которым можно и стоит иметь дело.

Естественно, во внутренних и внешних аспектах Азербайджан стал уделять первостепенное внимание вопросам экономического характера. Так как для завоевания должного места в конкурирующем мировом пространстве для начала необходимо просто уметь стоять на ногах. Поэтому важно было учесть, что именно экономическое благосостояние предпо-

ределяет суть и успех национального демократического транзита. Исходя именно из этого постулата, в первый период президентства Ильхама Алиева экономика стала приоритетным направлением проводимых им реформ. Такой подход был обоснован, так как необходимо было укреплять экономический базис государственной независимости, создать условия для устойчивого развития общества. В то же время решались и политические задачи нового общества, носящие эволюционный характер. Выполнялись взятые обязательства перед международными организациями, которые демократизировали политическое пространство и совершенствовали экономическую структуру государства.

Сегодня проводимые политические и экономические реформы приобретают несколько иной оттенок. Это будет уже новый этап развития страны. Следовательно, новый смысл приобретает и адрес экономических реформ, цель которых заключается в полном освоении характерных черт постиндустриального общества. При этом политические и экономические реформы будут осуществляться параллельно, так как основная задача на последующие годы - демократическая консолидация азербайджанского общества. По сути, работа в этом направлении уже ведется. Как отмечает Президент Ильхам Алиев: "Реформы осуществляются в параллельном режиме, очень много внимания уделяется вопросам построения правового государства, демократизации общества. Создание мощной политической системы - это залог всех наших будущих успехов, потому что ни одно общество не может развиваться без прочных демократических институтов...

Параллельно с этим осуществляются очень серьезные и кардинальные экономические реформы. Все это отражается на росте благосостояния населения, а также на укреплении нашего экономического потенциала, в целом - на укреплении позиций нашей страны на мировой арене"¹.

Сколь часто не приходилось бы цитировать Ф.Д.Рузвельта, но его цитата "нужда и свобода несовместимы" как нельзя лучше олицетворяет идею взаимозависимого экономического и политического развития, реальное воплощение которой мы видим в стратегии деятельности Президента Ильхама Алиева. В то же время, касаясь аналогичной конвергенции, М.Мандельбаум в журнале "Foreign Affairs" весьма справедливо отмечает: "Ключом к установлению работающей демократии и, в частности, к учреждению института свободы, всегда была экономика свободных рынков. Институты, навыки и ценности, необходимые для обеспечения функционирования такой экономики, являются теми же, которые в политической сфере составляют демократию".

2008 - 2013 годы - это время создания мощного промышленного производства и диверсификации промышленности. Интенсивное экономическое развитие страны поспособствует тому, чтобы рост промышленного потенциала стал для нас важным приоритетным направлением развития страны, процесс индустриализации пошел высокими темпами. Для этого имеются необходимые валютные ресурсы. На протяжении последующих лет откроются новые рабочие места, будут созданы новые предпосылки для перехода к постиндустриальному обществу.

¹ см. "Бакинский рабочий", 27 мая 2008.

В то же время новый мощный импульс получит аграрный сектор экономики. Сегодня страна берет курс на обеспечение населения всеми видами сельскохозяйственной продукции, при этом вопрос продовольственной безопасности также обретает приоритетный характер.

Эффективно работающая взаимосвязь политики и экономики позволила достичь того, что на протяжении последних лет Азербайджан стал значимой и наиболее интенсивно развивающейся страной постсоветского пространства. Согласно докладом международных организаций, по конкурентоспособности Азербайджан лидирует не только в регионе, но и находится в числе основных конкурентоспособных государств на постсоветском пространстве. По данным Международного Валютного Фонда, в предстоящие 6 лет рост дохода на душу населения в Азербайджане продемонстрирует самые быстрые темпы в мире (252,6%). Так, объем ВВП на душу населения в Азербайджане увеличится от 3.663 доллара США в 2007 году до 12.915 долларов США в 2013 году. Таким образом, если в 2003 году объем национального дохода на душу населения в Азербайджане был примерно равен таким же показателям (880 долларов США), что и в Армении (873 доллара США), то в 2013 году Азербайджан будет опережать соседа по аналогичным показателям более, чем в 3 раза. В 2013 году по ВВП на душу населения Азербайджан займет 56-е место среди представленных в отчете МВФ 181 страны. Таким образом, Азербайджан будет следовать за странами Европейского Союза, развитыми странами Северной Америки и Азии и нефтедобывающими странами Ближнего Востока. Сегодня

Азербайджан (по отчету за 2007 год) в соответствии с текущими показателями занимает 91-е место.

Наша задача состоит в том, чтобы и в дальнейшем обеспечить рост национальной экономики и сохранить ее лидирующую позицию среди республик бывшего союза. Не вдаваясь в детали экономических детерминантов, подчеркнем, что Азербайджан за последние пять лет сумел значительно избавиться от постсоветских трансформационных издержек, плавно перейдя в пространство с целенаправленно формирующимися основами либеральной экономики.

Наряду с экономическим развитием, мы определили для себя открытое и демократическое общество в качестве приоритета нашего развития. Это наш стратегический выбор, важнейший вектор государственной политики. Азербайджан вступил на путь глубочайших преобразований с учетом необходимости обеспечения всех прав и свобод граждан, верховенства закона и уважения своих вековых традиций. Однако важно помнить, что Азербайджан находится лишь в начале пути. Но при всем этом он уже обрел одно из фундаментальных условий успеха реформенного процесса - внутривполитическую и экономическую стабильность, которая обеспечивает наше поэтапное движение к намеченной цели.

Национальный демократический транзит позволил реформировать азербайджанское общество на основе требований и условий глобальных трансформаций, которые определяют современную повестку дня. Опыт развитых стран свидетельствует, что основу представительной политической демократии образует демократия экономическая, свободный ры-

нок. Поэтому мы также исходим из посыла, что "наилучшим способом укрепления демократии является поощрение распространения свободных рынков". Только свободный рынок может позволить сформировать дееспособный демократический режим, открытое гражданское общество и традиции, которые обуславливают состоятельность и альтернативность общественного развития.

Кстати, это олицетворяет и наш вековой опыт построения либеральной экономики. Если обратиться к прошлому, то можно увидеть немало примеров того, как в национальной истории осуществляется влияние экономической составляющей на трансформацию общественно-политического сознания народа. Как известно, Азербайджан был присоединен к Российской империи в 1828 году. Однако царское правительство не обладало необходимыми рычагами для управления экономикой региона. Вследствие этого в нефтяном секторе Азербайджана была создана так называемая откупная система, согласно которой царское правительство отдало на откуп частным лицам управление всеми нефтяными колодцами. В результате такой политики в Азербайджане сформировался социальный слой богатых нефтепромышленников, то есть национальная буржуазия. Именно благодаря их поддержке в конце XIX века в Азербайджане начали издаваться национальные газеты, появилась промышленная инфраструктура, оплачивалось образование группы студентов, обучающихся в лучших зарубежных университетах. Именно из их среды в последующем вышли видные общественно-политические деятели. Внедрение капитализма постепенно стало влиять на развитие общественно-политической мысли, спо-

собствовать формированию национального "Я", позволило демократизировать общественное сознание.

Современное азербайджанское общество воспринимает демократизацию как важнейший социальный фактор национального развития. В этом подходе кроется понимание и осознание поэтапного, эволюционного, постепенного транзита в общественное, массовое сознание новых ценностных и поведенческих норм демократической трансформации. Однако, как и любой процесс, демократизация азербайджанского общества проходит с учетом исторических и культурных реалий национальной истории. Этот аспект мы никак не можем игнорировать. Важно понять, что всякое изменение социального климата в обществе после долгих лет неизменных политических императивов, может и должно осуществляться исключительно с учетом фактора общественного восприятия новых ориентиров и смены поколений.

Демократизация в Азербайджане - процесс длительный, и охватывает несколько исторических контекстов. Следует учитывать, что во-первых, это переход из советской системы в независимое сосуществование в условиях расширения "третьей демократической волны", во-вторых - это установление базисных основ для начала демократизации, в третьих - создание необходимых условий демократизации, и, наконец, в четвертых - это поэтапная трансформация общественного сознания во взаимосвязи с экономическим развитием государства. Весь этот комплекс осуществляется на протяжении последних 15 лет, поэтапно сменяя друг друга. Только такая последовательность национального развития сулит успех демократизации азербайджанского общества.

Главным фактором демократизации в условиях глобализации чаще всего считается происходящая под ее влиянием модернизация экономических и социальных структур. Так как экономическое развитие на основе современной технологии ведет к росту благосостояния, а оно, в свою очередь, открывает дорогу демократии. Еще в 1984 году С. Хантингтон писал: "Взаимосвязь между благосостоянием нации и ее демократизацией довольно прочна"¹. С.М. Липсет, специально исследовавший связь между уровнем экономического развития государства и их политическим строем, считал, что демократизация зависит от многих факторов, но уровень социально-экономического развития является ее "основным и необходимым условием". По его подсчетам, 74% стран с наиболее низким уровнем экономического развития имели авторитарный, 24% - "полудемократический" и только одна страна - Индия - демократический режим. Из стран с уровнем ниже и выше среднего демократическими были соответственно 11% и 39%, зато к этой категории относились все страны с развитой рыночной экономикой².

Взаимосвязь между экономическим и политическим развитием еще раз подчеркивает наш тезис о том, что демократизация является составной частью интенсивного экономического роста. Однако, наряду с этим, путь, избранный нами, олицетворяет комплекс культурно-исторического и морально-нравственного подхода азербайджанского общества к обеспечению

¹ Huntington S.P. Will More Countries Become Democratic? // Political Science Quarterly. 1984. N.99. P.199.

² Липсет С.М. и др. "Сравнительный анализ условий, необходимых для становления демократии", Международный журнал социальных наук, 1993, № 3, стр. 9.

собственных прав и свобод. Мы не скрываем, что демократию в Азербайджане порой критикуют, так и не объяснив внятно, в чем ее недочеты. Критикуют без учета достижений в сфере политического и социально-экономического развития, в том числе и решения насущных проблем по обеспечению благосостояния граждан, а также либерализации экономики. Забывается при этом, что наша демократия находится на стадии отрочества, тогда как западная демократия уже живет в условиях постиндустриального общества, вступила в пору политехнологий. Азербайджану предстоит еще расширить и углубить, а затем завершить постиндустриальный цикл. В процессе демократизации "новых демократий" не учитываются также особенности географического детерминизма, хотя процессы "экспорта демократии" в Ирак и Афганистан как нельзя лучше иллюстрируют сложность силового внедрения *"пятого элемента"* (демократии - примеч. авт.).

В данном контексте Френсис Фукуяма совершенно справедливо отмечает: "Излишне оптимистичные представления об Ираке после Саддама привели к невозможности задуматься о требованиях послевоенного общества и о национальном строительстве. Смена режима была достигнута не путем медленного и трудоемкого построения либеральных и демократических институтов, а попросту постановкой негативной задачи: избавиться от старого режима"¹.

Да, говоря о демократии в Азербайджане, порой нас обвиняют в том, что наша демократия недостаточна или несовершенна. Подчас для подобных выводов приводятся субъективные доводы, выдвигая их как

¹ Ф. Фукуяма. "Америка на распутье", М., 2007, стр. 90.

основу отката от демократических принципов. При этом те, кто дает оценку демократии в стране, не хотят считаться с тем, что, как мы отметили выше, она все еще находится на формирующейся, учреждающейся, развивающейся стадии. Нам пытаются навязать изначально неприемлемые стандарты, которые в других государствах в силу тех или иных обстоятельств не стоят в повестке дня или вообще отсутствуют как предмет обсуждения. Нас не может не удивлять такой избирательный подход, прикрываемый демократическим славословием. Если демократия понятие универсальное, то и подход должен быть адекватным. Ведь никто не станет называть Британию недемократической страной за то, что там по-прежнему существует закон, который признает государственным изменником человека, наклеившего вверх ногами почтовую марку с изображением монарха, или за то, что на Рождество там совершенно официально запрещено есть сладкие пирожки с начинкой из изюма. Эти нелепые примеры наглядно свидетельствуют: то, что приемлемо в одной стране, не может быть примером отката от демократии в другой. Нам сложно представить, каким образом выборы в стране, где в результате разгона протестующих против фальсификации результатов голосования были убиты 28 человек, где объявлено чрезвычайное положение, ограничена деятельность средств массовой информации, подвергнуты аресту члены парламента, могут считаться демократическими. Налицо реальный откат от элементарных норм демократии в результате выборов президента Армении в марте 2008 года. Однако те, кто определяет нормы демократии, придерживаются другого мнения. Парадоксально, но это - реальность. Такие действия все

больше укореняют мнение о том, что демократию все чаще используют исключительно как средство геополитического прессинга на "новые демократии", как механизм для достижения конкретной цели.

По этому поводу Президент Ильхам Алиев отмечает: "...в последние годы в некоторых случаях искусственно поднимается тема демократии, и для обеспечения интересов определенных кругов некоторых государств та или иная страна преподносится либо как демократическая, либо как недемократическая. Порой мы сталкиваемся и с элементами двойных стандартов.

В ряде случаев политические процессы, происходящие в трех странах Южного Кавказа, анализируются необъективно. Иногда мы наблюдаем ревнивое отношение к проводимой в Азербайджане созидательной работе, развитию элементов современного подхода. Порой для сравнения трех стран Южного Кавказа избираются неверные критерии. Мы никогда ни с кем себя не сравнивали и далеки от этой мысли. Мы стремимся к улучшению благосостояния азербайджанского народа, укреплению Азербайджана. Но если уж сравнивать, то можем сказать, что в отличие от соседей, в Азербайджане чрезвычайное положение не вводится, политических оппонентов не арестовывают, цензура не применяется, пресса, независимые органы печати не закрываются. В отличие от Армении, в Азербайджане не применяют силу против мирного населения, не убивают десятки невинных людей. Я особо отмечаю это потому, что некоторые политики, сравнивая процессы, происходящие в трех странах, предпочитают субъективные подходы и, закрывая глаза на страшные события в другой стране, пы-

таются превратить незначительные вопросы в Азербайджане в огромное событие"¹.

Как видим, по мере глобализации демократических идей и воззрений возникает целый комплекс вопросов относительно их реальных и конечных целей. Все более очевидным становится, что нередко демократия и ее идеалы используются для политической риторики и неприкрытого давления на субъекты международных отношений, точнее на суверенные государства. При этом насадить свою точку зрения пытаются порой те государства, которые к демократии шли достаточно долго и противоречиво. Как отмечает Майк Ханкок, член ПАСЕ от Великобритании, "прискорбно, что являясь членом многих международных авторитетных структур, наша страна (*Великобритания* - прим. авт.) считает вполне нормальным явлением заключать своих граждан в тюрьму на долгий срок, не указывая на то причины ... Стране, в которой без объяснений сажают людей в тюрьмы на 90 дней, нецелесообразно приезжать в Азербайджан и диктовать ему, мол, ты должен сделать то, ты должен поступить так"².

Как активный актер формирующейся архитектуры мировой безопасности и глобальной демократической структуры Азербайджан исходит из собственного понимания приоритетности этой задачи. Мы осознаем, что демократизация в Азербайджане имеет свои особенности и тесно связана с архетипами азербайджанского народа, нашей национальной ментальностью. Демократизации в Азербайджане еще предстоит сдать не один экза-

¹ Газета "Бакинский рабочий", 9 мая 2008.

² Газета "Зеркало", 12 апреля 2008.

мен на зрелость, чтобы в полном объеме трансформировать общественное, массовое сознание на новые ценностные установки, стереотипы и нормы поведения, присущие постиндустриальным обществам. Нам предстоит пройти еще определенный путь, чтобы демократизация, а точнее ее консолидация, стала полномасштабной и окрепшей.

Опыт национального демократического транзита подтверждает обоснованность как цивилизационного, так и стадийного подхода к исторической динамике демократии. Уровень демократического развития Азербайджана во многом схож с тем, что был характерен для многих европейских стран на ранних этапах их капиталистической модернизации и генезиса индустриального общества. Поэтому, говоря о демократическом транзите в Азербайджане, стоит вспомнить об исторической повторяемости этих процессов. Эта историческая логика, которая выявляет суть демократической трансформации.

В многочисленных научных статьях, посвященных глобальной демократизации, отмечается: "Продвижение демократии является для администрации Джорджа Буша главной задачей и в отношении борьбы с терроризмом, и в рамках общей стратегии". В контексте этой стратегии появилась "Ось зла" - ось государств, представляющих потенциальную угрозу интересам США и безопасности в мире. Как ни странно, но задолго до этого, в августе 1945 года японский император Хирохито, отрекаясь от власти, говорил следующее: "Мы объявили войну Америке и Великобритании, исходя из нашего искреннего желания обеспечить самосохранение Японии и стабилизацию положения в Восточной Азии, и мы были да-

леки от мысли посягать на суверенитет других государств или стремиться к территориальным приобретениям". Еще более интересными выглядят высказывания, сделанные в 1935 году Мартином Хайдеггером, одной из ведущих персон нацизма, который объявил, что Германия сейчас должна предупредить "угрозу всемирной тьмы", наступающей из-за немецких границ. Германия же защищает "высшую из возможностей для существования человечества, утвержденную еще греками", от "бурного натиска, который уничтожает все подряд и губит любые импульсы духа, сотворившего наш мир". Джон Стюарт Милль написал классическое эссе о гуманитарной интервенции, когда Великобритания совершала тягчайшие преступления в Индии и Китае. Он утверждал, что Британия должна идти этим путем, невзирая на то, что ей "будет мешать злословие" отсталых европейцев, неспособных осознать, что Англия явилась "мировым новшеством", государством-ангелом, действующим исключительно "на благо другим", не желающим "никакой своекорыстной выгоды" во всем, что она делает¹.

Как следует из исторического примера, каковы бы ни были подлинные цели тех, кто стремился изменить мир по своему усмотрению, риторика вокруг построения безопасного и демократического мирового порядка оставалась всегда неизменной. Это было удобным прикрытием Realpolitik. Совершенно иное дело, когда речь заходила об итогах.

Все чаще задумываясь о демократическом транзите, я не могу избавиться от мысли, что процесс "третьей демократической волны", начатый в 1974 году, в пер-

¹ Н. Хомский. "Несостоятельные штаты", М., 2007.

вое десятилетие XXI столетия стал отождествляться с геополитическими и геоэкономическими поползновениями, тотальным отходом от содержания понятия "суверенитет государства". Еще в конце прошлого столетия появилось бесчисленное количество международных неправительственных организаций, роль которых стала заключаться в анализе прав и свобод человека исключительно на постсоветском пространстве. Часто их доклады о ситуации в области прав человека определяют политику государства, на территории которого они находятся или же выражают позиции для последующего политического торга. В таких случаях мне часто вспоминается один из героев М. Булгакова: "Снится мне Испания, город Мадрид. Не бывал. Но уверен - дыра!".

Практика, когда международные неправительственные организации стали влиять на принятие правительствами решений, отчасти оказалась очень успешной. Отсюда и задача неправительственных организаций, которая заключается в создании нового рычага воздействия на трансформационные и еще не окрепшие общества посредством "риторического" давления. Сегодня они способствуют выявлению в свете геополитических и геоэкономических выгод "угодных" и "неугодных" режимов. При этом демократия становится барометром лояльности к Западу, то есть в условиях мондиализма и моноцентричного порядка уровень демократического развития оценивается степенью геополитической и геоэкономической зависимости. В этих обстоятельствах формируются новые условия сосуществования, и утверждающийся на планете порядок все отчетливее проявляет себя как *Rax Oeconomica* - порядок геоэкономический. Все очевиднее, что гло-

бальная экономика - свершившаяся мировая революция нашего века, и она же становится повсеместно правящей системой.

В контексте глобальных изменений демократическая теория и практика, основанная на Вестфальских принципах (*Вестфальский мир, достигнутый в 1648 г., ознаменовал собой важный этап в эволюции международных отношений. Подписание Вестфальского мира по окончании Тридцатилетней войны положило начало созданию новой международной политической системы, в основу которой была положена идея "национального государства" (nation-state). Исключительная важность произошедших в середине XVII в. трансформаций состоит в том, что возникла система отношений, основные принципы которой, пусть и с существенными изменениями и некоторыми оговорками, продолжают существовать и функционировать до сих пор*), постепенно, но целенаправленно подвергается исторической ревизии. "Глобализация политики", смещая акцент национального суверенитета, ставит все национальные государства в зависимость от функциональных частей более крупной модели глобальных преобразований и потоков. При этом идея "глобальной политики" меняет традиционные представления о различии между внутригосударственной и международной, внутренней и внешней, территориальной и нетерриториальной политикой, укоренившиеся в общепринятых концепциях "политического". Но стоит понимать, что человечество было и останется Вавилонской башней, в которой не может быть единомыслия.

Однако складывающийся миропорядок бросает вызов общепринятой Вестфальской системе междуна-

родных отношений, в основе которой лежит государство, и представлениям о глобальном политическом порядке с позиций реализма. Происходит размывание структур гражданского общества, секулярного мироощущения, демократических принципов и процедур, все чаще используемых как камуфляж для совсем недемократической политики. Все это приводит к тому, что к признанию государства как демократического прибегают лишь тогда, когда оно предоставляет свою территорию для размещения военных баз, является стартовым полигоном для геополитического влияния, состоит в военно-политическом блоке западных государств, безоглядно выполняет установки и требования "сильных мира сего". Поэтому актуальными звучат заявления тех, кто утверждает, что мир вошел в новую, постдемократическую эпоху, ибо необычность современности в том, что у нее не было предшественника, так как демократии не было, а была лишь иллюзия демократии.

Таким образом, на глобальном уровне демократия все чаще ассоциируется как форма навязывания стратегической линии группе государств, только вступающих в пространство постиндустриальных ценностных и политико-экономических ориентиров. Например, многие помнят, как "антидемократичность" турецкой правящей элиты внезапно стала обсуждаться после того, как турецкое правительство, ко всеобщему удивлению, решило действительно исполнять волю 95% населения и не разрешило Вашингтону развернуть в Турции фронт против Ирака. В американской прессе турок резко осуждали за отсутствие "основных черт демократии". Известный историк Ноам Хомский в своей работе "Несостоявшие-

ся штаты" относительно подобных демократических инсинуаций красноречиво пишет на примере Венесуэлы: "В 2002 году США поддержали военный переворот по свержению законно избранного правительства Венесуэлы во главе с Уго Чавесом. Однако им пришлось тихо ускользнуть оттуда перед лицом всеобщего осуждения в Латинской Америке, где демократию, не в пример Вашингтону, не считают чем-то "вычурным" и "устаревшим". После того как в результате народного восстания правительство вернуло себе власть, Вашингтон приступил к его свержению под маской "поддержки демократии" - хорошо знакомый сценарий" (стр. 214).

Все это привело к тому, что новый мировой порядок уже воспринимается как система "двойных стандартов", когда реализуемые международные действия приходят в конфликт с устоявшимися нормами и принципами. Но есть правило: когда предлагают что-то сломать, закономерно спросить, а что они предлагают взамен? Призыв сначала сломать, "а потом что-нибудь придумаем", не вызывает доверия. В последнее десятилетие на примере целого ряда международных несостоятельных инициатив была продемонстрирована подобная дисфункция международного права. Мировое сообщество все чаще становится свидетелем того, как процесс демократизации превращается в определение воли того или иного политического концепта, что в конечном счете приводит к новым межгосударственным противоречиям, которые подрывают идею построения устойчивой и стабильной архитектуры региональной и глобальной безопасности. В то же время, формируя глобальный мировой порядок, некоторые забывают

прописные истины - демократия, это прежде всего, суверенное право каждого народа определять стратегию и путь собственного развития. Она предполагает наличие и функционирование демократических институтов на благо народа, для его полнокровной жизни, а не ставит целью их использование во имя внешних целей и задач.

В этих непростых условиях глобальных трансформаций, Азербайджан выступает как последовательный актор международных отношений, стабильно формирующий внутри – и внешнеполитическую повестку дня. В ней отражается идеал построения независимой государственности, заложенный Гейдаром Алиевым и реализуемый сегодня Президентом Ильхамом Алиевым. По сути, это – новая политика, которая выражает стремление построить суверенную страну с модернизированной экономикой, гражданским обществом и либеральными традициями. Это - путь, который ведет к постиндустриальному, информационному обществу. Путь демократического развития, который сегодня определен Президентом Ильхамом Алиевым, нацелен на создание в стране устойчивой, консолидированной демократической системы, где каждый гражданин чувствует себя частью процесса строительства эффективной государственности.

Формируя новое поколение

"Воспитание молодого поколения является важнейшим вопросом для любой страны, так как ее будущее, судьба зависят от нынешней молодежи".

Ильхам АЛИЕВ

Политическая система функционирует успешно, если она в полной мере учитывает созидательную роль подрастающего поколения в жизни общества. Президент Гейдар Алиев глубоко осознавал необходимость привлечения самой активной прослойки общества к государственному строительству. Создание в 1994 году Министерства молодежи и спорта определило суть государственной политики в молодежной сфере. Стоит подчеркнуть, что среди постсоветских республик очень мало государств подобно Азербайджану, где вопросы молодежи решаются на министерском уровне, где государство постоянно, активно и заинтересованно уделяет столько внимания интеллектуальному, творческому, культурному, физическому развитию молодежи. Таким образом, в Азербайджане формирование должной среды для деятельности молодежи, обеспечение ее развития, структуризации, организация молодежного досуга и необходимых творческих условий стали одними из приоритетных направлений

государственной политики. "Молодежь - наше будущее" как программный тезис, прозвучавший из уст Гейдара Алиева в 1996 году на I Форуме молодежи Азербайджана, стал лейтмотивом формирующейся политики на годы вперед.

Сегодня молодежь Азербайджана - это поколение новых управленцев, представителей культуры, десятки спортсменов, обеспечивших лидирующие позиции в мировом первенстве. Это поколение, которое в будущем будет нести ответственность за суверенитет государства, определение стратегии развития общества, формирование надлежащей среды для последующих поколений. Азербайджан - страна больших возможностей, и перед азербайджанской молодежью стоит задача в полной мере использовать этот потенциал государства.

За последние годы интенсивное экономическое развитие государства создало предпосылки для решения проблемы безработицы среди молодежи. Создание Ипотечного фонда облегчило жилищный вопрос для молодых семей, формирование Совета государственной поддержки неправительственных организаций обеспечивает участие молодых людей в реализации социальных проектов, направленных на активизацию третьего сектора в жизни государства. Наряду с этим, решение Президента Ильхама Алиева относительно обучения за рубежом 5000 молодых людей расширяет возможности получения высшего образования по новейшим специальностям, повышает общий интеллектуальный уровень молодежи, формирует новую мировоззренческую среду, закладывает основу для развития новых топ-менеджеров.

Президент Ильхам Алиев поставил задачу создания необходимого базиса для новых управленцев, обеспечения страны кадрами, способными думать и мыслить категориями современного миропорядка, умеющих отстаивать интересы государства. Говоря проще, если всем нам придется лететь в одном самолете, то и выбирать пилота мы должны будем не по его социальному или материальному статусу, а по умению управлять самолетом. Следовательно, нам нужны люди, которые являются инициативными, интеллектуальными, креативными (творческими) и подлинными патриотами. В основе этой стратегической цели стоят три основных фактора: стремление обеспечить успех модернизационного курса, укрепить политические институты и традиции, сохранить национальное "Я" в условиях интенсивного западнизирования и глобализации. Мы должны помнить, что народ, лишенный корней, живет инстинктами и страстями.

Молодежи свойственно мыслить абстрактно, дерзать, стремиться к чему-то новому, неизведанному. Неслучайно многие научные открытия сделаны учеными в молодые годы. Будучи основным звеном социума, молодежь является важной составляющей частью процесса демократизации, она выступает активным интегратором транспарентности общества. Однако приходится с сожалением констатировать, что нередко отдельные политические группы пытаются манипулировать доверчивостью или же неопытностью молодежи. Совершенно иной вопрос, когда молодежь становится рупором общественной воли, глашатаем позитивных социальных преобразований, выступает как значимый элемент демократической трансформации. Но совершенно недопусти-

мо, когда молодежь пытаются использовать для реализации различных корпоративных интересов, или для разрушительных целей.

В 2005 году, когда ряд постсоветских государств пережили эпоху "цветных трансформаций", опыт "Отпора", "Поры" и "Кмары" стал источником вдохновения для тех, кто лелеял надежду аналогичной "бархатной революции" в Азербайджане. В стране стали создаваться различные клиенталистские молодежные организации наподобие тех, задача которых состоит в выражении и реализации исключительно воли зарубежных советчиков и спонсоров. Превратив книгу Джина Шарпа "От диктатуры к демократии", называемой "библией ненасильственной революции" в настольное пособие, эти организации пытались завлечь представителей азербайджанской молодежи в противостояние во имя реализации весьма подозрительных идей, преподносимых как испытанный курс на устройство демократии. Авторы "цветных сценариев" просто не могли усвоить ту истину, что западные общества решают проблему преодоления дисфункций представительной демократии, приведения демократических институтов в соответствие с реалиями постиндустриальной эпохи, опираясь на выработанные десятилетиями традиции и накопленный опыт. Тогда как обществам Юга и Востока предстоит труднейший процесс выработки и "освоения" адекватной их условиям и традициям демократической практики, эволюционных форм демократических перемен без потрясений и катастрофических разрушений. Всякие попытки скопировать и перенести возвращенную в иной национальной среде модель "демократизации" лишены основательности, следова-

тельно, являются ошибочными. "Экспорт идей" сродни "экспорту революции". Из опыта прошлого мы знаем, что попытки советского руководства "экспортировать" социалистическую революцию в арабский мир и на африканский континент провалились, хотя на это были потрачены миллиарды американских долларов. В осуществлении любой идеи, в том числе и прогрессивной, нужно обязательно ориентироваться на реальное состояние общества, а не на желаемое.

В то же время не стоит забывать, что своеобразие национального демократического транзита состоит в том, что он осуществляется в стране, отнюдь не относящейся к категории традиционных обществ. В советский период Азербайджан превратился в индустриальную страну с относительно высоким уровнем урбанизации и образования среди населения. За эти годы были сформированы совершенно новые факторы, которые позволили в дальнейшем обеспечить культурные предпосылки демократизации азербайджанского общества. Естественно, в данном вопросе немалая роль принадлежала связям страны с европейским цивилизованным ареалом. В архетипах азербайджанской ментальности издавна присутствовали идеалы свободы, правда, в той форме, в которой они соответствуют взаимодополняющей среде Востока и Запада. В период "горбачевских преобразований", ставших основой "броунового движения к свободемыслию", эти идеалы стали олицетворением идей установления справедливости в вопросе вокруг Нагорного Карабаха. Стремление предотвратить сецессию (отделение - прим. авт.) Нагорного Карабаха от Азербайджана в пользу Армении было главной идеей - двигателем народного движения в 1988 - 1989-е го-

ды. Это уже после январских событий 1990 года идея национальной независимости, блуждавшая в недрах народных масс, овладела умами людей, стала основной целью в борьбе за национальную и государственную независимость. Именно эти же идеалы подпитывали тех, кто стоял у истоков сохранения государственности и независимости в сложный 1993 год, когда стране угрожал не только армянский сепаратизм, но и внутренний раскол. Возникновение в то время широкого спектра политических организаций, общественных движений, свидетельствовало о наличии предпосылок развития демократического и гражданского сознания.

Созданная в Азербайджане представительная демократия стала единственно возможной альтернативой дискредитировавшему себя и развалившемуся советскому режиму. Ее конкретные формы были, и это совершенно естественно, заимствованы у тех обществ, где они сложились в наиболее развитом виде. Однако мы не копировали слепо опыт других. Усваивая "западные" образцы демократии, мы действовали в полном соответствии со всемирно-историческим опытом демократизации. Повсюду в мире этот процесс сопровождался критическим осмыслением зарубежного опыта. Заимствование и усваивание нигде не сводилось к простому переносу "стандарта", а еще точнее "штампа". Не является таковым оно и в Азербайджане.

Скоро исполнится 17 лет, как мы объявили государственную независимость и отказались от политической системы авторитарного советского общества. Сегодня в Азербайджане растет поколение людей, которым чужды идеи и воззрения коммунисти-

ческой эпохи. За эти годы сформировалось целое поколение молодежи, которое не видело трансформационных издержек и глубоких социальных потрясений первых лет независимости. Однако помнить историю, знать и ценить все то, что было пройдено, крайне важно, ибо понимание истории - это гарант предотвращения повторения прошлых ошибок.

Современный Азербайджан - это модернизирующееся пространство демократической трансформации, открытой экономики и свободного гражданина. Будучи мостом между Востоком и Западом, Азербайджан не только цивилизационный узел, но и важный геополитический и геоэкономический фактор. Все это предопределяет отношение к нам как в регионе, так и за его пределами. Нам стоит осознать, что законы географического детерминизма нередко обуславливают взаимоотношения, и никогда не забывать, что "нет настоящих друзей без настоящих недругов".

Поколение ответственности

"Человек может и должен быть патриотом. Однако его знания или профессиональный уровень могут быть не на должном уровне. В таком случае, его преданность Родине не может нас полностью удовлетворить. И профессионализм, и преданность Родине, и высокие человеческие качества должны взаимодополнять друг друга".

Ильхам АЛИЕВ

Азербайджан переживает исключительно новый период своего исторического развития. В условиях всемирной трансформации и интенсификации региональных процессов роль и место государства в глобальном участии модифицируется. Новый мировой порядок меняет не только границы и формы взаимоотношений, но и в значительной степени формирует иную культуру взаимоотношений между индивидами. Информационно-коммуникационные технологии ежедневно открывают новые возможности и перспективы для общения, взаимоотношений и дружбы. Совершенно очевидно, что человек конца XXI века будет намного производительнее, чем современный человек. В значительной степени

это будет итогом возросшего влияния инновационных технологий на жизнь и сознание людей. Уже сегодня сложно представить людей, не имеющих электронной почты или не пользующихся теми или иными видами информационно-коммуникационных технологий. Мир XXI века - это пространство новых начинаний, неразрывно связанных с ИТ, что и формирует общество Пост-Модерна, "общество, основанное на знании", иными словами "информационное общество".

Человечество уже вступило в ту стадию своего развития, которую называет информационным обществом. Оно постепенно приходит в нашу жизнь как часть Пост-Модерна, постиндустриального общества, стремительно изменяющего привычные нам нормы и ценности. Свидетельство этому - невиданное развитие компьютерных технологий, космической связи, информационных новшеств, смещение акцентов в ценностных ориентирах, новые био- и нанотехнологии и т.д. Таким образом, глобальная интеграция способствует выкристаллизовыванию универсальных категорий, формирующих принципы, уклад нового миропорядка. Однако зачастую она не дает ответа, по чьим правилам идет отбор этих принципов? Все это символизирует то, что человечество уже находится в некой новой эре, которая в грядущие несколько десятилетий будет определять стратегию нашего развития. Основное содержание происходящих трансформаций в том, что глобальная интеграция как таковая уже не будет менять своего смысла. В последующем изменениям подвергнутся лишь два фактора жизни индивидов - скорость, быстротечность процессов и поведенческие нормы и стереоти-

пы. Мир на грани "столкновения скоростей" (Э.Тоффлер), а значит, меняться будут эти два аспекта социальной действительности, в то время как все остальное уже достигло своей конечной цели. При этом человек становится многопрофильно задействованным практически во всем. Глобальные процессы вменяют нам в обязанность решать все больше и больше задач, одновременно занимаясь разными вещами. Скорость и быстротечность все больше олицетворяет наш образ жизни - три минуты в Интернете кажутся вечностью, если страница не загружается за 5-6 секунд, а картинки кабельного телевидения в США меняются каждые 3,5 секунды. Как отмечает Элвин Тоффлер: "Мы сегодня живем в условиях таких сверхскоростей, что старинное правило "время-деньги" требует пересмотра. Сегодня каждый период времени стоит дороже, чем предыдущий"¹. Эта глобализационная волна, подобно кондратьевской, займет еще несколько десятилетий. В условиях глобализации для большинства людей характерно постулированное восприятие реальности, во многом навязанное и навязываемое извне СМИ. Интернет, расширив возможности доступа к любым видам информации, в то же время создает проблему фильтрации этой информации. Большое значение этому уделяется со стороны общественной среды, социальной матрицы. Интернет открывает новую возможность для преодоления провинциализма и разделенности. В то же время Интернет стимулирует создание все более утонченных миров, вход в которые оказывается затрудненным. Новая система включения и исключения пытается противодействовать шуму,

¹ Э. Тоффлер, Х. Тоффлер. "Революционное богатство", М., 2007, стр. 87.

грязи, насилию и использует при этом "электронные стены", которые, в свою очередь, уязвимы и легко взламываются.

Парадоксально, но факт, что нарастающий прогресс, увеличение производства материальных благ и всеобщая "цивилизация" весьма отрицательно сказываются на положении человека. Как отмечает В.В. Парцвания: "Человек теряет точку опоры. Конкретное "Я" приобретает тенденцию к абстрактности и растворимости во всеобщем "Я". Возрастает беспомощность и обостряется бессмысленность существования индивида. Совокупные общественные отношения не порождают главную ценность - человека и не ставят его главной целью"¹.

В тоже время, если говорить о "философской подоплеке" информационного общества, необходимо упомянуть имена Жана Бодрийара, Карла Поппера и других идеологов "открытого общества", равно как и имена Збигнева Бжезинского, Фрэнсиса Фукуямы, Даниэля Белла, Элвина Тоффлера, выдвинувших в своих работах тезис о возникновении грядущего на смену обществу индустриальному "постиндустриального", иначе "информационного" и "когнитивного" общества (*общества, способного управлять своим прогрессом - прим. авт.*).

Обсуждение проблем информационного общества на национальном уровне - в нашей печати, на научно-практических конференциях и в кругу управленцев весьма важно и актуально. Их понимание может су-

¹ В.В.Парцвания. "Россия и Грузия: диалог и родство культур: сборник материалов симпозиума", Сборник статей. Выпуск 1/Под ред. В.В.Парцвания, СПб.: Санкт-Петербургское философское общество, 2003, стр. 255.

щественно повлиять на развитие нашего общества, становление новых поведенческих норм и стереотипов, а следовательно позитивно отразится на общественных отношениях в целом. Пропаганда идей информационного общества, внедрение отдельных атрибутов его составляющих в повседневную сферу нашей жизни явится важной предпосылкой ускоренного освоения полного цикла постиндустриального общества и перехода к обществу информационному. Желание жить в информационном обществе настолько заманчиво, что человек вынужден брать на себя новые обязательства перед семьей, обществом и даже перед самим собой, ибо он становится частью глобального целого, где выступает не просто участником, а интегратором процесса.

Информация привела к появлению новой отрасли производственной деятельности, новой культуры, которая постепенно меняет облик не только производственной, но и духовной жизни человека. Это, в свою очередь, вызывает потребность в подготовке образованных специалистов. И если они составляют значительную часть трудоспособного населения, то появляется обратная положительная связь, которая ускоряет все общественные процессы. Возникает целый ряд следствий, существенно меняющих ориентацию и структуру общества. Происходит изменение социальной ориентации. На передовые позиции выходят те государства, которые выдвигают и реализовывают новые научные и технические идеи, создают качественно новый, более совершенный промышленный продукт. А для этого необходимо иметь большое число ученых, инженеров и особенно тех, кто непосредственно создает товар и имеет высшее техни-

ческое образование. Подготовка образованного мастера в постиндустриальном обществе становится важнейшей национальной задачей.

Не случайно Тайвань вышел на передовые рубежи постиндустриальной цивилизации. В течение многих лет более 30% выпускников средних школ становились студентами высших учебных заведений. Не экономика, а образование, правильное понимание тенденций мирового развития превратили Тайвань в современное процветающее пространство.

Все это касается и нашей страны. Развитие высокоточных технологий, основанных на информатизации и культуре труда, - наш единственный шанс, реальная возможность выйти в ряды передовых стран. Нет проблемы более важной, чем образование и воспитание народа, подготовки высококвалифицированных специалистов, непосредственно создающих товар, материальные ценности. Опереться на главный природный ресурс - интеллект и образованность народа - наиважнейшее условие перехода к постиндустриальному, а следовательно и информационному обществу.

Креативные интеллектуалы считаются создателями будущего любого государства. По большому счету вся их деятельность в сфере производства и бизнеса, науки, образования, культуры, в том числе и политике, направлена на создание нового с целью обеспечить развитие государства, сделать его конкурентоспособным. Посвятив себя творческому созиданию, по сути, эта часть нации представляет особую социальную группу, которая обеспечивает интеграцию страны в прогрессивные модели мирового развития. Основу креативного слоя нации, наряду с представителями

всех профессий, составляет и молодежь. Общество, к которому движется человечество, - это новое, креативного типа общество. Оно, соответственно, требует творчески мыслящей личности, культуры и мировоззрения. Ибо этому типу личности свойственны умение уловить ритм времени, высокие профессиональные качества. Наукой установлено, что в анализе событий, выступая с позиций национальных интересов и обладая сознанием масштабного характера, творческие, креативные личности превращаются в катализаторов развития и прогресса. Нашей важнейшей обязанностью является выявить в рядах интеллектуальной элиты долю тех, кто устремлен построить будущее и наделен творческой деятельностью. Выполнение этой архисложной проблемы ложится на плечи политической элиты, на тех, кто ее олицетворяет.

Молодость, ум, талант и способность Президента Ильхама Алиева предвидеть события, стремление, модернизируя Азербайджан, вывести страну в разряд развитых государств Запада, сделали его ярким символом лидера - созидателя Азербайджана XXI века. Пять лет - всего лишь эпизод в масштабах истории. Однако именно за эти годы президентства Ильхама Алиева стране удалось повысить экономическую значимость, достигнуть нового этапа в оздоровлении политической атмосферы и формировании морально-нравственного облика гражданина независимого государства. За эти годы Президент Ильхам Алиев предложил народу привлекательную картину будущего развития, показал перспективу экономического и политического прогресса. Его модернизационная стратегия раскрыла глубокие пласты потенциала нации. Как дальновидный и прозорливый политик Ильхам Алиев в пол-

ной мере нацелен на мобилизацию высоких интеллектуально-духовных резервов общества для реализации задач перехода к постиндустриальному, информационному обществу. Придав высоким темпам развития страны устойчивый характер, способствующий укреплению в международном общественном мнении нового статуса Азербайджана, он предстал как глава государства эпохи инновационных технологий.

Мы прекрасно осознаем, что природные ресурсы - важный фактор благосостояния государства. Но это не единственное и первоначальное условие. Многие развитые страны Европы не обладали природными богатствами. Даже наличие диплома о высшем образовании у подавляющего большинства населения не является показателем его благосостояния. Главный вопрос в том, чтобы, превращая человеческий ресурс в интеллектуальный капитал, добиться качественных перемен, перевести активность людей в конкретные действия. Установлено, что сегодня материальные богатства приносят прибыль, равную интеллектуальному экспорту. В Индии программисты обеспечивают стране столько же прибыли, сколько этого добивается Россия продажей нефти. Как видно, разница колоссальная, ибо интеллектуальное сознание восстанавливается, оно практически неисчерпаемо, а природные богатства не вечны.

Современная азербайджанская молодежь формируется с пониманием этих истин. Будущее государства - это высокообразованные, инициативные молодые люди, которые должны обеспечить прорыв страны к технологическому развитию, завершить начатый в конце 90-х годов цикл национальной модернизации, перехода к информационному обществу. "Я

глубоко убежден, - отмечает Президент Ильхам Алиев, - без высокого образовательного уровня, без профессионализма, без приобщения молодежи к самым передовым технологиям невозможно построение в полном смысле слова развитого государства"¹.

По мнению выдающегося американского социолога Даниэла Белла, в природе современного общества заложен постулат, утверждающий, что "темпы социального прогресса зависят от степени, в которой власть сочетается с интеллектом"².

Молодежь должна стать мотором, катализатором фундаментальных перемен, модернизации всех сфер жизни нашей страны. От готовности молодого поколения реализовать сложнейшие задачи социально-экономической трансформации зависит будущее национальной государственности. Именно это поколение будет тем необходимым социальным элементом политической, экономической и общественной трансформации, который обеспечит несомненный успех модернизационного курса страны.

За годы государственной службы мне часто приходилось общаться с представителями молодежи. Это было как во времена советского, так и независимого Азербайджана. Я всегда испытывал чувство гордости за молодых людей, которые выделялись среди своих сверстников интеллектом, активной жизненной позицией, трудолюбием и высокой культурой. Сегодня, кстати, многие из тех молодых людей, которые в прошлом несли ответственность за молодежную политику Азербайджанской ССР, занимают весьма ответственные позиции в системе госу-

¹ см. "Бакинский рабочий", 27 мая 2008.

² см. "Грядущее постиндустриальное общество", М., 1999, стр. 546-547.

дарственной власти. Мне помнится, как некоторые из них в то время еще были молодыми инициативными людьми, готовыми реализовать самые амбициозные, но в то же время рациональные задумки.

В независимом Азербайджане стали формироваться новые независимые молодежные структуры, которые с не меньшей инициативностью готовы взяться за реализацию проектов, направленных на строительство успешного будущего. Среди неправительственных организаций, среди тех молодых людей, которые представлены в политической элите и контрэлите страны много тех, кто не жалеет своих сил и стараний для построения в Азербайджане демократического общества, открытой экономики, новых и индивидуальных ценностных ориентиров. В этом проявляется смысл жизни этих людей, которые видят свой идеал в служении Отечеству. Нам остается только желать, чтобы таковых в стране было как можно больше.

При этом, нередко можно услышать суждения о том, что молодежь уже не та, поколение сегодня совершенно иное; проблема "отцов и детей" не снята с повестки дня. Выступающие с подобными заявлениями забывают, что сами когда-то были объектом таких высказываний. Времена меняются, а в условиях глобальной трансформации эти перемены происходят еще более быстрыми и интенсивными темпами. Меняются не только нравы и обычаи, но и скорость исторического процесса. Ведь, если более внимательно всмотреться в происходящее в мире, то несложно заметить, что наша эпоха, став в 100 раз короче неолита, довела исторический процесс до той точки бифур-

кации (раздвоения), то есть переломного, критического момента в развитии системы, когда внутренние флуктуации (колебания) превышают ее адаптационные возможности и наступает состояние неустойчивости. А как известно, в каждой точке бифуркации система выбирает свой путь развития, свою траекторию движения. Словом, происходящие в обществе процессы накладывают существенный отпечаток на мировоззрение и деятельность молодежи Азербайджана - динамично меняющейся страны.

Наша страна веками являлась ареной столкновения интересов. Будучи толерантным пространством диалога и объединения культур и цивилизаций, Азербайджан всегда подвергался попыткам превратить его в зону межрелигиозного противостояния и противоборства. Столетиями на нашей территории жили и живут, бок о бок трудились и трудятся мусульмане, иудеи и христиане. Именно принадлежность к единой земле, к одной Родине объединяет их, создает возможность для солидарного участия в государственном строительстве. Это наше великое достояние, сохранять и приумножать которое будущие поколения обязаны.

Азербайджан - страна, которая отличается своей высокой духовностью. Вместе с тем он наделен универсальным качеством, присущим всему человечеству. Эта духовность определяет взаимоотношения внутри общества, олицетворяет морально-нравственный кодекс каждого гражданина Азербайджана, играет приоритетную роль в национальном самосознании. Духовное начало населяющих Азербайджан народов выражается не только посредством религий, хотя, несомненно ислам является важной составляющей

частью жизни большинства граждан страны. Однако ни ислам, ни какая-либо другая религия в Азербайджане не могут рассматриваться исключительно как религиозный концепт. Вера - это определяющий фактор культурно-исторической идентификации гражданина, и именно таким образом стоит понимать ее место и роль в нашей жизни.

Однако приходится с сожалением констатировать, что отношение к религии порой вызывает неоднозначную реакцию. К примеру как следствие демографической исламизации западного мира мы видим, что некоторые силы пытаются превратить религию в средство радикализации, политического соперничества и грязной борьбы. После обретения независимости определенными внешними силами делались попытки внедрить политический ислам и в общественную жизнь Азербайджана. Но власть смогла противопоставить этим попыткам нашу веками испытанную высокую духовность, и они были своевременно и решительно пресечены. Верования людей не приемлют использования религии в качестве политического фактора. Каждая религия есть фактор мира и согласия, толерантности и терпимости, поэтому всякое применение их как средства давления на массовое сознание, формирование среды, которая нацелена на реализацию того или иного политического заказа, противоречит их философской сути. Религия не должна становится объектом радикальных популизмов и выступать как фактор социального давления. В Азербайджане высоко чтутся роль и место божественных религий, в то же время, будучи пространством толерантности, здесь есть место нетрадиционным религиозным течениям. Однако никакая

религия или религиозное течение не могут быть использованы в качестве фактора смены политического, экономического или социокультурного порядка.

Вера - это элемент национальной идентичности, ментальности и архетип азербайджанского социума, который служит идее построения стабильного общества и структуры мирного сосуществования. При этом, мы четко осознаем, что без синтеза веры и знания мы не сможем полностью использовать для тотальной модернизации огромный духовный ресурс нации, не сможем и в полной мере осознать важность другого ресурса нации - интеллекта. Необходимо признать, что господство материализма в XX в. закончилось, его остатки мешают продвижению общества вперед, потому что они принижают роль интеллекта и духовности как важнейшего ресурса развития.

В ситуации подобных глобальных пертурбаций и мировых трансформаций новое поколение наших граждан должно будет решать новые, весьма ответственные задачи.

Во-первых, одна из приоритетных задач, которая стоит перед этим поколением, заключается в его активном участии в процессе демократизации азербайджанского общества. Социокультурный образ постепенно демократизирующегося азербайджанского общества требует активного включения в демократический процесс молодежи. Однако участие в этом процессе не стоит понимать и воспринимать как призыв к противоправному политическому действию. Целью этого участия является содействие развитию гражданского, открытого общества, стимулирование развития транспарентной среды, акти-

визация студенческих организаций, деятельность которых должна быть направлена на повышение качества образования студентов, приобщение их к достижениям информационно-коммуникационных технологий и науки, воспитание патриотов страны.

Во-вторых, важным представляется повышение интеллектуального уровня нашей молодежи, ибо, как отмечает Ю.Норберг, "один из самых эффективных способов обеспечить развитие личности и помочь человеку больше заработать - дать ему образование"¹. Однако надо с сожалением отметить, что за последние годы интерес к образованию несколько упал. Научные и исследовательские работы молодых ученых не отличаются новаторством и не вызывают научного интереса, в целом не отвечают принятым научным стандартам. Конечно, это в определенной степени обусловлено социально-экономическими факторами. Однако сегодня страна финансово и экономически сильно окрепла. Поэтому, чтобы поправить положение дел в научной жизни страны, 10 апреля 2008 года Президент Ильхам Алиев подписал Распоряжение о создании Государственной комиссии в связи с проведением реформ в азербайджанской науке. Нам следует более эффективно заботиться о будущем развитии Азербайджана в интеллектуальном контексте, думать о том, что еще необходимо сделать, чтобы создать дополнительные и необходимые условия для повышения интеллектуального, общеобразовательного уровня национальной молодежи. "Читающая молодежь - читающий народ" - это важнейший социальный и политический заказ. При этом не стоит забывать, что какие бы мы задачи не решали в сфере

¹ Ю.Норберг. "В защиту глобального капитализма", М., 2007, стр.33.

политики, экономики или обеспечения будущего развития нового поколения - мы обязаны искать самые эффективные пути и методы их реализации, использовать для этого, как мы уже отмечали, достижения современной науки и прикладной технологии.

Один из наиболее крупных и влиятельных американских экономистов Джон Гэлбрейт отмечает: "Индустриальная система проталкивает свои требования и интересы с ловкостью и настойчивостью... Да и граница между индустриальной системой и государством, как мы убедились, становится все более искусственной и неразличимой"¹. В свете такой конвергенции индустриализма и государства важным фактором развития становится активное внедрение информационных технологий в стране. Мировой порядок сегодня нельзя представить без Интернета и мгновенного обмена сообщениями. Все это - часть нашей жизни, нашего бытия и социальной действительности, которая все больше за жидкокристаллическим экраном приобретает новое значение и "звучание". В условиях, когда экономика опирается на знание, развитие информационно-коммуникационных технологий является одним из важных показателей интеллектуального и научного потенциала. Вместе с тем, сегодня в глобализирующемся мире конкурентноспособность государств в первую очередь формируется эффективным применением ИКТ. Прекрасно понимая, что будущее азербайджанской молодежи за активным использованием новейших информационных технологий, 10 июня 2008 г. Президент утвердил Государственную Программу "По инфор-

¹ Дж. Гэлбрейт. "Новое индустриальное общество, М., С-Пб, 2004, стр.537.

матизации системы образования в Азербайджанской Республике на 2008 – 2012 гг."

Основная задача подобных программ - посредством научного подхода сформировать стратегию национального развития в эру информационного общества. Утвержденная еще в 2003 году Президентом Гейдаром Алиевым Стратегия развития информационно-коммуникационных технологий определила цели и задачи технологического прорыва страны. За последние годы мы сумели сделать важные шаги в формировании "электронного правительства", хотя процесс этот все еще продолжается. Несмотря на это уже сегодня web-технологии играют важную роль в процессе либерализации национальной экономики посредством организации прямой связи, "диалога" между государством и гражданином. В настоящее время целый ряд органов исполнительной власти соорганизовали свою работу посредством информационно-коммуникационных технологий, что позволяет увеличить скорость и повысить эффективность реализуемых задач. Развитие информационных технологий в Азербайджане позволяет трансформировать на новый уровень образовательную среду - посредством web-технологий осуществляется прием документов у абитуриентов, сдача испытательных экзаменов и т.д. В школах Азербайджана на протяжении последних нескольких лет осуществляется масштабная компьютеризация, что позволит в ближайшие годы полностью решить проблему компьютерной безграмотности, таким образом переведя уровень развития азербайджанской молодежи на новую ступень.

Для нас представляется важным планомерное развитие всех сфер информационного общества в Азер-

байджане. В этой связи предстоит реализовать комплекс мер, которые будут направлены на создание системы информационного взаимодействия внутри страны, что позволит повысить эффективность деятельности органов исполнительной власти.

В-третьих, в условиях глобальных трансформаций важное место отводится сохранению национального "Я", традиций, языка, истории, социокультурного фона азербайджанского народа. Не стоит забывать, что мировое пространство сегодня находится в поисках утверждения нового, более безопасного и стабильного Мирового порядка. Действующие акторы меняются, глобальные условия трансформируются, границы между государствами размываются под давлением транснациональных финансовых перемещений. Все это оказывает существенное влияние на роль и место индивида в жизни социума. На наше общество оказывают зримое влияние внешние факторы, формирующие глобальную культуру. Следствием этого является то, что национальная культура, история, традиции становятся производными от глобальной социокультурной системы координат, замещающих все локальное и трансформирующих национальные социокультурные факторы в единое глобальное. Видимо, этого нам не избежать. Но нам предстоит бороться за сохранение тех наших национальных особенностей, которые способствуют продвижению к общечеловеческим ценностям. Поэтому важным представляется не только сохранение национальной культуры и традиций, но и создание условий для их развития и преемственности будущими поколениями. В этом заключается одна из ключевых задач современной молодежи, ко-

торая выступает основным интегратором национального "Я" в будущее.

Нация, не осознающая значимости собственной истории и культуры, не готова идти путем развития. Как справедливо отметили авторы весьма противоречивой, но популярной в России книги "Проект Россия": "Планету можно сравнить с комнатой, набитой разными по цвету и объему шарами высокого давления. Каждый занимает свое место, одновременно поддерживая остальные. Как только в одном шаре давление падет, его начинают сминать соседние шары. Давление определяет не экономика и не армия, а наличие духовных ценностей. Потребительская цивилизация, как шило, прокалывает шары. Если дело так пойдет дальше, однажды комната станет пустой. Разноцветные шарики будут валяться на полу в виде разноцветных тряпочек"¹.

В-четвертых, когда все чаще говорят о национальной истории, стараясь вновь переосмыслить пройденный азербайджанским народом на протяжении последнего столетия путь, необходимо с особым вниманием подходить к вопросам, которые определяли и будут определять стратегию развития нации. Новое поколение должно уметь ценить все то, что было и остается нашим национальным достоянием, что является историей азербайджанского народа, с чем мы жили на протяжении многих лет и веков. Нельзя сбрасывать со счетов годы, проведенные в составе Советского Союза. Это наша история, и крайне важно ее помнить и изучать. Мы также должны крайне внимательно подходить к истории создания Азербайджанс-

¹ "Проект Россия", Вторая книга, М., 2008, стр. 121.

кой Демократической Республики, чтобы отдать должное тем, кто стоял у истоков первой на Востоке демократической республики. Необходимо помнить и чтить имена тех, кто подписывал Декларацию Независимости. Это наша история, которая предопределила наше будущее развитие.

Говоря об истории, мы не должны идти на поводу у различного рода политических спекуляций и инсинуаций. История - это конкретная констатация фактов, где роль тех или иных процессов или личностей должна быть определена в меру реальности, а не мифологических творений в корпоративных интересах. Сегодня наша история должна являть собой свод четких и конкретных фактов, которые отражают действительность. Именно такой подход позволит нам сконструировать эффективную государственность.

В-пятых, перед азербайджанским обществом стоит задача формирования новых менеджеров, молодых управленцев, технократов, людей, которые будут отвечать за сохранность государственности, эффективность стратегии развития, успех реализации модернизаторских идей, закладываемых сегодня, за будущее страны. Все эти задачи, которые придется решать тем, кто еще сегодня, быть может, сидит за школьной или студенческой скамьей. Однако уже очевидно, что им предстоит выполнять конкретные и ответственные задачи. Для этого важно формировать в обществе ту политическую культуру, которая отвечает интересам азербайджанского народа и располагает достаточным потенциалом для выработки национальной демократической модели. Нам важно развивать и совершенствовать собственную стратегию развития, не ожидая, что кто-то на блюдечке преподнесет нам ту

или иную возвращенную в инородной среде модель развития государства. В то же время мы всегда должны быть готовы, что кого-то наш путь развития не устраивает, что кого-то беспокоит независимая политика страны, что кто-то вне себя от реализуемой независимой политики властей. Надо уметь различать зерна от плевел, и понимать где критика в отношении нас стыкуется с реальными недочетами, а где она принимает характер геополитического и геоэкономического прессинга. Как четко выразился один российский политик, с которым сложно не согласиться: "К ворчанию и окрикам из-за границы по поводу наших внутренних дел следует относиться с пониманием: ворчащим и кричащим нужна такая демократия в нашей стране, чтобы им лучше было жить".

Нам часто пытаются и будут пытаться указывать путь развития, стратегию модернизации, будут постоянно твердить о том, что надо и чего не надо делать. Это издержки времени, которое формируется под знаком унилатерального, хотя далеко уже не однопольного мирового порядка. Глобальная интеграция сделала мир разноликим в политическом и экономическом отношениях, а в социокультурном аспекте она вызывает к жизни новые условия, которые ставят под угрозу традиционные архетипы. Невзирая ни на что, национальная политическая культура должна основываться на трех факторах, которые обеспечат сохранность суверенитета, эффективность развития и идеологию государственности.

Во-первых. Открытость системы и ее транспарентность будут служить основой формирования нового политического пространства страны, где конкурентоспособность и состязательность за реальное олицет-

ворение общественных интересов служат приоритетной задачей политических сил. Надо признать, что за последние годы в стране не сформировались политические силы, которые могли бы в полной мере отражать интересы общества и государства. Партии оппозиционного толка сегодня зависят исключительно от своих лидеров, от их высказываний и заявлений. У нас произошла персонификация политических институтов. На политической сцене сколько персон, столько же партий. И если исходить из того, что ни одна из существующих в стране оппозиционных партий не выдвинула концепцию социальной и экономической модернизации, то можно сделать вывод, что в нашей политической культуре личность и есть политический институт. Не единственный, но важнейший. Хотя нельзя забывать, что в плюралистическом обществе роль партий и политических организаций неопенима. Они - важнейший фактор политической стабильности, развития и демократической трансформации.

Во-вторых. Либеральные идеи, которые поэтапно формируются в азербайджанском обществе по мере демократического развития, будут определять будущее политической культуры страны. Однако не стоит рассматривать либерализацию исключительно как строительство "государства ночного сторожа". Сильное государство с гарантированной свободой, обеспечением прав и обязанностей граждан является приоритетом нашей государственности. Френсис Фукуяма прав, когда отмечает: "Только государство и одни государства способны объединить и целесообразно разместить силы обеспечения порядка. Эти силы необходимы, чтобы обеспечить правление закона внутри страны и сохранить международный порядок."

Те, кто выступает за "сумерки государственности" - являются ли они поборниками свободного рынка или преданны идее многосторонних договоров, - должны объяснить, что именно заменит силу суверенных национальных государств в современном мире... На самом деле эту пропасть заполнило разншерстное собрание международных организаций, преступных синдикатов, террористических групп и так далее, которые могут обладать в определенной степени властью и легитимностью, но редко и тем и другим сразу. За неимением ясного ответа нам остается только вернуться к суверенному национальному государству и снова попытаться понять, как сделать его сильным и успешным"¹.

Наша политическая культура, будучи производной от целого комплекса геополитических и геоэкономических факторов, пережитых на постсоветском пространстве, сегодня отражает те аспекты национального развития, которые проявляют в себе конвергенцию неоконсерватизма и неолиберализма. Этот взаимосинтез двух идеологических основ являет собой отражение новой идеи в современной мир-системе. Такая конвергенция является основой того, что происходит сегодня в мировом порядке. "О неолиберальной глобализации - отмечает Иммануил Валлерстайн, - через десять лет будут писать как о циклическом отклонении в истории капиталистической мир-экономики. Вопрос не в том, закончена ли эта фаза, а в том, сможет ли это отклонение восстановить относительное равновесие в мир-системе, как это случалось в прошлом"².

¹ Ф. Фукуяма. "Сильное государство", М., 2006, стр. 199.

² "Год 2008: Смерть неолиберальной глобализации", scep sis.ru.

Сегодня азербайджанское общество развивается с учетом глобальных процессов, которые трансформируют суть и значение общественных взаимоотношений. Развернувшийся на наших глазах глобальный кризис, который охватил сферу финансов и политики, демонстрирует, что система глобальных институтов управления не справляется со стоящими перед ней вызовами. Мы видим вакуум мировой институционализации, когда отсутствуют международные площадки, ответственные за решение конкретных проблем, которые являются на сегодняшний день острыми. В то же время "глобальная взаимозависимость" довлеет над влиянием этих процессов на суверенные государства. В итоге нередко понимание развития становится фактором внешнего соучастия, а суверенитет размывается под знаком иллюзорного нового экономического порядка. Совершенно очевидно, что мировой порядок, созданный на протяжении последнего десятилетия, так и не сумел обустроить безопасное и стабильное развитие человечества. Предложенные после Второй Мировой войны институты глобальной политической и экономической безопасности оказались не в силах противостоять тем угрозам и вызовам, которые остро стоят сегодня перед человечеством. Поэтому необходим новый подход в формировании глобальной стабильности, нежели традиционные ответы на нетрадиционные угрозы.

Мировое сообщество сегодня молчаливо принимает ограничение своей независимости, если не сказать потерю национального суверенитета. Развитие информационных технологий, интернационализация образования, зависимость от "сильных мира сего" в продвижении собственных политических и экономических интересов сформировали то, что мы сегодня привычно

называем "глобализацией". На деле же глобализация эта - иная, новая форма экспансии, которая искусно завуалирована под фактор всемирной интеграции. Недаром теоретики глобализации утверждают, что победителями в этой гонке являются исключительно сильные, слабым же уготована роль "в углу стола".

Задача, стоящая сегодня перед новыми независимыми государствами, заключается в адекватной оценке собственных возможностей и значимости. Речь здесь идет о выборе такого пути модернизации, который способствует с одной стороны инновационному развитию государства, с другой - сохранению его консервативных морально-нравственных и духовных ценностей. При этом, как верно отметил недавно Президент России Д.Медведев, "в рамках модернизации должна быть создана эффективная система стимулов к рациональному поведению - поведению, основанному на сбалансированной оценке рисков и оценке получаемых возможностей".

В свете интенсивно меняющихся мировых реалий все более актуальными звучат высказывания о том, что государства сами вправе определять свою стратегию и темпы развития. И в этом важная роль принадлежит не "международным жандармам", а непосредственно обществам, которым надлежит формировать демократические традиции и институты, и жить в них в соответствии с пройденным историческим путем и социокультурным развитием. Именно сами общества способны построить должную демократическую среду, которая будет олицетворять развитие государства на годы вперед.

Азербайджан как суверенное государство обладает необходимым потенциалом для формирования ста-

бильной, транспаретной, открытой демократической системы и либеральной экономики. Наша долгосрочная стратегическая задача заключается в том, чтобы Азербайджан стал важным звеном в цепочке демократически развитых государств и мог бы ответить вызовам грядущей новой цивилизации. Историческое прошлое первой демократической республики на Востоке открывает перед нами широкие перспективы для такого демарша. Однако эта задача не под силу исключительно политической элите, и важная роль в этом принадлежит активному содействию институтов гражданского общества, а еще точнее - азербайджанскому обществу в целом. На церемонии, посвященной 90-летию юбилею Азербайджанской Демократической Республики, Президент Ильхам Алиев отметил: "Я не вижу перед нами никаких препятствий, просто все принятые решения должны своевременно выполняться, нужен строгий общественный контроль. Проводя политические реформы, мы одновременно уделяем внимание строгому общественному контролю, с тем чтобы народ следил за всеми шагами, предпринимаемыми государством, правительством, обстоятельно анализировал их. При необходимости в некоторые реформы следует вносить коррективы. Мы не можем добиться этого без проведения широких обсуждений. Поэтому все основные решения, принимаемые в Азербайджане, становятся предметом широких обсуждений как обществу, так и в Милли Меджлисе, правительстве, общественных организациях. Взгляды, подходы, позиции азербайджанского народа и властей Азербайджана в этом совпадают"¹.

¹ "Бакинский рабочий", 28 мая 2008.

Призыв Президента Ильхама Алиева усилить общественный контроль олицетворяет стратегию укрепления и развития азербайджанской государственности. Сегодня азербайджанское общество достигло такого этапа, когда между государством и обществом не должны существовать какие бы то ни были разделительные линии. Общество должно активно участвовать в демократизации и либерализации национального пространства, и только таким образом мы можем констатировать движение к демократической консолидации.

Наряду с общественным контролем, нам следует еще больше усилить роль государства в обеспечении законности и правопорядка, демократического развития и транспарентности органов исполнительной власти, подотчетности каждого чиновника властной иерархии и обществу. При этом каждый гражданин Азербайджана должен осознавать всю ответственность перед государством, которая ложится на его плечи. Темпы мирового развития вынуждают народы пройти через новые испытания. И только ответственный подход позволит нам достичь заведомо определенных целей. Нашими главными критериями в формировании системы контроля будут три принципа, олицетворяющих суть государственной власти - законность, ответственность и отчетность. Понимание этих факторов будет способствовать максимально эффективной работе государственного аппарата, органов исполнительной власти, поможет нам в борьбе с негативными факторами нашей действительности.

Говоря о строгом государственном контроле, мы несколько не уподобляемся апологетам и провод-

никам автаркической системы. Отнюдь. Система государственного контроля активно применяется во всех демократически развитых государствах. Наша цель в усилении государственного контроля заключается в обеспечении стабильного, безопасного и демократического развития государства. Наш приоритет - это свободная личность, которая уверена в своем государстве и завтрашнем дне и управленцы, для которых государственный интерес является смыслом жизни. Поэтому от того, как каждый государственный служащий будет подходить к поставленным перед ним задачам, от того, с какой ответственностью будут реализовываться сформированные главой государства задачи, и насколько каждый из нас будет подотчетен обществу, зависит успех модернизации и построение эффективной государственности в Азербайджане. Мы должны понимать, что государство - это целиком все мы, общество, которое стремится к прорыву, инновационному скачку и новшествам, рациональному заимствованию передовой западной технологии, и эта цель является нашей стратегией развития в XXI веке. Наш выбор предопределен стремлением инвестировать в человеческий капитал и усилить государственность посредством развития демократических традиций и институтов, либеральной экономики, рационального использования природных ресурсов, улучшения благосостояния людей. Эта долгосрочная стратегия национального развития, которая определена Президентом Ильхамом Алиевым.

Наконец, третьей важной составляющей формирования в Азербайджане новой политической культуры

будет служить национальной идея, как основной элемент модернизации азербайджанского социума. Именно национальная идея является главенствующим аспектом интенсивного развития нации в условиях, когда существует идея оптимального поведения человека на пользу себе и обществу, точнее нации. При этом, в результате того, что национальная идея всегда зависит от различных факторов - от общественно-политических вплоть до природно-климатических. Как важный аспект национального развития, она является временным олицетворением той или иной стратегии развития.

Следует отметить, что национальная идея - эта та сфера общественного сознания, которая осталась за пределами национального научного исследования. И это при том, что она является мощнейшим катализатором социальных процессов. Говоря о национализме, но вкладывая в него смысл "национальной идеи", видный азербайджанский просветитель и общественный деятель Ахмед Бек Агаев еще в начале XX века писал: "Он был и будет еще источником величайших подвигов в истории. Без него множество народов продолжали бы еще изнывать под тяжестью чужеземного ига и, благодаря ему, многие еще найдут сносный вывод"¹.

Бытие тюрков-азербайджанцев исчисляется тысячелетием, но азербайджанское самосознание "берет начало" с того времени, когда М.Ф.Ахундов, Г.Б.Зардаби, М.Казим-Бек, М.А.Топчибашев, М.А.Шахтахтинский, а еще раньше А.К.Бакиханов (1794-1846

¹ см. Агаев А.Б. "Наши националисты", "Каспий", № 207, 25 сентября 1903.

г.г.) поставили идущий от жизни вопрос о том, что из себя представляет Азербайджан, каков его этногенез, предназначение и место во взаимодействии народов и государств? Эти вопросы наиболее активно ставились на страницах печати накануне и после Первой русской буржуазно-демократической революции и русско-японской войны. Азербайджанская интеллигенция (А.Агаев, А.Гусейн-заде, М.Расул-заде, Дж.Мамедкули-заде, О.Нейман-заде, Н.Нариманов и др.) понимала, что следует ускорить движение общества, направить его энергию в проторенное передовыми нациями русло. Но это возможно через пробуждение и просвещение народа: многообразное, принципиально плюралистическое и принципиально общественное.

Безусловно, осмысление первоначального "толчка", пробуждавшего общественное сознание и самосознание, в русле изучения истории общественной мысли в Азербайджане представляет научный и практический интерес. Но важно знать и другое. Тогда как "национальная идея" азербайджанского народа позиционировала себя устами М.А.Шахтахтинского (1891г.) самобытным направлением - "азербайджанцы", "азербайджанский язык", а позже М.Э.Расулзаде - "азербайджанский народ", "азербайджанцы", все же дискуссия о "национальной идее", изменив траекторию, нашла свое оформление в триаде "тюркизм, исламизм и современность", выдвинутой в начале XX века идеологами тюркизма А.Гусейнзаде и Зией Гойалпом.

Таким образом, в 1905 - 1918 гг. деятели азербайджанского национального движения смогли сформировать содержание "национальной идеи" как "азер-

байджанство", воплотившего в себе элементы истории, культуры, традиций, этнической составляющей, новых веяний эпохи и стандарты европейского мышления и образа жизни. На повестке стоял вопрос: "азербайджанство" или же "тюркизм". В качестве философской и политической доктрины национального развития была взята формула "тюркизм, исламизм и современность". Впоследствии эта триада обрела статус национальной идеи Азербайджанской Демократической Республики. Это был компромиссный ответ на политические страсти, бушевавшие в то время вокруг Южного Кавказа и в особенности Азербайджана.

Сегодня "азербайджанство" как "национальная идея" выступает в ином, новом качестве. Для современного поколения азербайджанцев - это философия, политика, идеология и социальное действие. Она является социальным и морально-психологическим источником силы нации в совершенно новом историческом отрезке времени. В этой национальной идее кроется сила, социальная энергия, способная объединить социум в одно целое для решения главной задачи в постиндустриальной эпохе. Национальная идея - это основополагающий принцип, определяющий содержание цели, пути и способы ее достижения. Патриоты без конкретной национальной идеи - это то же самое, что солдаты в бою без конкретной тактики и стратегии.

Нередко некоторым из нас приходится слышать: "А что я могу сделать?", "От меня ничего не зависит", "Разве я должен это делать?". В результате в обществе формируется некий пораженческий синдром, когда за те или иные социальные, экономичес-

кие или, что еще хуже, политические диспропорции развития ответственности нести никто не хочет. Даже дело не столько в ответственности, сколько в соучастии в решении той или иной проблемы. Каждый считает своим долгом посмотреть "наверх", подождать, пока решение той или иной проблемы последует после принятия соответствующего решения сверху. Разве это может позволить нам развивать наше государство и общество стабильно и устойчиво? Сегодня каждый гражданин, каждый член общества, каждый индивид является законодателем формирующейся социально-политической и экономической структуры общества. Каждый несет ответственность за те или иные процессы, которые окружают нас или происходят с нами. Мы вместе строим это государство, формируем демократический режим, совершенствуем экономические перспективы Азербайджана.

Успех национальной модернизации во многом зависит от социальной активности молодежи. Она во многом является автором новых идей, нестандартных решений. Поэтому юношеский максимализм должен быть направлен на созидание и укрепление государственности. Высокое образование, способность мыслить, одаренность, рационализм, научно-техническое мышление, патриотизм и вдохновение – эти качества должны отличать нашу современную молодежь. Новым поколениям необходимо помнить это, чтобы и дальше обеспечить эффективное развитие национальной государственности.

В национальной идее кроется задача формирования необходимой, должной среды для эффективного и

интенсивного политического, экономического и социального развития. При этом не стоит путать национальную идею с проявлениями национализма или шовинизма, ибо задача национальной идеи заключается в уменьшении взаимоуничтожающей борьбы сил общества.

Вместо заключения: идеология или идея?

"Личная ответственность такая же неотъемлемая черта капитализма, как и личная свобода".

Ю. НОРБЕРГ

Джон Гэлбрейт пишет: "Все требуемые изменения, включая изменения взглядов, на основе которых формируется военная и внешняя политика, затрагивают область душевных эмоций и умственных интересов"¹. Эпоха постиндустриализма внесла свои коррективы в понимание того, что долгие годы мы называли идеологией. Годы советского тоталитаризма невозможно представить себе без идеологии, которая регулировала всю деятельность государства и людей вплоть до последних дней их жизни. В эпоху "горбачевских реформ" идеология стала символизировать весь тот негатив, с которым мы жили, олицетворять коммунизм как нечто антинародное, антидемократическое, в корне противоречащее здравому человеческому смыслу. Впоследствии слово "идеология", благодаря "демократам" и популистам, быстро вышло из моды и его

¹ Дж. Гэлбрейт. "Новое постиндустриальное общество", М., 2007, стр. 539.

употребление рассматривалось уже, как архаизм или историзм, в зависимости от того, кто что предпочитал. Идеология стала напоминать о прошлом, о том прошлом, к которому возвращаться никто не хотел. Мало кто задумывался о том, что сама по себе та или иная идеология крайне редко олицетворяет идеи или воззрения, нацеленные на развал целого государства или обнищание народов. Не вспоминали и о том, что подлинная коммунистическая идеология, как таковая, претендовала исключительно на общую солидарность и равномерное распределение возможностей. Однако коммунизм в Советском Союзе в силу объективных и субъективных факторов стал олицетворением упадка, развала страны, бессмысленного геополитического соперничества, взаимоуничтожающих этнонациональных конфликтов. Таким образом, у бывшего советского гражданина термин "идеология" превратилась в антитезу эффективного государственного развития.

Завершение "холодной войны" трансформировало "позиции" идеологии в научной и политической литературе, в том числе и в исследованиях стран Запада. А при характеристике политических партий идеологический концепт вовсе не брался в расчет. Хотя это не означает, что в мире, в котором мы живем, идеологическая борьба ушла в прошлое, прекратилась борьба между различными идеями, нет столкновения мировоззрений, социальных идеалов, общественно-политических идей. Напротив, как и раньше, все это пронизывает сознание людей каждый час и каждый день. Иногда мы этого не замечаем, или же не придаем значения. И все же мы по-прежнему живем в "идеологической эре". Спор о сути идеологии начинается сразу

же, как только осознают, что в социально неоднородном обществе любые мотивы идеального характера всегда выражают в той или иной форме конкретные идеи и интересы, причем существенные. Сама же идеология выступает как более или менее систематизированное выражение идей и целей, интересов, устремлений, побуждений, мотивов, социальных идеалов больших социальных групп людей. Понятия "идеология" и "формы общественного сознания" взаимно переплетаются, хотя не вполне совпадают друг с другом. Идеология представляет очень сложную, многократно опосредованную форму духовной деятельности. Поэтому часто сетуют на сложность самого понятия "идеология". "В словаре социальных исследований всего несколько слов оказались столь же спорными и однако столь же влиятельными, как идеология..." - отмечает Ирвинг Л.Горовиц, один из видных представителей "социологии познания".

Во Всемирной энциклопедии по философии указано: "Идеология - понятие, посредством которого традиционно обозначается совокупность идей, мифов, преданий, политических лозунгов, программных документов партий, философских концепций; не являясь религиозной по сути, идеология исходит из определенным образом познанной или "сконструированной" реальности, ориентирована на человеческие практические интересы и имеет целью манипулирование и управление людьми путем воздействия на их сознание"¹.

Существует разница между понятиями "идеология" и "идея". Второе как бы предваряет первое. Идея, овладевая умами больших социальных групп людей, ста-

¹ см. Всемирная энциклопедия по философии. М., 2001, стр. 386.

новится мощным орудием в реализации их целей и интересов. "Идея - понятие, широко используемое в различных философских системах для обозначения наиболее развитых форм духа (знания)" - говорится во Всемирной энциклопедии по философии¹. Она рассматривается как одна из основных форм человеческого познания. В философии Канта идея - это понятие разума, которому ничего не соответствует в опыте. Идеи возникают в результате попыток выйти за пределы чувственного опыта и рассматриваются Кантом как принципы, задающие цель познанию. Для Гегеля абсолютная идея является высшей точкой развития знания, которая включает в себя все предшествующие формы знания и поэтому является высшей объективной истиной, в которой совпадают мышление и реальность².

Смещение геополитических ориентиров привело к тому, что на смену идеологическим воззрениям коммунизма в трансформационные общества стали быстро внедряться выработанные на Западе идеологические концепции развитых обществ - консерватизм, либерализм, социал-демократия, их неоверсии и конвергенции. В некоторых обществах они легко усваивались, в других же, не находя общественной, политической и экономической основы, нивелировались в соответствии с традиционными устоями того или иного социума. Стали появляться даже высказывания о том, что для традиционных обществ чужды идеологические концепты Запада и развиваться они будут исключительно на основе собственного, традиционного пути развития.

¹ см. Всемирная энциклопедия по философии. М., 2001, стр. 388.

² см. там же.

У нас же сразу стали делать попытки примерять на национальном политическом пространстве социал-демократические, консервативные или либеральные идеи, которые все еще были чужды азербайджанскому слуху. К сожалению, как очень быстро показала практика, для государства, которое находилось на грани развала, со стагнационной экономикой и политическим беспределом сложно было определиться с импортируемым идеологическим концептом, тем более, что оно только что рассталось со своим, весьма неудачным опытом идеологического засилья. Требовались годы, чтобы та или иная идеологическая концепция смогла работать в национальном пространстве, чтобы появилась минимальная возможность для применения тех или иных концептов и идей в Азербайджане. Наряду с этим, для развития политических и экономических институтов, формирования общественного сознания, соотносящегося с демократическими традициями и нормами, либерализации экономической структуры, изменения политической конфигурации требовалось время. Нужны были годы, чтобы заработали геополитически и геоэкономически важные проекты, начали осуществляться социальные мероприятия, стали переоцениваться общественные приоритеты, чтобы страна могла вздохнуть с облегчением. Одним словом, требовались неустанный труд и бессонные ночи, чтобы пройти сквозь трансформационные издержки постсоветского перехода и определить идеологический концепт национального развития.

Сегодня, когда большая часть этого пути пройдена, преодолена, оглядываясь назад, мы можем смело сказать, что сделанное принадлежит будущим поколе-

ниям. При этом стоит констатировать важную и незабываемую истину - все это труд одного человека - Гейдара Алиева, для которого национальная идея всегда заключалась в служении Отечеству. Заложённая им философия азербайджанства (вмещающая в себе одновременно и идею, и идеологию) - как неизменная концепция перспективного развития нации и государства, является отождествлением социально-политической и экономической модернизации Азербайджана. Она подобно культурно-историческому пласту национального развития определяет основные пути и направления стратегического развития, отражается в незыблемости национального языка, приоритетной роли национальной культуры и в значимости национальных ценностей. Все это олицетворяет комплекс национальной идеологической модели, которая сформирована с пониманием меняющейся роли страны как в условиях регионального, так и глобального характера.

Идеология является порождением умов, в то время как идея порождается временем. Анализ возможностей той или иной западной идеологической концепции в Азербайджане и их перспективы не являются предметом настоящей статьи. Однако, касаясь этого вопроса, все более очевидно, что наша цель заключается в строительстве государства с сильной, а точнее стабильной и устойчивой властью, ориентирующегося на права и свободы своих граждан, придающего существенное значение своим историческим корням и традициям, и определяющего как приоритетную задачу своего развития свободный рынок и транспарентность экономических взаимоотношений. Это - цели, которые были заложены Гейдаром Алиевым, и сегод-

ня в них кроется задача построения эффективной государственности. Мы движемся в этом направлении не торопясь, потому как каждый наш шаг продуман и взвешен. Мы четко понимаем, что несем ответственность за это государство, за это устройство, за суверенитет и независимость, за каждого нашего гражданина, и понимание этой непоколебимой истины дает нам силы двигаться с большей уверенностью по направлению к построению открытого общества и демократического государства с четко работающей и сбалансированной экономической системой.

В условиях "революционного богатства" (Элвин Тоффлер, Хайди Тоффлер) роль личности, влияние на него идеологических концептов и воззрений в сущности меняется. Сегодня, когда средства массовой информации уступают блогам, когда бизнес-операции осуществляются посредством Интернета, а общение с огромным числом людей может реализовываться посредством видеосвязи не только в компьютере, но и в телефоне, возникает вопрос: что представляет собой "идеология глобального беспорядка"? И если это - порядок, то каков он и есть ли в нем место идеологии? В современном мире именно информационно-коммуникационные технологии формируют идеологию, ее содержание и успешное внедрение в сознание людей. Если провести малый подсчет того, насколько сегодня наша жизнь охвачена IT-технологиями, то 900 000 000 человек - пользователей Интернета, 1 миллиард 400 миллионов пользователей мобильных телефонов, 800 миллионов персональных компьютеров делают очевидной мысль о том, что идеологию современности формирует жидкокристаллический экран с тем, что за ним скрыто.

Можно ли сегодня говорить об эффекте CNN, когда есть возможность слушать противников американского засилья в Интернете без вмешательства и трансляции каких-либо СМИ. Есть ли необходимость утверждать, что блоги, формируемые обычными Интернет-пользователями, сегодня нередко пользуются большей популярностью и посещаемостью, чем сайты информационных агентств. Современное мировоззрение в скором будущем будет формироваться на частностях, отвергая глобальное, и все больше поглощаясь в локальном. Именно так складывается идеология современного мира - пространства, которое определено конвергенцией возможностей. И совершенно правы Элвин и Хайди Тоффлеры, когда пишут, что "никто не может со всей определенностью сказать, куда приведут все эти открытия и что они в реальной жизни обернутся выгодным товаром или услугой, которые люди захотят иметь, а бизнес или правительства их им предоставят"¹.

Азербайджан вышел на тот уровень развития, когда его социум активно противится идеологическим концептам изолированного, автаркического общества. По мере развития Азербайджанского государства формируется новая среда, где свобода - внутренняя и внешняя - все больше выступает приоритетом. Индивид отныне формирует свой мир, исходя из реальных, а нередко и виртуальных, соображений. Это перечеркивает все до сих пор принятые привычные нормы и стандарты. За право владеть разумом индивида и социума борются без пушек и стволов. В современном мире войну побеждает тот, кто правильно пользуется знаниями и инновационными технологиями.

¹ см. Э.Тоффлер, Х.Тоффлер. "Революционное богатство", стр. 26.

Однако какой бы ни была идеология мира реального и виртуального, стоит помнить, что "азербайджанство" как национальная философия действия, идея государственности, идеал патриотизма и героизма, ценность национального социокультурного образа и архетип азербайджанского "Я" всегда должно являть собой основу морально-нравственного и социально-культурного образа нового поколения Азербайджана.

Май - июнь, 2008 год